STORTINGET

Stortingstidende
Referat fra møter i Stortinget

Nr. 63 · 14. april
Sesjonen 2025–2026

Fra 1. oktober 2019 har Stortinget innført ny voteringsordning med faste voteringstidspunkter. Derfor vil saksreferat og tilhørende votering i perioder være i ulike hefter. Dette er markert i referatet.

Møte tirsdag den 14. april 2026 kl. 10

President: Masud Gharahkhani

Dagsorden (nr. 63):

1. Innstilling fra Stortingets presidentskap om mandat, navn og sammensetning av granskingskommisjon for å undersøke forhold som har blitt aktualisert gjennom offentliggjøringen av Epstein-dokumentene
   (Innst. 200 S (2025–2026))
2. Innstilling fra Stortingets presidentskap om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Abid Raja og Grunde Almeland om å utrede og innføre et lobbyregister for Stortinget og regjeringen
   (Innst. 135 S (2025–2026), jf. Dokument 8:53 S (2025–2026))
3. Innstilling fra justiskomiteen om Lov om inkassovirksomhet og inndriving av forfalte pengekrav (inkassoloven)
   (Innst. 192 L (2025–2026), jf. Prop. 3 L (2025–2026))
4. Innstilling fra justiskomiteen om Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge
   (Innst. 194 S (2025–2026), jf. Meld. St. 31 (2024–2025))
5. Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffegjennomføringsloven mv. (isolasjon i fengsel)
   (Innst. 193 L (2025–2026), jf. Prop. 165 L (2024–2025))
6. Interpellasjon fra representanten Mari Holm Lønseth til justis- og beredskapsministeren:
   «Det er bred tverrpolitisk enighet om at Forsvaret skal styrkes. Politiet er imidlertid bunnplanken i den sivile beredskapen, som har ansvar for å håndtere hybride trusler og andre sikkerhetstruende hendelser. Politiet skal sørge for trygghet, ro og orden i alle hendelser under terskelen for krig. Omfanget av hybride trusler har økt. Kriminelle nettverk benyttes også av statlige aktører for å destabilisere og skape utrygghet. Regjeringen har ikke tatt på alvor behovet for å ruste opp politiet. Politiets kapasitet til å håndtere kriminalitetsbildet er presset. De siste årene har det blitt flere hundre færre politifolk i gatene, flere saker blir henlagt og færre saker blir oppklart.
   Vil statsråden komme til Stortinget med en kraftig opprusting av politiet, og se denne planen om opprusting av politiet i sammenheng med langtidsplanen for Forsvaret?»
7. Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Endringer i lov om supplerande stønad ved kort butid (presisering av reglene om behovsprøving)
   (Innst. 181 L (2025–2026), jf. Prop. 33 L (2025–2026))
8. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Lill Harriet Sandaune, Line Marlene Haugen, Joakim Myklebost Tangen og Simen Velle om nasjonale regler mot sikkerhetstrusler ved forskningsinstitusjonene
   (Innst. 180 S (2025–2026), jf. Dokument 8:121 S (2025–2026))
9. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Morten Stordalen, Anne Grethe Hauan, Sebastian Saltrø Ytrevik, Bård Hoksrud og Simen Velle om tilrettelegging for studentene fra Pilot Flight Academy
   (Innst. 179 S (2025–2026), jf. Dokument 8:122 S (2025–2026))
10. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag frå stortingsrepresentantane Erling Sande, Maren Grøthe og Kjersti Toppe om meir frileik og aktivitet i skulen
    (Innst. 185 S (2025–2026), jf. Dokument 8:100 S (2025–2026))
11. Referat

Presidenten [10:00:26]: Representanten Mona Nilsen, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:

For Akershus: Marie Østensen
For Hordaland: Alexander Papas
For Oslo: Marit Vea
For Sør-Trøndelag: Kjell-Arve Aspaas

Det foreligger tre permisjonssøknader:

– fra Fremskrittspartiets stortingsgruppe om permisjon etter Stortingets forretningsorden § 5 annet punktum for representanten Morten Wold fra og med 14. april og inntil videre
– fra henholdsvis Høyres og Sosialistisk Venstrepartis stortingsgrupper om permisjon for representantene Erlend Svardal Bøe og Lars Haltbrekken i tiden fra og med 15. til og med 21. april – begge for å delta på Arctic Encounter i Anchorage og arktisk parlamentarikerkonferanse i Fairbanks, USA

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:
   For Buskerud: Kristin Løvaas Gjerde
   For Troms: Nina Dons-Hansen
   For Sør-Trøndelag: Hilde Marie Gaebpie Danielsen

Presidenten [10:01:32]: Kristin Løvaas Gjerde er til stede og vil ta sete.

Valg av settepresidenter

Presidenten [10:01:36]: Presidenten vil foreslå at det velges to settepresidenter for Stortingets møte i dag, og anser det som vedtatt.

Presidenten vil foreslå Frode Jacobsen og Erlend Larsen. – Andre forslag foreligger ikke, og Frode Jacobsen og Erlend Larsen anses enstemmig valgt som settepresidenter for dagens møte.

Statsråd Astri Aas-Hansen vil overbringe tre kongelige proposisjoner.

Statsråd Astri Aas-Hansen [10:02:05]: På vegne av regjeringen har jeg æren av å overbringe tre kongelige proposisjoner:

– samtykke til ratifikasjon av konvensjon om opprettelse av en internasjonal kravskommisjon for Ukraina og inngåelse av avtale om deltakelse i styringskomiteen for spesialtribunalet for Ukraina
– midlertidig endring av alkoholloven – unntak fra maksimaltiden for skjenking under fotball-VM for herrer 2026
– finansiering av veiprosjektet fv. 17 Ørnes–Glomfjord i Meløy kommune i Nordland fylke

Presidenten [10:02:48]: Proposisjonene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Representanten Erlend Wiborg vil framsette et representantforslag.

Erlend Wiborg (FrP) [10:03:06]: På vegne av Fremskrittsparti-representantene Rune Midtun, Helge André Njåstad, Bjørn Larsen og meg selv er det en glede å fremsette et representantforslag om en tydelig og forpliktende integreringskontrakt.

Presidenten [10:03:14]: Representanten Erling Sande vil framsette et representantforslag.

Erling Sande (Sp) [10:03:34]: På vegner av representantane Kjersti Toppe, Ole Herman Sveian og meg sjølv har eg gleda av å fremje eit forslag om å be regjeringa greie ut alternativet «Ny framtid for Nationaltheateret» grundigare.

Presidenten [10:03:46]: Representanten Jonas Andersen Sayed vil framsette et representantforslag.

Jonas Andersen Sayed (KrF) [10:04:01]: På vegne av representantene Jørgen H. Kristiansen, Hans Edvard Askjer og meg selv vil jeg fremme et representantforslag om obligatorisk beredskapskurs for alle i vernepliktig alder som ikke gjennomfører førstegangstjenesten.

Presidenten [10:04:07]: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet i dag fortsetter utover kl. 16.

Sak nr. 1 [10:04:30]

Innstilling fra Stortingets presidentskap om mandat, navn og sammensetning av granskingskommisjon for å undersøke forhold som har blitt aktualisert gjennom offentliggjøringen av Epstein-dokumentene (Innst. 200 S (2025–2026))

Presidenten [10:04:48]: Presidenten vil ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe.

De som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Tredje visepresident Ove Trellevik [10:05:07]: På vegner av presidentskapet legg eg i dag fram forslag om oppnemning av ein uavhengig granskingskommisjon, med mandat, namn og samansetjing, for å undersøkja forhold og problemstillingar som har vorte aktualiserte gjennom offentleggjeringa av Epstein-dokumenta.

Innstillinga frå presidentskapet er ei oppfølging av stortingsvedtaket frå 17. mars i år, som tok utgangspunkt i innstillinga frå kontroll- og konstitusjonskomiteen i same sak. Forslaget frå presidentskapet til mandat, namn og samansetjing er utarbeidd i samråd med partigruppene her på Stortinget.

Stortinget gjorde samstundes vedtak om å be presidentskapet leggja fram lovforslag for Stortinget med naudsynte føresegner om arbeidet, saksbehandlinga og informasjonstilgangen til granskingskommisjonen. Presidentskapet vil koma tilbake til Stortinget med eit slikt lovforslag. Eit utkast er for tida på offentleg høyring, med frist 23. april.

Det følgjer av Stortingets forretningsorden § 19 at Stortinget kan nemna opp ein granskingskommisjon til å kartleggja eller vurdera ein tidlegare faktisk hendingsgang. Dette er berre niande gongen sidan 1883 at Stortinget går til eit slikt steg. Det illustrerer kor alvorleg og viktig det arbeidet som no skal gjerast, er.

Opplysningar som er framkomne i Epstein-dokumenta, reiser spørsmål om m.a. mogleg misbruk av høgtståande offentlege stillingar og verv, og om norske myndigheitspersonar si moglege utveksling av informasjon, tenester og kontaktar i lukka nettverk med antidemokratiske eller kriminelle element. Dei reiser òg spørsmål om myndigheitspersonar har vore eksponerte for påverknadsfare og moglege skadeverknader for norske interesser, om mogleg kritikkverdig forvaltning av offentlege midlar, og dessutan om dette har vorte gjort mogleg gjennom ukultur og manglande kontroll i forvaltninga, og særleg i utanrikstenesta.

Hovudoppgåva til granskingskommisjonen er å undersøkja forhold og problemstillingar som har vorte aktualiserte gjennom offentleggjeringa av Epstein-dokumenta. Føremålet skal vera å sikra eit avklart faktisk grunnlag for forståing og læring, betra integriteten og openheita til norske styresmakter og gjera utanrikstenesta betre, meir effektiv og meir målretta.

Forslaget til mandat frå presidentskapet byggjer på føringar i innstillinga frå kontroll- og konstitusjonskomiteen. I tillegg til det som kjem fram der, er det teke inn noko om forhold som det er vanleg å regulera i mandatet til slike granskingskommisjonar.

I tillegg til mandatet og § 19 i Stortingets forretningsorden vil sjølvsagt den kommande særlova gje rammer for arbeidet til kommisjonen.

Kommisjonen skal kartleggja og vurdera tidlegare faktiske hendingsgangar. Han kan òg vurdera om det har skjedd lovbrot eller andre former for brot på reglar eller retningslinjer, eller andre kritikkverdige forhold. Kommisjonen skal derimot ikkje ta stilling til rettsleg ansvar for enkeltpersonar.

Det er i den samanhengen verdt å merka seg at det i forslaget til mandat er sagt at kommisjonen gjennom dialog med politiet og påtalemyndigheita skal sørgja for at informasjonsinnhentinga og arbeidet i kommisjonen elles ikkje skader eller vanskeleggjer etterforskingsarbeidet der.

Forslaget frå presidentskapet til namn og samansetjing av kommisjonen byggjer på føringar i innstillinga frå kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Presidentskapet har søkt å oppnå ein samla kompetanseprofil på medlemene som i størst mogleg grad tek omsyn til relevant og naudsynt kompetanse for arbeidet i kommisjonen. I forslaget er det personar med erfaring innan gransking både frå media, advokatverksemd og andre kommisjonar og liknande arbeid. I forslaget frå presidentskapet er det òg personar med fleire andre perspektiv, slik som tryggleik og etterretning, utanriks- og bistandspolitikk, utanrikstenesta og forvaltning.

I det føreslåtte leiarteamet har leiaren omfattande leiarerfaring frå ei større medieverksemd innan granskande journalistikk. Den føreslåtte nestleiaren har lang erfaring som lagdommar og bidreg dessutan til å sikra at dei juridiske rammene for arbeidet i kommisjonen vert tekne godt vare på.

Sidan det på grunn av uavhengigheitsomsyn ikkje er aktuelt med ein kommisjonsmedlem med bakgrunn frå norsk utanriksteneste, har presidentskapet i tråd med føringane frå kontroll- og konstitusjonskomiteen føreslått ein medlem med relevant fagbakgrunn og erfaring frå eit av dei andre skandinaviske landa.

Kommisjonen vil òg få eit sekretariat med fleire personar som har relevant fagleg kompetanse, og som vil kunna utfylla bakgrunnen og erfaringa til kommisjonsmedlemene.

Per-Willy Amundsen (FrP) [10:10:28]: Det er ikke ofte Stortinget nedsetter en uavhengig granskingskommisjon. Det skjer kun i viktige saker som krever at det kommer frem kunnskap, informasjon og sannhet i et helt annet omfang enn det man, sannsynligvis, får tilgang til på ordinært vis. Det understreker viktigheten av denne saken.

Det er viktig at man forstår den skade som følgevirkningene av Epstein-filene har fått for norske institusjoner og for tilliten til norsk demokrati, til oss som representanter i nasjonalforsamlingen og ikke minst til regjeringen, Utenriksdepartementet og utenrikstjenesten i stort. Det påhviler oss et ansvar å sørge for at all sannhet kommer frem, at alle steiner snus, og at man klarer å sørge for å opplyse saken på best mulig måte.

Så er det sånn at det kommer til å ta noe tid, og det er også naturlig når kommisjonen har et såpass omfattende mandat som foreskrives, med hensyn til omfang og bredde, men også tidsperspektivet – altså muligheten til å gå tilbake til begynnelsen av 1990-tallet. Her er det en stor oppgave som skal gjøres, et kommisjonsarbeid som vil kreve mye av dem som skal fylle den jobben i kommisjonen. Det vil da naturligvis også påhvile kommisjonens medlemmer et stort ansvar.

Folk der ute oppfatter at denne saken skader vårt demokrati, skader våre institusjoner, skader viktige forhold som er helt grunnleggende for dette samfunnet, og da er det kun én ting som er riktig: å sørge for å få frem sannheten. Det er hele misjonen med den uavhengige granskingskommisjonen. Så får vi ta de konsekvensene som er nødvendige, den dagen de har fullført og er ferdige med sitt arbeid.

Jeg setter pris på at man baserer seg veldig mye på de innspillene og det mandatet som kontroll- og konstitusjonskomiteen har lagt til grunn, at man også har muligheten til å levere delrapporter underveis i den grad man finner det fornuftig, og at man sørger for å ha en sammensetning som er god.

Jeg må si at det er all grunn til å skryte av den jobben som er gjort i presidentskapet, i den forstand at man har fått denne saken raskt frem. Man har klart å fylle kommisjonen med medlemmer raskt og få saken raskt frem til beslutning her i Stortinget. Så vil den neste prosessen være den særloven som nå er ute på høring. Det er et viktig arbeid. Vi må skynde oss, men vi må ikke skynde oss så raskt at det går ut over kvaliteten. Jeg oppfatter at det er gode prosesser i gang, og det som det til syvende og sist handler om, er å gjenreise tilliten til våre viktigste og viktige samfunnsinstitusjoner og å få frem sannheten. Jeg oppfatter at vi er godt i gang med den prosessen.

Jonas Andersen Sayed (KrF) [10:14:53]: Tidsskriftet The Economist har omtalt norske diplomater og politikere sin omfattende kontakt med seksualforbryteren Jeffrey Epstein. De konkluderer med at saken skader Norges internasjonale rykte, og at tiden er inne for en grundig selvransakelse. Samtidig peker The Economist på noe viktig, at norske myndigheter tar saken på alvor og følger den opp, i motsetning til det vi har sett i enkelte andre land.

Å vedta mandat og sammensetning av en stortingsoppnevnt uavhengig granskingskommisjon, slik vi gjør i dag, står helt sentralt i denne oppfølgingen. Parallelt behandles saken om kontroll og kultur i utenrikstjenesten i kontroll- og konstitusjonskomiteen med en egen åpen høring i mai. Det er et arbeid som ikke vil kunne gå like dypt eller langt tilbake som granskingskommisjonen, men det kan forhåpentligvis sikre at noen spørsmål blir svart ut raskere, og at umiddelbare endrings- og forbedringsbehov blir avklart. Vi vet også at det pågår et strafferettslig spor der Økokrim etterforsker enkeltpersoner.

Denne saken gir grunn til sterk uro. Ja, den gjør meg sint og frustrert, for hvordan kunne sentrale norske politikere og diplomater pleie kontakt med en mann som er ansvarlig for grusomme overgrep, menneskehandel og seksuell utnyttelse av unger? Opplysningene som er kommet fram, reiser svært alvorlige spørsmål – om misbruk av høytstående posisjoner, om norske myndighetspersoners deltakelse i lukkede nettverk med antidemokratiske og kriminelle elementer, og om manglende kontroll og ukultur i forvaltningen, spesielt i utenrikstjenesten. For KrF er det helt avgjørende å få alle fakta på bordet. Der det er ukultur, svikt i kontroll eller fare for kameraderi eller korrupsjon, må det opp og fram. Det handler om å rydde opp, det handler om å forbedre systemene, og det handler om å sikre tillit.

Denne saken skal ikke bli en konkurranse om hvem som reagerer sterkest i denne salen. Vår oppgave er å sikre at det vi gjør, er det som er nødvendig for å få fram fakta, klargjøre ansvar og lære om det som er gått galt, slik at noe lignende ikke skjer igjen. Det er også viktig å si at mange ansatte i utenrikstjenesten som hver dag gjør en solid innsats for Norge, ikke fortjener den mistenkeliggjøringen som de har blitt utsatt for den siste tiden.

En stortingsoppnevnt granskingskommisjon er et ekstraordinært virkemiddel som bare blir brukt helt unntaksvis. At et samlet storting står bak dette, sender et tydelig signal. Den foreslåtte sammensetningen av kommisjonen framstår solid, og jeg vil takke presidentskapet for det arbeidet de har gjort, og at det ble gjort så kjapt som det ble.

For KrF har det vært viktig at medlemmene er uavhengige, uten tette bånd til politikk eller utenrikstjenesten. Samtidig må de ha relevant kompetanse, bl.a. på bistand, korrupsjonsbekjempelse, etterretning og hvordan utenrikspolitikk blir utøvd. Det er naturlig at tildeling og bruk av bistandsmidler inngår i mandatet. Det støtter KrF. Vi ønsker et ambisiøst bistandsbudsjett, men enda viktigere er det at bistanden blir gjennomført med kvalitet og prioriterer effektive tiltak. Når bistanden blir gjort rett, er det ingen poster på statsbudsjettet som gir like mye velferd for hver krone. Norsk bistand har f.eks. reddet millioner av liv gjennom vaksineprogrammer og gitt skolegang til millioner av unger som ellers ville stått uten tilbud. Målet må være å gjøre bistanden bedre, mer effektiv og resultatorientert.

The Economist har rett i at Epstein-saken har skadet tilliten til norsk politikk og diplomati. Den skaden har skjedd. Det må vi bare forholde oss til, og så må vi gjøre det vi kan for å gjenoppbygge den tilliten. Det mener jeg vi tar enda et skritt mot i dag, og jeg vil ønske granskingskommisjonens leder og medlemmer lykke til med et viktig arbeid.

Arild Hermstad (MDG) [10:19:15]: Vi vet at ekstremt rike og mektige mennesker verden over aktivt søker politisk innflytelse, ikke bare gjennom å finansiere sine kandidater i valgkamper, men også gjennom relasjoner, nettverk, stiftelser og uformelle kanaler. Historien viser også at slike aktører tidvis har kunnet utnytte systemer og mennesker som har vært for naive, for ukritiske eller for dårlig beskyttet av habilitetsregler.

Jeffrey Epstein ble i 2019 tiltalt for menneskehandel med mindreårige og konspirasjon for menneskehandel, basert på et system der unge jenter ble rekruttert, betalt og brukt til å rekruttere nye ofre, ofte med transport mellom delstater og bruk av medhjelpere. Polens president har uttalt at alle de som var involvert i dette, hører hjemme i helvete. Så alvorlig er dette.

Allerede før denne tiltalen var Epstein en domfelt sexforbryter. Likevel valgte tidligere norske toppolitikere å pleie og opprettholde kontakten med ham. Epstein frekventerte også de samme miljøene som Donald Trump, USAs autoritære og etter hvert korrupte president, som nå truer med å utslette sivilisasjoner. Steve Bannon, en av Trumps viktigste ideologer, var nært tilknyttet Epstein. Dette burde få varsellampene til å blinke hos norske politikere.

Disse avsløringene viser hvordan makt, penger og påvirkning kan bryte grenser på måter som demokratiet ikke har gode nok verktøy for å håndtere. De viser hvordan styrtrike mennesker kan kjøpe seg politisk innflytelse, og hvordan også norske maktpersoner har latt seg forlede. Det er rystende å lese at Børge Brende, en tidligere norsk utenriksminister, kunne si seg enig med Epstein i at World Economic Forum kanskje burde erstatte FN. Det er likevel mer alvorlig at International

Peace Institute, under Terje Rød-Larsens lederskap, tok imot økonomisk støtte fra Epstein også etter at Epstein var dømt for seksuelle overgrep.

Pippi Langstrømpe sa at den som er veldig sterk, også må være veldig snill. Det er en god leveregel, men de sterke kreftene som Epstein representerte, var ikke snille. Han misbrukte makt, penger og tilliten han ble gitt av naive mennesker, for å gjøre mektige folk enda mektigere. Om norske toppolitikere levde etter Pippi Langstrømpe-regelen og i en grenseløs naivitet tenkte at disse menneskene dypest sett var snille, eller om de visste hva de gjorde, kan denne granskingen gi oss noen svar på – for det trenger vi.

Norge er et lite land. For oss er det helt avgjørende å bevare tilliten til internasjonale institusjoner som FN, å forsvare folkeretten og å opprettholde tilliten til demokratiske institusjoner. Epstein-filene avslører at det finnes sterke krefter, også med norsk tilknytning, som bidrar til det motsatte – at åpenhet erstattes av eksklusivitet, at formelle beslutningslinjer erstattes av bakrom, og at tillit misbrukes for å oppnå egen vinning.

Disse avsløringene har også skadet omdømmet til norsk bistand. Flere partier bruker avsløringene til å resirkulere gammel kritikk om at bistand er sløsing. Men bistanden må forbedres og økes. Verden blir ikke bedre av at vi slutter å hjelpe hverandre. Hundretusener og millioner av barn dør nå som følge av massive kutt i internasjonal bistand, bl.a. fra USA og Storbritannia. Norge kan ikke delta i dette kappløpet mot bunnen.

Derfor er en uavhengig gransking helt avgjørende, ikke for å utpeke syndebukker, redusere bistand eller gjøre andre ting som går i feil retning, men for bedre å forstå hvordan skjulte maktstrukturer oppstår, hvordan demokratiet kan bli undergravd, hvordan habilitetsregler fungerer i praksis, og hvordan vi kan styrke den demokratiske kontrollen. Derfor er jeg jublende glad for at Stortinget nå vedtar denne granskingskommisjonen, og at Stortinget har klart å samle seg, på tross av at flere partier i utgangspunktet var skeptiske til noe som bl.a. MDG var tidlig ute med å foreslå.

Jeg vil også takke presidentskapet for å ha handlet raskt, slik at arbeidet kan komme i gang uten unødig opphold.

Tredje visepresident Ove Trellevik (H) [10:24:06]: Kommisjonen må sikrast naudsynte ressursar, slik at arbeidet kan utførast i samsvar med mandatet. I tillegg til eit sekretariat skal kommisjonen kunne engasjera ytterlegare naudsynt bistand der dette trengst for granskingsarbeidet. Midlar til kommisjonsarbeidet ut 2026 vil inngå i revidert nasjonalbudsjett før sommaren. Løyvingane for 2027 og 2028 vil skje i statsbudsjetta for dei åra.

Eg vil på vegner av presidentskapet takka administrasjonen og ikkje minst takka for samarbeidet med partia, som har gjort det mogleg å leggja fram denne saka så raskt og tydeleg, som fleire av kollegaene mine i kontroll- og konstitusjonskomiteen har peikt på. Det har vore eit veldig gjevande arbeid både der og i presidentskapet.

Eg rår Stortinget til å gjera vedtak i samsvar med forslaga frå presidentskapet i innstillinga.

Presidenten [10:25:07]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1

Sak nr. 2 [10:25:08]

Innstilling fra Stortingets presidentskap om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Guri Melby, Abid Raja og Grunde Almeland om å utrede og innføre et lobbyregister for Stortinget og regjeringen (Innst. 135 S (2025–2026), jf. Dokument 8:53 S (2025–2026))

Presidenten [10:25:31]: Presidenten vil ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe. De som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Andre visepresident Lise Selnes [10:25:47] (ordfører for saken): På vegne av presidentskapet legger jeg i dag fram forslag om å utrede behovet for og mulig utforming av et lobbyregister for Stortinget og regjeringen. Forslaget er i hovedsak i tråd med representantforslaget som ligger til grunn for denne saken.

Forslag om utredning og opprettelse av et register for lobbyister som oppsøker henholdsvis Stortinget og departementene, er fremmet flere ganger tidligere, uten at noen av disse forslagene har fått flertall i Stortinget. Det er flere grunner til at et samlet presidentskap nå stiller seg bak behovet for en slik utredning. Vi ser i flere undersøkelser at tilliten til oss politikere går ned. Et lobbyregister vil gi økt åpenhet om hvem som kommer med innspill til oss. Det er mulig at dette kan være med på å gi større tillit, ettersom åpenhet rundt påvirkningsarbeidet er noe som er viktig for veldig mange av dem vi representerer her på Stortinget.

Det har også vært en utvikling ellers i Europa på dette området de seneste årene. Nå har nesten halvparten av landene i vår verdensdel innført lobbyregister for sine folkevalgte. Finland har et lobbyregister som av mange ses på som en foregangsmodell i flere andre land, og Sverige har utredet det samme. Det anbefales dessuten konsekvent av internasjonale organer, slik som Europarådets antikorrupsjonsorgan GRECO. I sin femte evalueringsrunde anbefalte GRECO Norge å etablere lobbyregister for departementene med offentliggjøring av møter, inkludert hvem som møtes, på vegne av hvem og med hvilke formål.

Samtidig som det nå tas initiativ til en vei videre som kan ende med at vi etablerer lobbyregister også i Norge, er det viktig å understreke at det er legitimt å henvende seg til oss politikere for å gi informasjon og mene noe om hvordan vi bør stille oss til saker. Det er en helt grunnleggende side ved demokratiet og folkestyret at befolkningen har mulighet til å kommunisere med og gi uttrykk for sine meninger til sine valgte representanter. Det vi nå foreslår å utrede, er om lobbyvirksomhet skal underlegges krav om åpenhet, som vil gi en oversikt over slik aktivitet, som vi ikke har per i dag. Det er altså ikke snakk om mistenkeliggjøring, men om åpenhet.

Når man ser nærmere på behovet for lobbyregister, må en også ta i betraktning mulige ulemper ved en slik ordning.

Jeg har forberedt meg som om det var fem minutter, så da tar jeg resten i neste innlegg.

Femte visepresident Ingrid Fiskaa [10:28:50]: Det er gledeleg at det no er eit samla storting som vil ha ei utgreiing av eit lobbyregister. Det er neppe full einigheit om at me faktisk skal ha eit lobbyregister, men ei utgreiing, slik presidentskapet no innstiller på, vil gje det nødvendige grunnlaget for å kunna innføra det.

SV er ikkje i tvil om at lobbyregister er eit rett tiltak. Ei registrering av lobbyistar vil sjølvsagt ikkje få slutt på at pengesterke aktørar påverkar politiske avgjerder i større grad enn det alle andre har moglegheit til. For det er det eigentlege problemet, slik SV ser det, at dei som har mest makt og pengar frå før, også har størst påverkingskraft på politikken og størst moglegheit til å endra politiske avgjerder til sin fordel. Slik blir maktforskjellar sjølvforsterkande. Lakselobbyen, eigarane av daglegvarekjedene og kraftbransjen utgjer mektige pressgrupper som kan operera mellom val – og få viljen sin gjennom. Dei fleste andre brukar berre stemmesetelen som maktmiddel, kvart fjerde år. Dei som har mest pengar, har mange fleire måtar å nå fram på.

Registrering av lobbyistar vil ikkje få slutt på denne maktforskjellen, men det vil kunna kasta lys over korleis det politiske påverkingsarbeidet føregår, og dermed også gje oss eit meir informert ordskifte om denne verksemda. Kanskje vil det også oppmuntra grupper som vanlegvis ikkje blir høyrde, til å kasta seg inn i samfunnskampen og debatten. Eg håper i alle fall det.

Eit lobbyregister bør ikkje skapa hindringar for enkeltpersonar som oppsøkjer folkevalde for å fortelja historia si eller gje sensitiv informasjon. Registrering av lobbyistar bør handla om nettopp lobbyistar, dei som driv aktivt politisk påverkingsarbeid.

Nettopp fordi slikt arbeid er både lovleg og legitimt, bør det heller ikkje vera eit problem at arbeidet skjer meir i det opne landskapet, og at fleire veit kva som skjer. Dei som har noko å skjula, vil sannsynlegvis klara å unngå registrering, men dei vil òg risikera endå dårlegare omtale når det likevel blir avslørt kva dei held på med. Før eller seinare vil det koma fram.

Eg registrerer at nokon trur at denne utgreiinga er ei slags trenering. Det er ho ikkje. Me som faktisk vil ha eit lobbyregister, kan ikkje berre vedta det i dag. Det trengst ei utgreiing fyrst for å finna den beste innretninga blant fleire moglege modellar. Vedtaket Stortinget sannsynlegvis vil gjera seinare i dag, er eit nødvendig steg på vegen.

Geir Pollestad (Sp) [10:31:59]: Senterpartiet er positive til eit lobbyregister for Stortinget og for regjeringa. Det er vårt syn at presidentskapet har gjort gode vurderingar, og Senterpartiet støttar forslaget til vedtak.

Openheit er grunnleggjande i demokratiet vårt, men eit lobbyregister er eitt tiltak. Det kan bidra, men åleine er ikkje eit lobbyregister nok. Me må heile tida passa på systemet vårt, at me har openheit. Eit tiltak som eg meiner er svært viktig, som me har på Stortinget, er at journalistar har betydeleg større fridom til å oppsøkja politikarar og følgja med på det politiske arbeidet enn det som er tilfellet i ei rekkje andre parlament. Lobbyregister vil koma på toppen av dette.

Senterpartiet er oppteke av at eit lobbyregister må vera praktisk gjennomførleg, men det må òg vera mogleg for enkeltaktørar i spesielle situasjonar å ha kontakt med og gje informasjon til oss som stortingsrepresentantar. Det gjeld sjølvsagt privatpersonar som har historier knytte til f.eks. kontakt med det offentlege, men det kan òg gjelda større organisasjonar og – kanskje aller mest – bedrifter.

Lat meg ta eit eksempel. Eg sit i næringskomiteen. Der er det mykje fokus på makta til daglegvarekjedene. Eg veit at ei rekkje leverandørar er bekymra for å seia meininga si om kjedene tydeleg, i frykt for å mista kontraktar og leveransar. Eg er oppteken av at det er mogleg å ha dialog med desse gruppene og desse bedriftene utan at det nødvendigvis vert offentleg kjent. Alternativet, at den informasjonen ikkje kjem til oss, er ikkje bra. Hovudregelen må vera offentlegheit, men det må vera mogleg for den enkelte representant å vurdera unntak.

Senterpartiet er vidare oppteke av at eit lobbyregister for Stortinget skal regulera den aktiviteten som skjer på Stortinget, ikkje det som skjer utanfor Stortinget.

Dette er eit steg vidare, og eg ser fram til resultatet av evalueringa.

Sofie Marhaug (R) [10:34:37]: Det er på overtid å innføre et lobbyregister i Norge. Flere av oss, deriblant Rødt, har år etter år tatt til orde for å innføre dette. Derfor er det gledelig at det endelig er litt bevegelse i denne saken.

Bakteppet er likevel mørkt. Saken vi nettopp diskuterte, er en del av det bakteppet. Epstein-avsløringene viser at norske myndighetspersoner på ingen måte er skånet for påvirkning – og ikke bare den legitime, demokratiske påvirkningen som vi alle er avhengige av, men også påvirkning fra store, internasjonale pengeinteresser med koblinger til kriminell virksomhet som menneskehandel. Det er guffent. Det svekker også tilliten til demokratiet.

Et virkemiddel mot svekket tillit er mer åpenhet. Det finnes selvfølgelig mange praktiske innvendinger mot et lobbyregister, men Rødt mener at vi skylder innbyggerne i Norge å møte disse med praktiske løsninger og mer åpenhet – ikke mindre.

Rødt kommer til å stemme for innstillingen fra presidentskapet i dag, men vi fremmer også vårt eget forslag. Grunnen til dette er at jeg mener at den enstemmige innstillingen fra presidentskapet, altså fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre og SV, sår tvil om det er behov for et lobbyregister. Det er nemlig ikke bare et lobbyregister som skal utredes. Hvis man leser innstillingen, kan man se at det også skal utredes om det er behov for et lobbyregister.

Dette mener Rødt er å gå rundt grøten. Selvfølgelig er det behov for et lobbyregister. Vi trenger ikke å utrede behovet for registeret, selv om vi gjerne kan utrede hvordan et slikt register skal se ut.

Tilliten til politikere blir nemlig svekket av hemmelighold og konsentrasjon av makt og rikdom. Derfor er allerede behovet der. Når en hel nasjon i tillegg rystes av Epstein-filene, mener Rødt det er spesielt å sette spørsmålstegn ved dette behovet. Derfor fremmer Rødt et løst forslag i dag. Vi sitter ikke i presidentskapet, som står bak innstillingen, og må derfor fremme det som et løst forslag. Det lyder slik:

> «Stortinget ber regjeringen nedsette et utvalg med mandat til å utrede hvordan et lobbyistregister hjemlet i åpenhetsloven eller annen egnet lov kan innføres, og på bakgrunn av utvalgets arbeid komme tilbake til Stortinget med lovforslag om innføring av et slikt register. Forslaget må inneholde registrerings- og innrapporteringsplikt for lobbyister som bedriver påvirkningsarbeid overfor stortingsrepresentanter, Statsministerens kontor eller den politiske ledelsen i departementene, samt åpne for at forvaltningen har adgang til å ilegge sanksjoner ved brudd på reglementet.»

Jeg refererte hele forslaget, for jeg innser at løse forslag er vanskeligere å få oversikt over. Det er inspirert av den finske modellen. Men vi mener at vi ikke trenger å utrede behovet. Det er der. Vi trenger å utrede et lobbyregister.

Presidenten [10:37:52]: Da har representanten Sofie Marhaug tatt opp det forslaget hun refererte.

Julie E. Stuestøl (MDG) [10:38:09]: I slutten av februar leste vi i mange medier en gladsak for demokratiet og åpenheten i norsk politikk. Alle vi som i mange år har kjempet for lobbyregister på Stortinget, jublet. I kjølvannet av Epstein-avsløringene hadde nemlig Arbeiderpartiet og Høyre snudd. Endelig var det flertall for lobbyregister!

Det viste seg raskt at ordene betydde ulike ting for ulike partier. For det presidentskapet sier ja til i innstillingen, er ikke å utrede et lobbyregister, men å utrede behovet for et lobbyregister. Jeg må nesten spørre: Hva er det presidentskapet da har gjort alle de andre gangene dette har vært behandlet i Stortinget? Da har svaret gang på gang vært at det ikke er behov for et lobbyregister. Er det sånn at dette tidligere ikke har vært utredet eller ordentlig vurdert?

Når støvet etter de første norske Epstein-avsløringene har lagt seg, virker det som vi igjen legger til grunn at skjult påvirkning og korrupsjon ikke foregår her. Norge er visst et unntak. Tror vi fortsatt at vi er moralsk overlegne andre land som ligner på oss, at korrupsjon og skjult påvirkning ikke skjer her? Det mener jeg er naivt.

Manglende åpenhet skader tilliten til politiske beslutninger og til demokratiet vårt. Ifølge store investorer kan det også bidra til økt usikkerhet og lavere stabilitet i finansmarkedene. Å vite hvilke aktører som har direkte tilgang til politiske beslutningstakere, er en forutsetning for et velfungerende demokrati. Det er også vanskelig å se hvordan presidentskapet skal kunne utrede og kartlegge skjult lobbyvirksomhet, når åpen påvirkning ikke engang registreres. Risikoen er stor for at utredningen nok en gang konkluderer med at problemet ikke eksisterer.

Samtidig er Norge i ferd med å bli et unntak. EU har et felles åpenhetsregister. Finland og mange andre europeiske land har lobbyregistre. Sverige utreder det nå. Hva er det som gjør at Norge ikke skulle ha behov for det samme? Mens Stortinget nøler, handler kommunene. Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger har alle vurdert eller vedtatt lokale lobbyregistre. Det burde være et tydelig signal til de folkevalgte på Stortinget.

Et lobbyregister handler også om å beskytte demokratiet mot skjev makt. Profesjonelle og ressurssterke aktører har langt større tilgang til beslutningstakere enn frivillige organisasjoner, enkeltpersoner og andre miljøer. Åpenhet er et av de få virkemidlene som faktisk kan bidra til å jevne ut denne ulikheten. Et lobbyregister vil gi bedre grunnlag for kritisk presse, forskning og offentlig debatt.

Spørsmålet er ikke om vi trenger et lobbyregister, men hvordan det skal utformes. Jeg tar derfor opp MDGs forslag, som instruerer presidentskapet til å utrede hvordan et register kan innføres, med mål om faktisk å gjøre det. MDG vil stemme primært for Venstres forslag og sekundært for en justert versjon som vi håper på flertall for.

Presidenten [10:41:15]: Representanten Julie E. Stuestøl har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Ida Lindtveit Røse (KrF) [10:41:33]: Den siste tiden har eksempler på mulig rolleblanding, korrupsjonsanklager, skjult nettverksbygging og lobbyisme rystet norsk offentlighet. Det stilles spørsmål om det er nettverk, vennskap og kjennskap – og ikke nøytral informasjon, ideologisk utgangspunkt og politisk program partiene faktisk har gått til valg på – som blir førende for de beslutningene som faktisk tas. Det river ned tilliten folk har til oss politikere og til statsapparatet.

Tillit er helt grunnleggende for å bygge et godt samfunn. Vi har hatt et samfunn preget av nettopp høy tillit, og det er vårt ansvar å sikre at vi også skal ha det framover. Da må vi også ha åpenhet, og vi har et av verdens mest åpne parlamenter. Tilgjengeligheten til norske politikere er veldig høy. Målet er ikke at alle skal bli enige i beslutninger som tas, men at alle kommer til orde, og at ulike meninger er representert. Organisasjoner, bedrifter og enkeltpersoner kan ta kontakt, de kan møte politikere, de kan komme med sine synspunkt, og de kan opplyse sakene vi har til behandling.

Vi er her for å representere folket, og gode beslutninger preges av at ulike innvendinger og innspill kommer fram i prosessen. Det er ønskelig. Det er et gode. Det er også derfor vi har høringsprosesser, og det er derfor vi møter ulike aktører både her i Stortinget og rundt omkring i hele landet. Åpenhet rundt dette er viktig for å sikre legitimiteten i alle de beslutningene som tas.

KrF har tidligere stemt både for og mot forslag om lobbyregister. Vi ønsker større åpenhet rundt hvilke organisasjoner stortingspolitikere har møter med og får ulike innspill fra i sakene, samtidig som det er viktig at terskelen for å komme i kontakt med politikere ikke blir høy. Det må heller ikke bli et register som kun medfører økt byråkratisering eller flytter møtevirksomhet ut av Stortinget. Derfor stemmer KrF for presidentskapets anbefaling om å utrede behovet for og mulig utforming av et slikt register.

Abid Raja (V) [10:44:23]: I dag er en historisk dag, ikke fordi vi er i mål – det er vi ikke – men fordi Stortinget i dag vil vedta å ta et skritt i den retningen vi i Venstre har kjempet for i over 25 år. Noen vil si at dette vedtaket er for svakt, og at vi burde innføre lobbyregisteret nå, ikke utrede det. Ja, i et drømmescenario ville vi gått rett til lovarbeidet. Ingen her i salen ønsker åpenhet mer enn Venstre.

Etter 25 år med denne kampen har vi lært noe: Det nytter å dyrke sine seire, ikke sine nederlag. Vi kunne stått her i dag og klaget over at flertallet ikke gikk langt nok. Vi kunne lett krevd mer, høyere og raskere, og endt opp akkurat der vi har endt opp åtte ganger tidligere: med et stortingsflertall som stemte nei og gikk hjem. I stedet velger vi å markere at noe lite, men like fullt fundamentalt har endret seg i denne salen. Arbeiderpartiet, som stemte ned dette forslaget åtte ganger, støtter det i dag. Det er et viktig skritt i rett retning for å komme helt i mål.

La meg si noe om argumentene i selve innstillingen. Presidentskapet gjør rett i å understreke at dette ikke handler om å mistenkeliggjøre kontakt mellom politikere og samfunnet rundt dem. Møter mellom folkevalgte og organisasjoner, næringsliv og sivilsamfunn er legitimt; det er selve livsnerven i et levende demokrati. Det er ingen av oss som vil regulere bort det. Det vi vil, er å ha åpenhet. Befolkningen har krav på å få vite hvem som forsøker å påvirke de folkevalgte – ikke for å stoppe påvirkningen, men for at den skal skje i åpent lys. Det er forskjell på lobbyisme og hemmelig lobbyisme. Det ene styrker demokratiet, det andre undergraver det.

Presidentskapet peker klokt på at utredningen bør se til landene som allerede har innført lobbyregister: Finland, Irland, Tyskland, EU-parlamentet, men også til landene som ikke har gjort det. Det er en fornuftig tilnærming. Vi bør lære av andres erfaringer, slik at vi ikke lager et register som ser bra ut på papiret, men som ikke fungerer i praksis.

Det er også riktig, slik innstillingen legger opp til, at utredningen skal dekke både Stortinget og regjeringen. De fleste land har ett felles register. Jeg tror det gir mer oversikt og færre smutthull.

Venstre kommer til å følge dette arbeidet tett. Vi vil ikke la utredningen bli en sak å legge i skuffen. Vi forventer at presidentskapet leverer og følger opp, og vi forventer at regjeringen bidrar konstruktivt.

I dag tillater vi oss å glede oss. Det lønner seg å kjempe for mer åpenhet. Det tok 25 år å ta dette lille, men viktige skrittet. Vi er ikke i mål, men vi er nærmere enn noen gang.

Presidenten [10:47:09]: De talere som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Andre visepresident Lise Selnes [10:47:20]: Det har vært spennende å følge debatten og innspillene her. Det er, som det ble sagt av forrige taler, en ganske historisk dag, der et samlet presidentskap nå åpner opp for å finne ut både hva et lobbyregister skal løse, og hvordan

det kan innføres, med bakgrunn i hvordan det er gjort i veldig mange andre land.

Når en skal innføre et lobbyregister, er det viktig å snakke åpent og høyt om de ulempene en slik ordning også kan ha. I Norge har vi, som har blitt sagt av flere her, en lav terskel mellom oss politikere og samfunnet rundt oss. Det er viktig at en eventuell innføring av lobbyregister ikke rokker ved det. Et lobbyregister, dersom det skal innføres, må utformes på en slik måte at det ikke svekker befolkningens mulighet til å nå og kommunisere med sine representanter. Vi i presidentskapet mener derfor at formålet med et lobbyregister primært vil være å dekke aktiviteten til profesjonelle lobbyister, som med en viss regelmessighet har kontakt med politikere på egne eller andres vegne. Det skal med andre ord ikke være slik at privatpersoner eller andre som bare leilighetsvis kontakter oss politikere om saker, skal underlegges registreringsplikt. Slik kontakt er også ofte unntatt registreringsplikt i de landene som har lobbyregister, f.eks. Finland, som er et av de landene som trekkes fram.

Det vil også være nødvendig å avgrense registreringsplikten mot en del former for kontakt som ikke dekkes av formålet med et lobbyregister, slik som alminnelig kontakt med myndigheter, innsamling av informasjon til journalistiske formål, kontakt som er en del av styringen av statseide selskap, og partiers kontakt med egne politikere.

I tillegg til hva slags påvirkningsaktivitet som skal omfattes, må det defineres tydelig hva slags krets av politikere og eventuelt andre kontakten skal være rettet mot for å utløse en slik registreringsplikt. Det vanlige er dessuten at registreringsplikten ikke ligger hos oss politikere, men hos lobbyisten. Det er altså ikke slik at vi som enkeltrepresentanter her nøye skal føre oversikt over hvem som påvirker oss. Det er lobbyistene som skal gjøre det.

Jeg oppfordrer representantene i salen til å støtte presidentskapets innstilling, slik at vi kommer oss videre med å finne ut både hva slags problem det skal løse, og hvordan det kan innføres i Norge. Takk for debatten.

Sverre Myrli (A) [10:50:18]: Som en som underveis i alle diskusjonene vi har hatt om dette, har stilt noen kritiske spørsmål til formålet og hensikten med et slikt register, har jeg behov for å si at jeg støtter den innstillingen som nå foreligger i saken. Jeg synes presidentskapet har pekt på en god del aktuelle problemstillinger som det må ses nærmere på, og som er blitt presentert godt av visepresidentene Selnes og Fiskaa.

Jeg vil bare presisere at det er helt greit å komme til Stortinget for å ha møter, for både enkeltpersoner, interesseorganisasjoner og bedrifter. Det er ikke bare greit, det er helt fint og slik det skal være. Det er bra at mange ønsker å komme til Stortinget for å ha møter. Men også i dag må alle som kommer til Stortinget, registrere seg. En kan ikke bare gå inn på Stortinget og møte den en vil. Det finnes i dag en liste over alle eksterne som kommer til Stortinget. Det enkleste hadde kanskje vært bare å offentliggjøre den. Så det må ikke framstilles som at det er noen som løper ned gangene her som en ikke har kontroll på.

Det er en del gråsoner som må avklares. Det må avklares hvem registeret skal gjelde for, og hvor det skal gjelde. Her hører vi det er uenighet, også blant dem som er veldig for å opprette et lobbyregister. Skal det gjelde enkeltpersoner? Der er det noe uenighet.

Jeg har brukt et eksempel: Hvis en forelder kommer og vil snakke om bygging av en gang- og sykkelvei til skolen til sine håpefulle, vil jeg anta at vedkommende er en enkeltperson. Men hvis vedkommende sitter i skolens FAU, foreldrenes arbeidsutvalg, og kommer til Stortinget, er vedkommende da en enkeltperson, eller representerer vedkommende en interesseorganisasjon? Dette er kanskje ikke et stort problem, men det er i alle fall sånne ting som kommer til å dukke opp, og som vi må ha gode svar på, og som derfor bør utredes.

Skal det gjelde bare i Stortingets bygningsmasse, altså de fysiske bygningene som tilhører Stortinget, eller skal det gjelde hvis samtalen finner sted på Grand Hotel eller Halvorsens Conditori? Her skjønner jeg at det også er ulike oppfatninger.

Jeg deltok i en debatt med en representant for Venstre og stilte da et spørsmål: Hva hvis jeg sitter på kafeen hjemme på Skedsmokorset en lørdag og en lokal fagforeningsleder eller den lokale lederen av Bondelaget kommet bort til meg, over kaffekoppen, og slår av en prat? Skal det også registreres, stilte jeg spørsmål om. Ja, selvsagt, svarte vedkommende Venstre-representant. Her tror jeg det er ulike oppfatninger om hvor langt et slikt register skal gå, og derfor er det nå riktig og viktig at vi får utredet det – og så kommer vi tilbake til selve saken senere.

Sofie Marhaug (R) [10:53:31]: Det ble av forrige taler stilt spørsmål om hva som er formålet og hensikten med et lobbyregister. La meg bare gjenta det: Hensikten med et lobbyregister er mer åpenhet og å øke og styrke tilliten til demokratiet. Den har fått seg et skudd for baugen i lys av Epstein-avsløringene. Det håper og tror jeg Stortinget er enig om.

Det er selvfølgelig mange praktiske utfordringer knyttet til et lobbyregister. Det går an å stille mange hypotetiske og kverulerende spørsmål – hvis sånn og sånn og sånn – og derfor er alle i denne salen enige om at vi skal utrede et lobbyregister. Vi har ulike føringer for hvordan en sånn modell skal se ut. Rødt har presentert

noen rammer, men alle her er enige om at det skal utredes.

Det som det er en viss uenighet om her, som jeg synes er rart, og som jeg ikke opplever at noen egentlig forsvarer, selv om det ligger i innstillingen fra presidentskapet, er at det også skal utredes om det er behov for et lobbyregister. Det betyr jo at noen i denne salen mener at det ikke er behov for et lobbyregister. Det synes jeg er veldig spesielt. Rødt er krystallklar på at det er behov for et lobbyregister. Derfor har vi et eget forslag der det med en utredning av behovet er tatt vekk.

Vi kommer også til å støtte MDGs forslag. De skjønner også at det ikke er nødvendig å utrede behovet for et lobbyregister. Jeg registrerer at f.eks. Fremskrittspartiet ikke engang har tatt ordet i denne saken. Er det et av de partiene som mener at det kanskje ikke er behov for et lobbyregister? Dette er et av de partiene som har svingdører mellom lobbyselskaper og PR-byråer og Stortinget – til og med på øverste nivå, hos partilederen, som har gått fram og tilbake mellom regjering, storting og First House. Dette gjelder også andre av deres stortingsrepresentanter.

Jeg mener at det helt åpenbart er behov for et lobbyregister. Og selv om vi støtter innstillingen – for det er et skritt i riktig retning, som Venstre er inne på – synes jeg det er skremmende at det er lagt inn en snublestein ved neste korsvei, der man kan si: Nei, vi utredet og fant at behovet ikke var der likevel. Det er noen partier i denne salen som åpenbart mener at det kanskje ikke er et slikt behov. Det er vi i Rødt sterkt uenig i. Jeg tror også at det norske folket er sterkt uenig i det. Vi trenger mer åpenhet og innsyn, ikke mindre.

Femte visepresident Ingrid Fiskaa [10:56:30]: Som bl.a. siste talar var inne på, er det nok ikkje absolutt alle representantar og alle parti i denne salen som er einige i at det skal innførast eit lobbyregister. Det er heilt riktig. Dei har ikkje teke ordet i denne debatten for å forsvara sitt syn. Det er òg noko av bakgrunnen for at eit einstemmig presidentskap har ei tilråding med den ordlyden ein har, der òg behovet skal utgreiast. Det er eigentleg ikkje så veldig dumt at ei utgreiing òg inneheld ein del vurderingar av behovet, så eg synest ikkje at det er feil å ha det med. Om Stortinget skal vedta eit lobbyregister eller ikkje, vil jo uansett bli noko me må røysta over på eit seinare tidspunkt, etter at utgreiinga er ferdig.

Eg registrerer at enkelte av dei som har teke ordet i denne debatten, ikkje heilt har klart å lesa og forstå innstillinga. Ein framstiller det som at det berre er behovet som skal utgreiast. Det er ikkje riktig. Det som står i innstillinga, er i tillegg at «mulig utforming av et register» skal utgreiast. Det er jo heile poenget. Me skal utgreia korleis eit sånt register kan sjå ut, sånn at me har eit grunnlag for å ta ei avgjerd på eit seinare tidspunkt.

Det er òg lurt at me har eit felles register for storting og regjering, og at det ikkje blir to ulike register. Forslaga nr. 3 og 4, som er blant dei lause forslaga som har blitt lagde fram her i dag, legg opp til at det skal vera to ulike register. Det meiner eg er uklokt. Det er òg uklokt å avgrensa registreringa til påverkingsarbeid som berre er knytt til saker som er til behandling. Det er ei unødvendig avgrensing som ligg i dei to forslaga.

Sjølve vedtaket om innføring vil nødvendigvis skje seinare. Då vil det forhåpentlegvis òg bli klart kven som eventuelt er imot å ha eit sånt register. Me må uansett venta på at det nødvendige forarbeidet er gjort, og at me har fått dei praktiske avklaringane som er nødvendig å få på plass – kven som skal registrerast, i kva slags tilfelle, osv. I dag er eg er einig med Venstre, som seier at me ikkje er i mål, men at me er nærmare enn nokon gong.

Presidenten [10:59:05]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [10:59:16]

Innstilling fra justiskomiteen om Lov om inkassovirksomhet og inndriving av forfalte pengekrav (inkassoloven) (Innst. 192 L (2025–2026), jf. Prop. 3 L (2025–2026))

Presidenten [10:59:32]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten orden debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil ti replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Mari Holm Lønseth (H) [10:59:54] (ordfører for saken): Takk til komiteen for samarbeidet.

Saken gjelder ny inkassolov. Dagens inkassolov er fra 1988, og siden den gang er det mye i samfunnet som har endret seg, også hvordan pengekrav inndrives. Det er også mye av bakgrunnen for det nye lovforslaget fra regjeringen.

Inkassolovgivningen skal ivareta flere viktige hensyn samtidig. Det er viktig for at næringslivet skal kunne tilby varer og tjenester på kreditt. Fordringshavere skal ha effektive og forutsigbare muligheter til å kreve inn utestående krav. Samtidig er regelverket nødt til å sikre at innkrevingen skjer på en forsvarlig og hensynsfull måte, sånn at skyldnere ikke utsettes for et urimelig press eller urettmessige krav. Det har vært jobbet over

tid med lovforslaget. En arbeidsgruppe har laget et helhetlig forslag, som også i stor grad danner grunnlag for lovforslaget.

Selv om loven er stor og omfattende, er det i stor grad en modernisering og videreføring av gjeldende rett, og også en del innarbeidelse av det som har vært ulovfestet rett.

Komiteen har hatt høring i saken, og det var i stor grad også støtte til den nye loven. Komiteen slutter seg i hovedsak til regjeringens forslag til ny inkassolov. Det fremmes en rekke forslag i innstillingen. I innstillingen fra komiteen fremmer FrP, Høyre og Senterpartiet forslag om at advokater skal kunne drive inkassovirksomhet på samme vilkår som i dag. Utover det legger jeg til grunn at de øvrige partiene gjør rede for sine respektive forslag selv.

Fra Høyres side vil jeg for det første gjerne understreke at vi foreslår at advokater fortsatt skal ha mulighet til å kreve inn penger gjennom inkasso. Det er ganske få advokater som driver den form for virksomhet i dag, men særlig for advokater som også i større grad driver en fullservice praksis i distriktene, er dette en del av å løse næringslivets behov. Det bidrar til en rask og smidig løsning av problem, og vi ser ikke behov for å endre det i dag.

For det andre er det viktig at loven har en åpning for å ilegge overtredelsesgebyr for forsettlige og grovt uaktsomme brudd på loven. Det er likevel verdt å minne om at Stortinget har fattet vedtak om at rettssikkerheten ved bruk av administrative sanksjoner skal bedres, og det forventer vi at regjeringen følger opp.

For det tredje er en ny lov som er mer forståelig og moderne, som vi får i dag, viktig, men det gjenstår også noe implementering av NPL-direktivet, som også vil sørge for lik regulering på tvers av flere europeiske land. Det er viktig at arbeidet med å få implementert det regelverket også fortsetter med full styrke.

Lise Selnæs hadde her overtatt presidentplassen.

June Trengereid Gruer (A) [11:03:13]: Alle vi på Stortinget representerer ulike partier som ønsker å dra landet i ulike retninger. Det kommer kanskje best fram når vi diskuterer nettopp penger. Som bestemor alltid sier: Det er når man diskuterer penger, ens sanne jeg faktisk kommer fram. Det gjelder også i denne debatten om ny inkassolov.

Når vi nå behandler nettopp forslag til ny inkassolov, er det tydelig hvem FrP lytter til. For mens vi i Arbeiderpartiet er opptatt av å styrke rettssikkerheten til mennesker som havner i økonomisk knipe, ja, så bekymrer FrP seg mest for om strengere reguleringer kan føre til at det blir litt vanskeligere å drive i inkassobransjen, og føre til litt høyere IT-kostnader for den samme bransjen. Hvis FrP får det som de vil, kan det ende opp med at vanlige folk må betale høyere gebyr når inkassoselskapene selv gjør feil. Det mener jeg er feil vei å gå.

La oss ta et skritt tilbake, for denne debatten handler om hvordan vi skal endre en lov fra 1988, altså før teknologien muliggjorde en eksplosiv vekst i antall saker, omfattende automatisering og en helt annet kompleksitet enn det vi har sett tidligere. Dette er en debatt med klare prinsipielle sider.

For oss i Arbeiderpartiet har det derfor vært viktig at tre grunnleggende prinsipper legges til grunn:

– Inndragning må alltid være forsvarlig og bidra til å unngå at man inndriver krav man ikke har rett på.
– Vi må ha klarere og tilgjengelige regler for alle involverte.
– Vi må ivareta forbrukerne i større grad gjennom å tydeliggjøre hva god inkassoskikk er, og stille krav om mer enn formative regler, strengere kvalifikasjonskrav og legge til en mulighet for å ilegge overtredelsesgebyr når bruddene er grove eller forsettlige.

Dette er viktige prinsipper, for inkassoreglene handler om store tall, men også om mange, mange skjebner. For oss i Arbeiderpartiet er det viktigste vi gjør, å gi trygghet i folks liv, og da er det avgjørende at vi legger til rette for regler som faktisk fungerer, og som sikrer at bransjen ikke prøver å drive inn krav man ikke har krav på, og at reglene beskytter mennesker i sårbare situasjoner. Derfor reagerer vi i Arbeiderpartiet sterkt når Fremskrittspartiet nå åpner for forslag som baner veien for useriøse aktører gjennom endringer som kan føre til omgåelser. Vi reagerer sterkt på at FrP plutselig ikke er så opptatt av at feil skal få konsekvenser, og foreslår å endre sentrale regler for en bransje som forvalter 100 mrd. kr årlig, uten at forslagene engang har vært på høring. Det er uansvarlig. Det er på høy tid at en inkassolov speiler samfunnet vi lever i, og jeg gleder meg til å stemme for denne loven.

Jeg tar til slutt opp vårt forslag til saken.

Presidenten [11:06:21]: Da har representanten June Trengereid Gruer tatt opp det forslaget hun refererte til.

Jon Engen-Helgheim (FrP) [11:06:31] (komiteens leder): FrP er i all hovedsak enig i regjeringens forslag og synes dette er en bra lov. Forrige taler kan umulig ha lest Frps merknader eller satt seg godt nok inn i de få avvikene vi har fra regjeringens forslag. Det er viktig med en seriøs bransje. Det er viktig for næringslivet at de har sikkerhet for å få dekket sine krav. Det er også viktig for skyldnere at de har rettssikkerhet og en ryddig bransje. Dette står vi trygt bak.

Vi har noen få endringer til regjeringens forslag. Vi mener det er viktig at dersom inkassobransjen gjør feil, skal de ikke ta betalt for det. I dag er det likevel sånn at bagatellmessige feil fra inkassobransjen som ikke har

hatt betydning for noen, kan føre til at man mister inndekningen. Det kan man etter vårt syn fortsatt med den nye loven. Derfor har vi foreslått noen få endringer som presiserer at bagatellmessige feil – ikke bare som ikke kunne fått, men som ikke har fått betydning – ikke skal føre til tap av kostnadsdekning.

Vi har også et forslag om sammenslåing av krav der vi mener det f.eks. bare skal skje dersom kravene er på samme stadium og ikke er omtvistet. Ved en inkurie har vi fått med et forslag som tilsier at forskjellige inkassobyråer kan måtte slå sammen krav. Det retter vi opp med et løst forslag.

Vi mener også at dersom det har blitt gjort feil og er brudd på god inkassoskikk, er det riktig å ilegge overtredelsesgebyr. Vi mener imidlertid det er feil og gir svak rettsikkerhet å gi dette til fagansvarlige som jobber langt ned i organisasjonen og har lav påvirkning på hvilken avgjørelse som blir tatt, og hvilke rutiner som følges i hvert enkelt byrå. Vi mener også at regjeringens begrunnelse for at advokater ikke lenger skal drive med fremmedinkasso, ikke er god nok. Vi er enig med bl.a. Høyre i at dette bør de fortsatt få lov til, som i dag.

Vi har også en siste endring, som går på bevilling for oppkjøp og fremmedinkasso. Vi mener det ikke er et problem at det er i samme foretak, all den tid det ikke i dag er et problem at de har samme eiere.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [11:09:36]: Inkassovirksomhet er viktig for å opprettholde et fungerende kredittmarked og en sunn samfunnsøkonomi. Ved å sikre at bedrifter får betalt for solgte varer og tjenester, bidrar inkasso til å opprettholde tilliten i det norske kredittsystemet ved å sikre at forpliktelser blir fulgt opp. Det er samtidig helt avgjørende at inkasso foregår på en ryddig og hensynsfull måte og innenfor strenge rammer, som bidrar til at folk får gjort opp for seg uten å påføres unødig merbelastning. Derfor er en inkassolov som sikrer en effektiv inkasso med proporsjonale sanksjoner, svært viktig. Inkassovirksomhet skal bidra til å løse saker – ikke forsterke folks gjeldsproblemer.

Fra Senterpartiets side oppfatter vi at det ligger et langt og omfattende lovarbeid til grunn for den nye inkassoloven som vedtas i dag. Gjeldende inkassolov ble vedtatt så langt tilbake som i 1988. Mye er endret i samfunnet siden den gang, ikke minst når det gjelder digitalisering, netthandel og ulike former for kredittkjøp, og hvordan utviklingen i dette har påvirket inndriving av fordringer, bl.a. gjennom automatisering. Veksten i antallet inkassosaker de siste årene gjør det overmodent å få på plass en oppdatert lov.

Inkassoloven bygger på en vanskelig balansegang mellom hensynet til en effektiv inndriving av fordringer på den ene siden og hensynet til skyldneren på den andre siden. Lovforslaget innebærer en modernisering av loven som i stort ivaretar de to hensynene på en balansert måte. Senterpartiet mener loven vil styrke rettssikkerheten til den som skylder penger, ved bl.a. å lovfeste bedre krav til rutiner, kompetanse og oppdragsavtaler.

At det stilles krav om mer informative inkassovarsler og betalingsoppfordringer, er grunnleggende nødvendig. Folk må forstå og føle trygghet for at de krav de blir presentert, er i overensstemmelse med lov og god inkassoskikk. Tydeligere regler for inkassoforetak om inndriving av urettmessige krav og regler for når det er reist innsigelser mot kravene, samt ved klager på inndrivingen, er nødvendig for å styrke rettssikkerheten.

Som det framgår av innstillingen, er det i hovedsak bred oppslutning om regjeringens lovforslag, men på enkelte områder har flertallet, deriblant Senterpartiet, foreslått justeringer. Det gjelder bl.a. forslaget om innstrammingen i advokaters adgang til å drive med fremmedinkasso. Selv om omfanget er begrenset og synkende, er det fortsatt enkelte små og mellomstore virksomheter som benytter sin faste advokat til inndriving av fordringer. Det kan være både praktisk og kostnadseffektivt at advokaten fortsatt kan bistå i inndrivingsfasen uten en særskilt inkassobevilling. Advokatvirksomhet er allerede underlagt strenge regler for håndtering av klientmidler og økonomisk kontroll, hvilket fortsatt bør være tilfredsstillende.

Vi merker oss at lovforslaget er tilpasset slik at den nye inkassoloven vil tilfredsstille EU-direktivets krav til regulering. Det er en fordel for norske skyldnere og inkassoforetak å kun måtte forholde seg til én lov ved å implementere direktivet på denne måten, forutsatt at dette ikke svekker konkurransen eller påfører næringslivet unødvendige kostnader.

Julie E. Stuestøl (MDG) [11:12:56]: Jeg vil begynne med å påpeke at saken vi diskuterer i dag, er en sak med store konsekvenser for mange enkeltmennesker. Den norske forbruksgjelden utgjør over 170 mrd. kr, og vi vet at dyrtiden fører til at en stadig større gruppe mennesker står i store gjeldsproblemer.

Det å skylde uhåndterlig store beløp er en enormt tung situasjon å stå i. En forskningsartikkel fra i fjor viser at av 5 104 som tok livet sitt i Norge i perioden 2009–2018, hadde 1 185 økonomiske problemer. Forskerne fant at personer med betalingsproblemer har hele 1,6 ganger høyere sannsynlighet for å ta sitt eget liv. Det viser at når vi behandler inkassoloven, behandler vi en lov som har svært store konsekvenser for dem i samfunnet som er aller mest utsatt. Derfor mener MDG at en inkassolov ikke bare burde ha som hensikt å regulere bransjen, men å innrette den på en måte som aktivt bidrar til å redusere gjeldsproblemene i samfunnet.

Å håndtere store gjeldskrav blir i praksis en fulltidsjobb for mange som står i det i dag, for å få oversikt over økonomien når en får et stort antall krav fra ulike selskaper på forskjellige datoer. Når regelverket er utdatert, når egne rettigheter er vanskelige å forstå, og når brevene med informasjon nærmest er blottet for klarspråk, legger vi ikke opp til at folk som havner i gjeldsproblemer, klarer å komme seg ut av det. Her er det flere gode endringer i regjeringens lovforslag: mer informative inkassovarsler, regler om å samordne krav der det er mulig, og sterkere plikt til å stoppe innkreving av omtvistede krav.

Likevel mener ikke vi i MDG at det holder å rydde i regelverk. Vi etterlyser større politisk handlekraft for å stanse dårlig inkassopraksis og sørge for at gjeldskrav håndteres på en måte som gir personer med pengeproblemer bedre muligheter til å håndtere gjelden, istedenfor å drukne i den. Derfor foreslår vi bl.a. å innføre et overtredelsesgebyr for å hindre at inkassoselskaper driver inn omtvistede krav, og vi foreslår en utredning av en forhandlingsplikt for å pålegge fordringshaver å forsøke minnelig løsning før det opprettes inkassosak, noe som vil redusere behovet for inkasso og at en unngår unødvendige kostnader for alle involverte parter.

Jeg tar med dette opp MDGs forslag, som vi mener styrker loven når det gjelder hensynet til folks velferd, trygghet og psykiske helse.

Presidenten [11:15:33]: Da har representanten Julie E. Stuestøl tatt opp de forslagene hun refererte til.

Hans Edvard Askjer (KrF) [11:15:54]: Kristelig Folkeparti støtter hovedlinjene i proposisjonen om ny inkassolov. Det er nødvendig å modernisere et regelverk som er fra 1980-tallet, i en tid da inkassoprosesser er blitt mer automatisert og mer omfattende, og da stadig flere mennesker opplever økonomisk sårbarhet.

Samtidig er det viktig for KrF å være tydelig på hvorfor vi støtter loven, og hvilke forutsetninger som må ligge til grunn. For KrF handler dette i bunn og grunn om menneskeverd. Bak hvert inkassokrav står det et menneske – ofte en familie, ofte noen som allerede er i en vanskelig livssituasjon. Inkasso skal være et virkemiddel for å få løst reelle krav, ikke en mekanisme som forsterker utenforskap, gjeldsspiral og sosial utrygghet. Derfor har KrF i komitébehandlingen lagt særlig vekt på at den nye inkassoloven må sikre tre punkter:

– tydelig og forståelig informasjon til skyldner
– reell mulighet for dialog og løsning
– en praksis som er hensynsfull, ikke bare effektiv

Vi støtter skjerpede krav til inkassobransjen, nettopp fordi profesjonalitet også må innebære ansvar og etisk bevissthet. Samtidig mener KrF det er viktig å være varsom med utvidet bruk av administrative sanksjoner, særlig når disse retter seg mot enkeltpersoner. Når staten ilegger alvorlige reaksjoner utenfor domstolene, må rettssikkerheten være krystallklar. Her har vi pekt på behovet for tydelige rammer og forholdsmessighet.

KrF ønsker en inkassolov som bidrar til opprydding, ikke bare innkreving – en lov som stiller tydelige krav til bransjen, men som samtidig beskytter mennesker i sårbare situasjoner mot unødvendig press og eskalering.

KrF støtter denne loven fordi vi mener den kan bli et viktig skritt i retning av et mer ansvarlig og menneskelig inkassosystem. Men vi vil fortsette å være en tydelig stemme for at effektivitet aldri må gå foran verdighet.

Statsråd Astri Aas-Hansen [11:18:49]: Ny inkassolov er en stor og viktig lovsak, og jeg er glad for at loven etter alt å dømme blir vedtatt i dag.

Lovforslaget er omfattende – det er mange forskjellige, store og små, endringer fra den gjeldende loven. Inkassoloven regulerer inndriving av forfalte pengekrav, enten fordringshaveren inndriver kravet selv, eller det er et inkassoforetak som inndriver kravet.

Det at næringslivet og andre får betalt for varene og tjenestene de leverer, er avgjørende både for dem som skal få betalt, og for norsk økonomi. Samtidig er et av de viktigste formålene med inkassoloven å beskytte skyldnerne mot hard pågang og å legge til rette for at de kan ivareta rettighetene sine.

Det har vært viktig å forstå de ulike aktørenes behov og å finne balanserte regler som kan fungere i praksis. Mange regler vil styrke skyldnernes posisjon. Inkassoforetakene vil få mer omfattende plikter – og fordelene av et oppdatert og tilgjengelig regelverk. For fordringshavere som inndriver sine egne pengekrav, vil reglene bli enklere enn i dag.

Noen høydepunkter fra loven er:

– Det blir tydeligere regler om god inkassoskikk og kommunikasjon.
– Skyldnerne får mer informative inkassovarsler og betalingsoppfordringer, slik at de lettere kan forstå hva kravene gjelder.
– Flere regler skal legge til rette for færre feil, bl.a. regler som skal forebygge inndriving av urettmessige krav, regler om hvordan inkassoforetakene skal behandle innsigelser mot kravene og klager på inndrivingen, og regler om overtredelsesgebyr.
– Nye regler om skyldnere som har fullmektig eller verge, vil gjøre det enklere å hjelpe skyldnere som vanskelig kan følge opp sakene selv. Blant annet får inkassoforetakene opplysninger fra folkeregisteret om vergemål og stadfestet framtidsfullmakt, slik at de lettere kan kontakte verger og framtidsfullmektiger.

Loven er endepunktet på en lang reise, hvor mange har bidratt, og jeg er glad for å få være med på å sluttføre

arbeidet. Jeg vil benytte anledningen til å takke alle som har bidratt i lovarbeidet, og så håper jeg at loven for det første blir vedtatt, og at den deretter fungerer godt i mange år framover.

Presidenten [11:21:20]: Det blir replikkordskifte.

Jon Engen-Helgheim (FrP) [11:21:33]: I lovforslaget åpnes det for sanksjoner overfor forskjellige aktører, bl.a. eiere, daglig ledere og også fagansvarlige. Det har blitt nevnt fra talerstolen av flere at det er viktig med rettssikkerheten når man skal ilegge sanksjoner mot enkeltpersoner. FrP har vært skeptisk til å ta med fagansvarlige fordi de kan havne i en veldig vanskelig situasjon, f.eks. når de ikke har kontroll på de rutinene som ledelsen innfører, men jobber etter dem, og de er også underlagt styringsretten fra arbeidsgiver. Da lurer jeg på hvordan statsråden vil forsikre om at rettssikkerheten blir godt nok ivaretatt når man innfører denne ordningen, sånn at man f.eks. ikke blir ilagt personlige sanksjoner for feil man ikke kunne noe for.

Statsråd Astri Aas-Hansen [11:22:33]: Det følger av det såkalte NPL-direktivet at overtredelsesgebyr skal kunne ilegges personer som er ansvarlige for den aktuelle overtredelsen etter nasjonal rett. Fagansvarlige kan være en sånn person, siden det er de som vil ha et særlig ansvar for å påse at inkassovirksomheten utøves i samsvar med gjeldende regler. Sånn jeg forstår det, vil det derfor bryte med EØS-forpliktelsene våre hvis vi ikke innfører hjemmel for å ilegge fagansvarlige overtredelsesgebyr. Overtredelsesgebyret kan også bidra til å bedre regeletterlevelsen, og det kan være en egnet reaksjon, avhengig av omstendighetene i saken.

Det er foreslått høye skyldkrav i hjemmelen om overtredelsesgebyr: forsett eller grov uaktsomhet. I strafferetten vil jo det si at man har opptrådt svært klanderverdig, og at det er grunnlag for sterk bebreidelse. Dermed er det ikke riktig at det kan ilegges for andres feil.

Mari Holm Lønseth (H) [11:23:52]: Jeg tenkte jeg skulle spørre om forholdet til advokater. Regjeringen har i innstillingen og også i proposisjonen argumentert for at dette ikke er noe som jusstudentene har på studiet sitt, og at det derfor ikke er nødvendig at de fortsetter å ha denne muligheten. Men det gjelder jo egentlig så mangt. Det er veldig mye som advokater driver med, som de ikke lærer om på studiet, men som de lærer seg på andre måter. Advokatene er underlagt et strengt tilsyn, og dette bidrar til en ganske smidig løsning av utfordringer som næringslivet har, særlig i distriktene. Hva er det egentlig som er problemet med måten advokatene driver på i dag, som gjør at regjeringen ser seg nødt til å ta fra dem denne muligheten for å drive næring?

Statsråd Astri Aas-Hansen [11:24:38]: Det ene representanten peker på, nemlig nødvendige kvalifikasjoner, er noe av det vi har påpekt. Inkasso er et eget fag.

Det handler også om å være underlagt risikostyringsforskriften og tilsyn fra Finanstilsynet.

Det at en advokat sender et brev på vegne av en klient og minner skyldneren om å betale, skal man fortsatt kunne gjøre. Det forslaget som foreligger her, er ikke til hinder for det.

Det forslaget som ligger inne og er en videreføring av gjeldende rett, gir absolutt mening hvis en mener at advokater fortsatt skal kunne drive alminnelig inkassovirksomhet på samme måte som inkassoforetak, men for mange advokater vil det innebære at en mister den muligheten til forenkling som følger av forslaget i proposisjonen.

Presidenten [11:25:41]: Replikkordskiftet er over.

De talere som heretter får ordet, har også en taletid på 3 minutter.

Erik Hager (A) [11:26:01]: Inkasso skal sikre at folk betaler det de skylder, og det er viktig for norske bedrifter, men inkasso skal også beskytte folk mot urettmessige krav, urimelig press og mot at gjelden vokser mer enn nødvendig. Loven vi styrer etter i dag, er, som det er blitt nevnt, fra 1988. Den er laget før digital masseinnkreving, før automatiserte prosesser og lenge før inkassobransjen håndterte over 100 mrd. kr årlig. Regelverk må alltid være tilpasset virkeligheten og tiden vi lever i. Derfor er det både riktig og nødvendig å få på plass en ny inkassolov, en lov som styrker skyldnernes rettigheter, som tydeliggjør kravene til god inkassoskikk, og som sørger for at brudd på regelverket faktisk får konsekvenser. Dette handler om tillit – tillit til systemet og tillit til at folk behandles ordentlig, også når økonomien er krevende.

I denne saken kan det se ut som Fremskrittspartiet er mer opptatt av inntjeningen i inkassobransjen enn av å sikre rettferdighet og et balansert regelverk, særlig for dem som trenger det aller mest. De foreslår å utvide unntak som gjør det lettere for inkassoforetak å beholde gebyr, selv når regelverket brytes. De mener også at så lenge inkassoselskapet er drevet av en advokat, skal det kunne slippe tilsyn og krav, noe som åpner for omgåelser. De vil tillate at samme selskap driver både oppkjøp av krav og fremmedinkasso, noe som øker risikoen for misbruk. Dette svekker balansen i regelverket, det øker risikoen for useriøsitet, og det kan ramme dem som allerede står i en krevende situasjon, enda hardere. Forskjellen i denne saken er derfor ganske tydelig: Der Frem-

skrittspartiet prioriterer inkassobransjens handlingsrom, prioriterer vi folks rettssikkerhet, forutsigbare regler og lave gebyr. Der Fremskrittspartiet risikerer å øke belastningen for folk og bedrifter, vil vi redusere den.

Jeg er derfor glad for at Fremskrittspartiets forslag etter all sannsynlighet ikke får flertall, og at vi i dag kan vedta en ny og mer rettferdig inkassolov.

Jon Engen-Helgheim (FrP) [11:28:38]: Først vil jeg bare nok en gang presisere at det er nyanseforskjeller på det FrP har foreslått, og det som er regjeringen og Arbeiderpartiets forslag. Det går f.eks. på om bagatellmessige feil skal føre til at man ikke kan ha kostnadsdekning på kravet, når det ikke har hatt noen betydning. Da snakker vi om formuleringer som å endre fra «kunne hatt betydning» eller «har hatt betydning». At to representanter fra Arbeiderpartiet bruker så mye tid på å snakke om FrPs nyanseforskjeller, synes jeg er underlig.

Jeg vil bare si at FrP kanskje har tatt det største steget for å beskytte skyldnere i inkassosaker i hele denne salen. Da vi satt i regjering, sørget vi for å redusere inkassosalærene og fryse dem. Dersom FrP ikke hadde tatt de grepene, ville et lett inkassosalær i dag vært på 445 kr, men det er på 175 kr. Det er et grep vi tok for å beskytte skyldnere. Det var nødvendig å gjøre fordi man har fått mer automatisering, man har fått andre metoder, kostnadene for inkassobyråene har gått ned, og kostnadene for vanlige folk har økt. Da var det riktig å gjøre. Vi står absolutt på skyldnernes side, men har noen nyanseforskjeller på enkelte punkt.

Grunnen til at jeg tok ordet, var at jeg vil komme med en stemmeforklaring. Presidenten spurte om jeg tar opp forslagene. Ja, jeg gjør det. Jeg tar opp forslagene nr. 2, 3 og 5, men jeg ønsker å trekke forslag nr. 4 og erstatte det med vårt løse forslag som er fremmet i dag.

Presidenten [11:30:26]: Representanten Jon Engen-Helgheim har tatt opp de forslagene han refererte til, og endringen er hensyntatt.

June Trengereid Gruer (A) [11:30:47]: Jeg synes det er en litt underlig kritikk, for vi sto helt sammen om å senke det, og det var etter stort påtrykk fra Arbeiderpartiet. Jeg er også litt forundret over hva man velger å kritisere, for det som er nyanser her, handler om forslag som er lite gjennomarbeidet. Vi snakker om en bransje som forvalter 100 mrd. kr. Dette gjelder enkeltskjebner, og da fortjener de faktisk at vi har et gjennomarbeidet lovverk.

Jeg skal ikke begynne å kommentere absolutt alle påstandene, men la meg ta det ene forslaget til FrP, om sammenslåing av krav. Inndriving av flere krav med samme skyldner er et stort og viktig tema. Det er i utgangspunktet en fordel for skyldnerne at de får alt i ett krav. Fremskrittspartiets forslag virker egentlig lite praktisk anvendelig og lite skyldnervennlig. Når det i tillegg er lite utredet, synes jeg det er en dårlig løsning.

Presidenten [11:31:49]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [11:31:53]

Innstilling fra justiskomiteen om Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge (Innst. 194 S (2025–2026), jf. Meld. St. 31 (2024–2025))

Presidenten [11:32:08]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil ti replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Farukh Qureshi (A) [11:32:46] (ordfører for saken): La meg starte med å si tusen takk til komiteen for et godt og konstruktivt samarbeid i behandlingen av denne saken og påfølgende sak. Det har for meg vært et stort privilegium å få være saksordfører, både i denne saken og i saken som behandles rett etter denne.

I begge sakene ble det gjennomført en felles muntlig høring for både stortingsmeldingen og proposisjonen. Det var viktig. Det ga oss et bredere og bedre beslutningsgrunnlag. Takk til alle aktørene som deltok.

Jeg vil også benytte anledningen til å takke alle som har tatt oss imot gjennom arbeidet: fengslene, friomsorgen og institusjonene. Det har gitt en forståelse som ikke kan leses ut av dokumenter. Jeg vil dessuten benytte anledningen til å takke ledelse, ansatte, tillitsvalgte og organisasjoner som også har tatt oss imot.

Denne meldingen bygger på en tidligere melding og staker ut en ny kurs for kriminalomsorgen. Over mange år har kriminalomsorgen vært under press. Det har vært press på bemanning, press på kapasitet og press på innhold. Samtidig har utfordringene blitt mer komplekse. Det er flere innsatte med psykiske lidelser, mer rus og mer alvorlig kriminalitet. Vi vet også dette: Altfor mange sitter for mye innelåst, uten aktivitet og uten innhold. Det må vi gjøre noe med. Dette handler ikke bare om den enkelte, dette handler om oss alle.

Målet med meldingen er klart: Straffen skal virke. Den skal forebygge ny kriminalitet, og den skal bidra til trygghet i samfunnet. Da må vi stille krav til oss selv. Vi må ha en kriminalomsorg med nok folk, riktig kompetanse og innhold som faktisk virker.

De ansatte er kriminalomsorgens viktigste ressurs. De er avgjørende for sikkerheten, for innholdet og for tilbakeføringen. Vi vet at altfor mange kommer tilbake. Det betyr at vi må lykkes bedre.

Kriminalomsorgen er mer enn fengsel. Den er også straff i samfunnet. Begge deler må fungere, og begge deler må bidra til det samme: færre nye lovbrudd. Da må vi lykkes med tilbakeføring, med mer arbeid, mer utdanning og mer oppfølging – altså mer av det som virker.

Det som skjer bak murene – og i kriminalomsorgen ellers – angår oss alle. Det forplikter oss. Vi kan ikke bare låse inne, vi må også bygge opp. Trygghet skapes ikke bare med låste dører, den skapes med innhold, oppfølging og muligheter.

Denne meldingen peker retning, og dette skal vi følge opp – for de innsatte, for de ansatte og for samfunnet. Jeg ser fram til debatten.

Finn Krokeide (FrP) [11:35:58]: Kriminalomsorgen utfører en samfunnskritisk oppgave i vår rettsstat. Ivaretakelsen av innbyggernes trygghet er bygget på en forutsetning om at kriminalomsorgen har kapasitet og evne til å håndtere de straffedømte på en sikker og forsvarlig måte. En velfungerende justissektor og straffesakskjede er av avgjørende betydning for en velfungerende rettsstat. For at straffesakskjeden skal være velfungerende, må alle leddene i kjeden være rustet til å løse sitt samfunnsoppdrag, da også straffegjennomføringen, som er kriminalomsorgens oppdrag. Det igjen forutsetter at kriminalomsorgen har de nødvendige lovhjemler, tilstrekkelige ressurser og god nok bemanning for å gjennomføre sitt samfunnsoppdrag.

Det er derfor beklagelig å se at dette er nok et viktig samfunnsområde hvor den sittende regjeringen dessverre gjør altfor lite. Regjeringen har tydeligvis viktigere ting å prioritere enn å ruste kriminalomsorgen for å kunne løse sitt samfunnsoppdrag. Denne nedprioriteringen av kriminalomsorgen går direkte ut over samfunnssikkerheten og tryggheten til landets innbyggere. Ressurs- og bemanningssituasjonen kriminalomsorgen nå står i, er en konsekvens av de prioriteringene regjeringen og dens samarbeidspartier på den politiske venstresiden gjør i budsjettene. Det er ikke til behandling her i dag, men i forbindelse med meldingen vi har til behandling her i dag, fremmer Fremskrittspartiet flere forslag for å styrke kriminalomsorgens hjemmelsgrunnlag. Dette mener vi er viktige verktøy og derfor noe som vil styrke kriminalomsorgens evne til å løse sitt samfunnsoppdrag.

Vi fremmer også et forslag om iverksettelse av tiltak for i størst mulig grad å sørge for at utenlandske domfelte overføres til sitt hjemland for avsoning av straffen der. Det inkluderer også opprettelse av nye bilaterale avtaler for soningsoverføring med land utenfor Schengen-området. Dette er fordi vi har et klart utgangspunkt om at utlendinger som straffedømmes i Norge, som hovedregel bør avsone straffen i sitt hjemland. Det er flere positive effekter ved å ha et klart utgangspunkt om at utenlandske domfelte skal avsone straffen i hjemlandet. Det er god samfunnsøkonomi at vi reduserer den norske stats kostnader ved straffegjennomføring for utlendinger så mye som mulig. Det vil også frigjøre kapasitet i norske fengsler. På den måten vil det holde soningskøen nede, og med det øke effektiviteten i straffegjennomføringen.

Det er derfor beklagelig å lese i stortingsmeldingen at heller ikke dette er noe regjeringen synes å se betydningen av, og at tallenes tale vitner om en manglende prioritering også av dette. Det framgår av meldingen at i perioden 2013–2019 var det i gjennomsnitt 50 soningsoverføringer per år. Sammenligner man det med tallene for perioden 2022–2025, viser det en nedgang på om lag 70 pst. Det tilsvarer at rundt 15 domfelte per år blir overført til hjemlandet for avsoning av straffen der. Der regjeringen tydeligvis ikke ser viktigheten og verdien av å prioritere soningsoverføringer av utenlandske domfelte, håper Fremskrittspartiet at flertallet i denne salen gjør det, og at man vil stemme for forslaget om iverksettelse av tiltak for i størst mulig grad å sørge for at utenlandske domfelte overføres til sitt hjemland for avsoning av straffen der.

Jeg går nå over til noen bemerkninger om det løse forslaget Fremskrittspartiet fremmer. Forslaget gjelder Vestoppland fengsel avdeling Valdres, som ligger på Slidreøya i Vestre Slidre kommune. Justiskomiteen besøkte dette fengselet den 25. mars i år. Det er en fengselsenhet med lavt sikkerhetsnivå, og som har gode resultater å vise til. Fengselet ligger på leid grunn og er leid av en privat utleier. Det ble under komiteens besøk opplyst om at kapasiteten ved fengselet kan utvides på en svært kostnadseffektiv måte. Gjennom et samarbeid med grunneier kan kapasiteten utvides med ti soningsplasser til en kostnad som ble anslått å være minst halvparten av kostnadene sammenlignet med når Statsbygg bygger ut fengselsplasser, men sannsynligvis enda lavere, ved at utbyggingskostnadene betales gjennom en økning av leieprisen over en tiårsperiode. Det kan med andre ord etableres ti nye soningsplasser i et lavsikkerhetsfengsel med gode resultater på en samfunnsøkonomisk svært gunstig måte. Derfor fremmer vi et forslag i dag hvor regjeringen bes om å avklare utvidelseskostnadene over en tiårsperiode.

Med det tar jeg opp de forslagene Fremskrittspartiet er en del av. Så en kort stemmeforklaring til slutt: Utover de forslagene vi er en del av, vil Fremskrittspartiet også stemme for forslagene nr. 17 og 18, fra Senterpartiet.

Presidenten [11:40:20]: Representanten Finn Krokeide har tatt opp de forslagene han refererte til.

Mahmoud Farahmand (H) [11:40:35]: Tittelen på denne saken er «Straff som virker», men det begrenser seg ikke til en tittel; det er et grunnleggende krav fra samfunnet vårt. Straffegjennomføring handler om trygghet, det handler om rettferdighet, og det handler om at de som har brutt loven, skal få en reell sjanse til å rehabiliteres og vende tilbake til samfunnet som lovlydige borgere. Det handler imidlertid like mye om de lovlydige borgerne i samfunnet vårt. Det handler om at de skal føle seg trygge, at straffegjennomføringen faktisk fungerer, og at vi forebygger ny kriminalitet – også på grunn av de lovlydige borgerne.

Høyre har alltid stått på for en straffegjennomføring som er tydelig og forutsigbar, og som ivaretar både samfunnssikkerheten og hensynet til rehabilitering. Vi er enig med regjeringen i at straffegjennomføringen må være kunnskapsbasert, human og rettssikker, men vi er også tydelig på at det ikke er nok med tomme ord. Det må følges av handling, med ressurser og med konkrete tiltak.

Kriminalomsorgen står overfor et økende press. Vi ser mer kompleks kriminalitet, et skjerpet sikkerhetsbilde og en etat som selv sier at de har store utfordringer, både med bygningsmasse og med personell. Dette er utfordringer vi ikke kan se bort fra. For Høyre er det avgjørende at kriminalomsorgen har de nødvendige rammene for å kunne løse sitt samfunnsoppdrag på en trygg, rettssikker og virkningsfull måte. Vi satte også av ekstra midler til kriminalomsorgen i vårt alternative budsjett for å få en helhetlig tilnærming til justisfeltet.

Vi er bekymret for at regjeringen gjør for lite for å løfte kriminalomsorgen. Det virker nærmest som om man har en ansvarsfraskrivelse innimellom, og det er litt trist å observere, for det er, som sagt, helt avgjørende både for de kriminelle, altså de som skal sone og være under kriminalomsorgens vern, og for samfunnet for øvrig.

Vi har understreket å prioritere tiltak som raskt kan styrke det psykiske helsevernet blant innsatte og bedre soningsforholdene for kvinnelige innsatte i særegenhet. Vi må også sørge for at straffegjennomføring er differensiert og tilpasset den enkeltes behov og risiko. Tidlig planlegging, tett oppfølging og et meningsfullt innhold i soningen er avgjørende for å redusere risikoen for tilbakefall og for at rehabiliteringen skal ha effekt.

Det er også et annet punkt som ble påpekt av forrige taler. Vi ser at en stadig større andel av dem som er innsatt, har tilknytning til profesjonelle kriminelle nettverk. Det stiller stadig nye krav og gjør situasjonen mer kompleks for kriminalomsorgen. De trenger bedre verktøy for å identifisere tilhørighet, rolle og risiko knyttet til slike nettverk, og vi må ha kapasitet for å iverksette nødvendige tiltak for å håndtere nettopp dette.

Når det gjelder ungdomsstraff, har Høyre hatt et helt klart ståsted. Vi må reagere tydelig og raskt overfor de som bryter loven, men vi må også hjelpe dem som ønsker seg en vei ut av kriminelle miljøer. Høyre har lenge vært en pådriver for hurtigspor i domstolene. Vi har også vært med på å sikre at det blir innført i 2026. Raskere strafforfølging vil også kunne bidra til å raskere snu en negativ utvikling hos de unge lovbryterne, og hindre at de dras inn i kriminelle gjengmiljøer. Vi ønsker en bedre ordning med ungdomsstraff og oppfølging, der ungdom får et reelt alternativ til ubetinget fengsel, og der vi sikrer at straffegjennomføring er tilpasset deres risiko og behov.

Avslutningsvis vil jeg si at det også er viktig å styrke samarbeidet mellom kriminalomsorgen, kommunetjenester og frivillige aktører, slik at ungdom får den oppfølgingen de trenger, både under og etter soning. En god straffegjennomføring kommer hele befolkningen til gode. Det handler om å reagere når noe galt har skjedd, men like mye handler det om å forebygge at loven brytes i framtiden og å trygge borgerne.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [11:44:51]: Formålet med straffegjennomføring er at folk skal ta sin straff og komme tilbake til samfunnet. At vi i Norge kaller dette nettopp «kriminalomsorg», er sentralt og noe vi skal huske når vi diskuterer denne saken. Straffereaksjoner må komme raskt og være tydelige. Samtidig er det viktig å huske på at formålet med straffen ikke bare handler om reaksjon, men også rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet. Målet er både å forebygge og også å forhindre framtidige lovbrudd. De som sitter i fengsel i dag, er noens nabo og arbeidskollega når soningen er ferdig. Kvaliteten på kriminalomsorgen er avgjørende for om formålet nås eller ikke, og det er nødvendig med differensierte tilbud. Derfor er det bra at Stortinget nå går inn for å evaluere ordningen med samfunnsstraff med sikte på videreutvikling, særlig i møte med unge lovbrytere.

Senterpartiet er også opptatt av bemanningen og kompetansen i norske fengsler. Uten tilstrekkelig kvalifisert personale på jobb blir det ikke kvalitet i soningstilbudet. Det er veldig bra at vi har fått etablert desentraliserte grunnutdanningstilbud. Det er en satsing som bør fortsette. Vi er overrasket over at regjeringen – i motsetning til i resten av utdanningssystemet – ikke lager flere løp for fengselsbetjentutdanningen. Derfor har vi foreslått og er tilfreds med at vi får et flertall med oss på at regjeringen også skal se på muligheten for å etablere desentraliserte fagskoletilbud for å øke rekrutteringen til kriminalomsorgen.

Kjernen i den norske modellen for straffegjennomføring er bl.a. nærhetsprinsippet, der straff gjennomføres i nærheten av familie og nettverk. Dette har et viktig kriminalitetsforebyggende element og har vist effekt over lang tid. La meg sitere fra meldingen vi nå behandler:

> «Nærhetsprinsippet innebærer at domfelte, så langt som mulig, settes inn i fengsel i nærheten av hjemstedet. Formålet med prinsippet er å bevare båndene til familie, arbeid og andre bånd som den domfelte kan ha til lokalsamfunnet.»

Videre står det: «Nærhetsprinsippet tilsier også at det fortsatt bør være fengsler, friomsorgs- og konfliktrådskontorer i hele landet.» Dette prinsippet bidrar til nettopp målet om tilbakeføring og rehabilitering, og det er utrolig viktig.

Desentralisert struktur sikrer innsatte kontakt med familie og positive nettverk, rekruttering av ansatte med lokal tilhørighet og bedre tilbakeføring. Samtidig viser prognosene en moderat økning i etterspørsel etter straffegjennomføringskapasitet på lang sikt, og at det samtidig vil være behov for en vridning av kapasiteten til noen flere plasser med lavere sikkerhetsnivå og noen færre plasser med høyt sikkerhetsnivå.

Det er derfor et paradoks at det over mange år har vært et kontinuerlig press på norsk fengselsstruktur. Gang på gang har Kriminalomsorgsdirektoratet foreslått sentralisering og nedlegging av og en gradvis glidning bort fra nærhetsprinsippet. Jeg vil advare på det sterkeste mot at man nå, etter noen år med ro med Senterpartiet i regjering, igjen fortsetter denne trenden.

Vi skal være svært bevist på at store avstander til soning flytter kostnader over på politiet, kostnader politiet etter Senterpartiets oppfatning burde bruke på andre tiltak, f.eks. å forebygge behovet for soning i det hele tatt. I distriktene er dette spesielt krevende når det er lange avstander til nærmeste soningsplass. Jeg viser til forslagene nr. 17 og 18, fra Senterpartiet.

La meg ta et nærliggende eksempel fra mitt eget fylke. Der har en håndfull politifolk måttet bli benyttet til å eskortere én fange fra Nordland til Finnmark. Dette er politifolk som da tas bort fra patruljene og erstattes av etterforskere, som må patruljere. Politiets prioriteringer rokkes ved, det svekker tryggheten i samfunnet vårt, og andelen henleggelser og uoppklarte saker øker.

Jeg finner det derfor, i søken etter et parlamentarisk uttrykk, finurlig at regjeringen i denne meldingen kraftig påpeker nærhetsprinsippets verdi, samtidig som det foregår prosesser med å legge ned ett av tre fengsel i Nordland. Jeg er blitt gjort kjent med at det i desember ble sendt et brev fra direktoratet, velsignet av departementet, som foreslår å flytte fengselsplasser fra Fauske til Vadsø.

Med all respekt: De som tror at Fauske ligger nær Vadsø, er nødt til å kjøpe seg et kart. Aller helst bør de ta seg en tur til Nord-Norge. De kan forsøke å kjøre bil fra Fauske til Vadsø. Jeg kan avsløre såpass at de kommer til å ha veldig god tid til å reflektere over om et slikt forslag er i tråd med et nærhetsprinsipp eller ikke. Turen tar altså 19 timer i bil, én vei. Til sammenligning tar det 18 timer å kjøre fra Oslo til Bodø. Hva ville reaksjonen vært om alle fengsler sør for Bodø skulle vært lagt ned i Norge og fanger fikk tilsvarende reisetid?

I denne innstillingen har Senterpartiet derfor forslag om å bevare Fauske og Mosjøen fengsel, i tillegg til at den planlagte byggingen av nytt fengsel i Mosjøen gjennomføres. Vi er også opptatt av at lavsikkerhetsplassene i Vadsø kommer på plass, og har derfor forslag om dette også. I Nord-Norge er avstandene store, og den eneste måten å bevare et nærhetsprinsipp på, er å bevare og styrke dagens struktur. Jeg legger også til grunn at prosessen fra regjeringens side med Ålesund fengsel går sin gang i tråd med tidligere plan.

Jeg tar opp Senterpartiets forslag.

Presidenten [11:49:49]: Representanten Bent-Joacim Bentzen har tatt opp de forslagene han refererte til.

Bjørnar Moxnes (R) [11:50:03]: Vi er alle tjent med at kriminalomsorgen er i stand til å oppfylle sitt viktige og ikke minst krevende samfunnsoppdrag. Den skal bidra til trygghet i samfunnet ved å forebygge ny eller gjentagende kriminalitet og også sikre en straffegjennomføring som er kunnskapsbasert, human og i tråd med prinsipper om rettssikkerhet og menneskerettighetene. Kriminalomsorgen skal også legge til rette for endring, tilbakeføring til samfunnet og et nytt liv med nye muligheter for dem som har sonet sin dom. En dag skal den domfelte ut i samfunnet igjen, og da skal vedkommende bli din eller min nabo og medlem av lokalsamfunnet.

I lang tid har denne sektoren stått i en krevende situasjon som har økt presset på bemanning, innhold i soning og tilbud til de ansatte. Den viktige jobben som gjøres hver dag i kriminalomsorgen, skal vi takke de mange ansatte for, som står på hver dag for å oppfylle kriminalomsorgens samfunnsoppdrag, og som står i en krevende stilling i en etat som altfor lenge har vært underfinansiert. De ansatte og også fagforeningene deres har i lang tid sagt tydelig fra om at bemanningen er kritisk lav. De står i en jobb som kan være belastende både fysisk og psykisk, og er man for få på jobb, økes belastningen betraktelig.

De som jobber i kriminalomsorgen, er folk med yrkesstolthet, høy kompetanse og et ekte ønske om å gi sitt aller beste for å skape et sikkert soningsmiljø der menneskelig verdighet og rehabilitering står i sentrum,

men bemanningssituasjonen, sånn den er nå, gjør det vanskelig, for når det er for få på jobb, må dørene låses oftere. Det går også utover de innsatte. Mange av dem sliter med rus og psykisk uhelse og har ofte ikke den samme tilgangen på helsetjenester som befolkningen for øvrig.

Vi vet at bruken av isolasjon er altfor utstrakt, og også hvor skadelig isolasjon og utelukkelse fra meningsfylte fellesskap kan være for den enkelte. Vi vet dessverre at dette i særlig grad også rammer kvinner som soner i fengsel, der forekomsten av psykiske plager og også risikoen for selvskading og selvdrap er høy. Det er også flere fengselsbygg som ikke holder forsvarlig stand og i verste fall gir negative bidrag til rehabiliteringen for dem som soner.

Rødt har i flere år prøvd å sette fokus på situasjonen kriminalomsorgen står i, og har også gått inn for viktige endringer for å bedre situasjonen. Det er bra at Stortinget i dag behandler denne meldingen, for det er en viktig melding, men vi må huske på at det er nå arbeidet starter, og oppgavene framover er mange. Det er vår oppgave og vår plikt som lovgivere å sørge for at lovnader og vedtak som fattes i forbindelse med denne meldingen, følges opp i praksis. Det er også vår jobb å sikre et kriminalomsorgsløft. Det er vår jobb å sikre at bemanning og rekruttering til yrkene i kriminalomsorgen blir bedre. Det er vår jobb å sikre en straffegjennomføring som er rettssikker og i tråd med menneskerettighetene, og som sikrer rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet. Det er vår jobb å gi kriminalomsorgen de verktøyene som trengs for å oppfylle samfunnsoppdraget. Det er vår jobb å sikre at innsatte har tilgang på velferdstjenester, utdanning, opplæring og aktiviteter som gir både mestring og mening.

Vi må huske at hele samfunnet tjener på at kriminalomsorgen er i stand til å oppfylle sitt samfunnsoppdrag. Framover skal vi jobbe for og sørge for at kriminalomsorgen blir satt i stand til dette, samtidig som de ansatte har et trygt arbeidsmiljø og de innsatte har et trygt soningsmiljø.

Julie E. Stuestøl (MDG) [11:54:23]: Som flere har nevnt, har denne stortingsmeldingen fått navnet «Straff som virker», men paradoksalt nok svarer ikke regjeringen skikkelig på hvordan man skal lykkes med de positive virkningene og redusere de negative. Stortingsmeldingen tar i for liten grad opp hva som trengs for å øke den potensielt rehabiliterende effekten av straff, og hvordan det henger sammen med egenskaper ved dem som begår straffbare handlinger. En stadig større andel av innsatte har helseutfordringer, og svært mange av dem som straffes, har selv opplevd systemsvikt, vold og kriminalitet. Om vi mener noe med styrket rehabilitering, må vi anerkjenne disse sammenhengene, og vi må gi det betydning for politikken.

En gruppe som definitivt behøver og fortjener Stortingets oppmerksomhet når vi snakker om straffens virkninger, er barn og unge som begår kriminelle handlinger, og som utsettes for dem. Barneombudet og Riksrevisjonen har i flere omganger kritisert manglende rettssikkerhet for disse. I komiteens høring gjorde flere det samme og svarte tydelig på hva vi kan gjøre politisk fra Stortinget: skape egne straffeprosessuelle regler for barn. De siste ukene har vi fått høre om konsekvensene det har for enkeltmennesker at strafferetten og straffeprosessen er utformet med voksne som norm, uten tilpasning til barn.

I 1994 ble tre gutter på fire, fem og seks år – etter en svært kort etterforskning og uten rettssak – stemplet som drapsmenn og fikk barndommen sin ødelagt. Det var først 30 år senere at saken ble gjennomgått på nytt, og konklusjonen var tydelig: et alvorlig brudd på barnas rettssikkerhet. På spørsmål om hva de håper kan komme ut av at denne saken nå får ny oppmerksomhet, er svaret fra en av dem som da var gutt og nå er mann: økt fokus på barns rettigheter og rettssikkerhet.

Dette kan vi gjøre noe med i dag, dersom flertallet stemmer for forslaget som vi har fremmet. Det vil virkelig være gjenopprettende. Det handler om barnefaglig kompetanse i avhør, rett til advokat og tilpassede prosesser som faktisk tar hensyn til barns utvikling og sårbarhet. Det burde være en selvfølge. I en etterforskning er det i dag ingen lovpålagte krav om at en femåring skal behandles annerledes enn en 40-åring, til tross for at vi vet at tiltalte barn sjelden forstår egne rettigheter, konsekvensene av hva de sier i avhør, eller hvordan en rettsprosess egentlig fungerer. De har lettere for å innrømme ting de ikke har gjort. Resultatet er at barn har dårligere rettssikkerhet og større sannsynlighet for justismord enn det voksne har. Det er ganske absurd i 2026.

Også i gjennomføringen av straff er det åpenbare behov for forbedringer. Vi kan jo starte med ungdomsenhetene. Ekspertgruppen bak rapporten «De er våre barn» slo fast at verken barnevernet eller kriminalomsorgen har tilstrekkelige tilbud for å ivareta verken behovene til barna det gjelder, eller samfunnets behov for vern. I dag er i praksis alle ungdomsenheter høysikkerhet, selv om mange av barna som er der, kvalifiserer for lavsikkerhet.

Dette er svært problematisk, da høyere sikkerhet også ofte innebærer dårligere innhold i soningen, dårligere tilgang til utdanningstilbud, mindre mulighet for sosialisering og fritidsaktiviteter, altså dårligere utgangspunkt for rehabilitering. Barn i fengsel har ikke de samme mulighetene til å få progresjon til lavere sikkerhet som voksne innsatte har. Norge har også gjentatte

ganger fått kritikk fra FNs barnekomité for å dømme barn til forvaring, fordi barnekonvensjonen forbyr livsvarig fengsel for barn.

Når dagens praksis ikke fungerer, da er det uansvarlig å bygge flere fengselsplasser for mindreårige. Det er nå det egentlig trengs en systemendring i stikk motsatt retning. Straff handler ikke bare om innlåsing og fengselsmurer, og for barn bør det enda mindre enn for voksne være primærreaksjonen på kriminalitet. Mener en alvor med at straffen skal virke positivt og peke framover, må det satses mer på alternative straffereaksjoner til fengsel, slik som samfunnsstraff, elektronisk fotlenke, mekling, gjenopprettende prosess og konfliktråd.

Jeg er glad for at MDG, sammen med Arbeiderpartiet, Senterpartiet og KrF, i dag kan foreslå å øke bruken av gjenopprettende prosess. MDG har mange svar på hvordan vi kan sikre straff som virker, også for voksne, så jeg tar med dette opp forslagene fra MDG og vil komme tilbake til disse i mitt neste innlegg.

Presidenten [11:59:21]: Representanten Julie E. Stuestøl har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Hans Edvard Askjer (KrF) [11:59:43]: Straff skal virke, den skal redusere kriminalitet og gjøre samfunnet tryggere. På det punktet er KrF og regjeringen enige. Meldingen peker i riktig retning. Den erkjenner noe viktig: at straff uten innhold ikke forebygger – den administrerer bare problemet videre. KrF støtter derfor den overordnede retningen, men vi er også tydelige på at meldingen har et stort svakhetspunkt: Den sier mye om hva som skal gjøres, og for lite om når og hvordan.

Kriminalomsorgen fungerer i dag ikke slik Stortinget har forutsatt – altfor ofte fordi det mangler folk på jobb. Når ansatte er for få, får innsatte mindre aktivitet, mindre fellesskap og mer isolasjon. Det er ikke ønsket politikk. Det er et resultat av underkapasitet.

KrF støtter bachelorutdanning for fengselsbetjenter, men utdanning alene løser ikke en bemanningskrise her og nå. Det vi savner, er en konkret opptrappingsplan, tydelige tidslinjer og økonomiske rammer som faktisk monner. Uten tilstrekkelig bemanning faller hele ambisjonen om «straff som virker» i praksis.

KrF vil også understreke ett punkt der meldingen er helt tydelig, og der Stortinget må være konsekvent: Fengsel for barn skal være siste utvei. Det handler ikke om å være naive. Det handler om kunnskap, rettssikkerhet og ansvar. Barn som begår kriminalitet, trenger raske reaksjoner og tett oppfølging, men vi vet at fengsling øker risikoen for videre kriminalitet – ikke motsatt. KrF forventer at regjeringen holder denne linjen også når debatten tilspisses.

KrF støtter også dreiningen mot mer straff i frihet der det er forsvarlig – ikke fordi det er «snilt», men fordi det gir bedre resultater. Men også her er virkeligheten stram: Friomsorgen er presset, ettervernet er ujevnt, og kommunene mangler forutsigbarhet. Hvis regjeringen vil at mer straff skal gjennomføres utenfor fengsel, må også kapasiteten utenfor fengsel bygges opp – raskt og målrettet.

KrF støtter meldingen, men vi er ikke fornøyd med tempoet og forpliktelsen i oppfølgingen. Straff som virker, krever mer enn gode formuleringer. Det krever politiske prioriteringer som merkes i hverdagen – i fengslene, i friomsorgen og hos ansatte. Det er der denne meldingen til slutt enten lykkes eller feiler.

KrF heier på intensjonene og viljen, og vi håper vi lykkes bedre enn i dag – til alles beste.

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:03:44]: Jeg vil takke komiteen for en grundig behandling av stortingsmeldingen.

Framtidens straffegjennomføring må bygges på forebygging, forholdsmessighet og forsvarlighet. Innholdet i straffegjennomføringen er vesentlig for å forebygge kriminalitet. Dette betyr bl.a. at innsatte må kunne opparbeide seg relevant kompetanse, delta i meningsfulle aktiviteter og følges opp på en måte som reduserer risikoen for tilbakefall.

Over tid er det framsatt kritikk mot ulike sider ved kriminalomsorgen. For mye isolasjon, for liten bemanning og mangelfullt innhold i fengslene er blant det som er kritisert. Sivilombudet har påpekt at for mange innsatte tilbringer for mye tid alene på cellen. I sommer fulgte regjeringen opp med en lovproposisjon for å redusere isolasjon og øke graden av menneskelig kontakt. Den er også til behandling i Stortinget nå.

Bemanningen og kompetansen i kriminalomsorgen er avgjørende for en god kriminalomsorg. Vi har styrket kriminalomsorgens budsjetter årlig, økt opptaket ved fengselsbetjentutdanningen, og vi omgjør utdanningen til en treårig bachelorgrad. Dette skal styrke kompetansen og arbeidsforholdene for de ansatte. Vi har også satt i gang tiltak for å rekruttere og å beholde personell, inkludert etablering av et desentralisert studium for å møte behovet for flere utdannede fengselsbetjenter i større deler av landet.

Vi prioriterer nødvendig fengselskapasitet. En desentralisert struktur og elektronisk kontroll skal bidra til fleksibel og forsvarlig straffegjennomføring. Vi sikrer erstatningskapasitet for Oslo fengsel og et nytt kvinnefengsel på Bredtveit, og vi øker kapasiteten for mindreårige.

For barn og unge sikrer vi raskere og bedre straffereaksjoner. Vi har prioritert midler til hurtigspor for raskere straffesaksbehandling.

Denne meldingen som Stortinget nå behandler, skal bidra til et tryggere Norge. Vi vil utvikle et straffe-

system som forebygger ny kriminalitet, ivaretar innsattes rettigheter og sikrer trygghet for alle. Jeg er glad for at justiskomiteen har stilt seg bak både stortingsmeldingen og den saken vi skal behandle senere, lovproposisjonen om isolasjon.

Presidenten [12:06:23]: Det blir replikkordskifte.

Finn Krokeide (FrP) [12:06:38]: Denne stortingsmeldingen avdekker et ganske kraftig fall i antallet soningsoverføringer av utenlandske domfelte under denne regjeringen, om man sammenligner med tiden da Fremskrittspartiet styrte Justis- og beredskapsdepartementet. Fra et snitt på rundt 50 soningsoverføringer per år, har man nå falt til et snitt på 15 per år. Hvorfor har ikke regjeringen prioritert soningsoverføringer av utenlandske innsatte?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:07:09]: Det er viktig for Arbeiderparti-regjeringen at vi har trygghet i Norge, og noe av det vi er tydelig på, er at hvis folk kommer til Norge og begår kriminalitet, skal de ut av landet etterpå. Noen vil bli utvist fordi en har en klar og tydelig mistanke om at det kan være fare for alvorlige handlinger eller trusler mot Norge. I andre tilfeller er det utvisning eller utlevering.

Så til dette som gjelder soningsoverføring: Vi har bilaterale soningsoverføringsavtaler med de landene som vi har flest innsatte med utenlandsk bakgrunn fra. Det er iverksatt tiltak for å øke soningsoverføring til f.eks. Litauen ved at det innhentes garantier for overholdelse av menneskerettighetene ved overføring dit, og det arbeides for å knytte Norge til EUs rammebeslutning om soningsoverføring.

Finn Krokeide (FrP) [12:08:10]: Takk for svaret. Jeg setter pris på å høre at regjeringen prioriterer dette, etter eget utsagn, men trenden med reduksjon i antallet straffedømte utlendinger som overføres til hjemlandet for soning, ser jo ikke ut til å snu når vi ser på tallene. Da blir mitt spørsmål: Hva var det Fremskrittspartiet gjorde i sin tid i regjering, som denne regjeringen ikke gjør, siden den ikke evner å få til like mange soningsoverføringer som da Fremskrittspartiet styrte Justis- og beredskapsdepartementet?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:08:40]: Det er litt vanskelig for meg å svare på hva Fremskrittspartiet gjorde. Det blir å spekulere litt, men det kan hende at vi er bedre på å forebygge kriminalitet, også gjennom godt politisamarbeid med landene en del personer som begikk kriminalitet i Norge, kom fra. Igjen er det spekulasjoner fra min side, heller enn at jeg kan si at jeg har gått grundig inn i de tallene for å se hva som er bakgrunnen for dem. Vi vet jo at fangebefolkningen har endret seg noe, også når det gjelder landbakgrunn. Dette er noe vi i så fall må se litt nærmere på, men jeg er helt enig i at å få til gode soningsavtaler, og at en faktisk også soningsoverfører, er viktig.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [12:09:47]: For ikke lenge siden kunne NRK Nordland avdekke en sak hvor en innsatt i Bodø fengsel bedrev omfattende narkotikakartellvirksomhet. Det var bakmenn fra utlandet, og det var ungdom involvert. Han satt altså i et norsk fengsel i Bodø. For meg er det sjokkerende. Det er totalt uakseptabelt.

Jeg lurer på hvilke konkrete tiltak statsråden vil iverksette for å forhindre at dette skjer i Norge, i lys av at det faktisk har skjedd?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:10:20]: Jeg vil ikke kommentere enkeltsaker, men at innsatte i norske fengsler skal benytte tiden der til å begå kriminalitet, organisere kriminalitet og planlegge kriminalitet, er både sjokkerende og totalt uakseptabelt – det er jeg enig i. Derfor er det viktig at vi har en god kriminalomsorg, og at en har et godt samarbeid med politiet og andre, sånn at den tiden en fengselsstraff er, kan benyttes til nettopp å bidra til rehabilitering, heller enn at en legger til rette for kriminalitet, noe jeg bestemt mener at en ikke gjør i norske fengsler.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [12:11:16]: Jeg takker for svaret. Jeg vil vise til innlegget mitt, hvor jeg nevnte den prosessen som nå pågår i Nordland knyttet til fengslene i Fauske og Mosjøen. I mitt hode er 19 timer kjørevei én vei ikke i tråd med nærhetsprinsippet. Kan statsråden garantere at Fauske fengsel vil bli bevart, og at man opprettholder Mosjøen fengsel og bygger nytt fengsel i Mosjøen?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:11:39]: For en sørlending er jo 19 timer helt ellevilt langt å kjøre, så den beskrivelsen representanten ga av hvor langt det er, legger jeg til grunn. Jeg er enig i at det ikke er å være nært hjemstedet.

Når det gjelder Fauske fengsel, har regjeringen gjentatte ganger sagt at vi ikke har noen planer om å legge ned Fauske fengsel. Det vi har vært tydelige på, er at vi må styrke kriminalomsorgen, og det er jo noe vi har gjort sammen med Senterpartiet. Vi fikk en betydelig styrking av kriminalomsorgen gjennom forrige stortingsperiode, og også nå i budsjettet for 2026. Det må vi gjøre både ved å sikre god bemanning og ved at vi klarer å ha anstalter som legger til rette for gode soningsforhold og godt innhold i soningen. Da vil vi være åpne om hvilke planer vi har framover, og hva vi ser på framover. Vi har flere sentrale byggeprosjekter, men igjen: Vi har ingen planer om å legge ned Fauske fengsel nå.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [12:12:51]: Jeg takker for svaret. Det er nok veldig mange, inkludert meg selv, som er glade for den avklaringen som nå er gitt til Stortinget.

Jeg spurte også om Mosjøen fengsel. I det skrivet som ble sendt fra direktoratet før jul, foreslås det å flytte fengselsplasser fra Mosjøen/Fauske til Vadsø, da i motstrid med nærhetsprinsippet. Kan statsråden garantere at det ikke er aktuelt, og at det vil bli bygd et nytt fengsel i Mosjøen?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:13:23]: Det at vi har en desentralisert fengselsstruktur, er som kjent viktig for å forebygge kriminalitet. At en har nærhet til familie, nettverk og lokalsamfunn, gir bedre tilbakeføring, og det reduserer risikoen for nye lovbrudd. Regjeringen vil derfor videreføre en desentralisert struktur der straff gjennomføres så nært bolig som mulig.

Vi vet også at mange fengsler er gamle. De er lite egnet for moderne fengselsdrift, og de har betydelig vedlikeholdsbehov. Det er utfordringer vi vil ta tak i, men alt kan ikke løses samtidig. Det vi legger vekt på fra regjeringens side i så måte, er forutsigbarhet og tydelige prioriteringer i kriminalomsorgens byggeprosjekter, og vi har gitt beskjed om at vi prioriterer å følge opp flere sentrale byggeprosjekter for å sikre en god framdrift. Det å utrede nytt fengsel i Mosjøen og Ålesund-området er blant dem.

Julie E. Stuestøl (MDG) [12:14:34]: Arbeiderpartiet har, sammen med MDG og de andre budsjettpartnerne for 2026-budsjettet, funnet midler til å utvide ordningen med hurtigspor. Dette er et viktig grep for å ivareta unge som begår kriminelle handlinger, gjennom å sikre en raskest mulig reaksjon på handlingen som er begått. Samtidig er det viktige høringsinstanser som peker på behovet for at det tas ytterligere grep for å sikre barns rettssikkerhet i rettssystemet når de er mistenkt for lovbrudd.

Jeg vil gjerne spørre statsråden om regjeringen støtter forslaget om egne straffeprosessuelle regler for barn, slik at vi kan sikre barnefaglig kompetanse i avhør, rett til advokat ved flere typer lovbrudd og mer tilpassede prosesser som ivaretar barns helt spesielle behov i rettsprosesser.

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:15:26]: Jeg er glad for det samarbeidet vi har også om budsjett, som knytter seg til barn som begår straffbare handlinger, både ved å forebygge, at en avdekker og avverger, og at en gir klokt innhold i de reaksjonene som barn møtes med. Det er foretatt flere lovendringer og flere styrkinger. Om en skal ta ytterligere grep, er noe jeg alltid er åpen for å se på og diskutere, men jeg kan ikke svare klart ja eller nei på det nå.

Hans Edvard Askjer (KrF) [12:16:31]: Jeg må innrømme at blant veldig mye nytt det siste halvåret, har det vært det å gå ut og inn av norske fengsler. Det har gjort inntrykk å møte både ansatte og innsatte. Når vi ser hva slags arbeidsforhold de har, og ikke minst når det gjelder bemanning, opplever jeg at man får en dyp respekt for det de står i. Kan statsråden si noe om når det vil være tilstrekkelig bemanning til å redusere isolasjon og sikre aktivitet?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:17:18]: Jeg tenker det er mange av oss som har godt av å gå litt ut og inn av fengslene så lenge det er for å være enten på jobb eller på besøk, helst ikke fordi en må gjennomføre en straff. Det sier veldig mye om hvorfor vi straffer i Norge, hva slags innhold vi kan gi, og hva som er straff. Straffen er frihetsberøvelsen, men den skal også fylles med et godt innhold. Det som er helt sentralt da, som også representanten peker på, er at vi har en god og kvalifisert bemanning. Det har vært en utfordring de senere årene. Det er også noe regjeringen har tatt tak i og fortsatt vil jobbe med. Den styrkingen vi nå fikk i budsjettet for 2026, er en videre opptrapping for å sikre en enda bedre bemanning i norske fengsler.

Hans Edvard Askjer (KrF) [12:18:23]: Meldingen har mange riktige og viktige mål, men veldig få tidfestede tiltak. Da er mitt spørsmål – igjen: Hva gjør statsråden for å sikre at dette ikke bare blir nok en melding med en god retning, men en med faktisk endring og forbedring?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:18:49]: Det er helt avgjørende at dette ikke bare er et fint diskusjonsdokument, med tanke på alt det arbeidet som er lagt ned fra så mange personer for å kunne fremme dette dokumentet for Stortinget. Det er så god kvalitet, så gjennomarbeidet og basert på kunnskap, og det peker tydelig retning framover og har klare prioriteringer. Da er det en selvfølge at Stortinget og representanten skal kunne ha store forventninger til at dette også er noe regjeringen følger opp. Det vil vi gjøre, og vi er også godt i gang. Mange av de hovedprioritetene som trekkes fram i meldingen, er vi godt i gang med å følge opp, f.eks. det som representanten påpekte i sin første replikk, knyttet til behovet for å styrke bemanningen.

Mahmoud Farahmand (H) [12:20:00]: I flere høringer og i forbindelse med denne saken påpekes det av flere høringsparter at forvaltningsnivåene og inndelingen i kriminalomsorgen ikke er optimal for å møte utfordringen med den komplekse situasjonen man står oppi i dag. Hvis man ser på resten av Norge, er det mange forvaltningslag og -soner over hverandre. Hva er

statsrådens tanker om denne forvaltningssituasjonen eller nivåinndelingen i kriminalomsorgen? Kan det gjøres på en annen måte?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:20:35]: Antallet forvaltningsnivå er absolutt noe vi vil se på. Vi vil alltid bestrebe oss på å finne gode grep for å være mer effektive og samtidig kunne gi et stadig bedre tilbud til – i dette tilfellet – enten innsatte eller dem som er i friomsorgen, for å få mest mulig igjen for de ressursene en bruker inn i denne sektoren. Det er noe vi vurderer.

Mahmoud Farahmand (H) [12:21:20]: Tusen takk for svaret. Høyre fremmet et forslag januar–februar 2021 om å se på forvaltningsnivåene i kriminalomsorgen for å vurdere det med tanke på å kunne gi en best mulig tjeneste og et best mulig tilbud til dem som faktisk trenger det, og for å gjøre samfunnet vårt tryggere. Da valgte Arbeiderpartiet i denne sal å stemme imot, og Arbeiderpartiets daværende justispolitiske talsperson gikk ganske hardt ut mot forslaget vårt, som nettopp var det statsråden sa her. Hva har endret seg siden 2021, og er statsråden klar til å ta tak for å endre forvaltningsnivåene?

Statsråd Astri Aas-Hansen [12:22:03]: Mye har endret seg siden 2021. Jeg prøver som en god gammel forsvarsadvokat å se framover og mener det er gode grunner til å se nettopp på forvaltningsnivåene og om en kan få bedre tjenester og mer ut av ressursene ved å kutte et forvaltningsnivå. Om det er det vi lander på, vet jeg ikke. Jeg vil selvfølgelig involvere Stortinget i den grad det måtte være nødvendig og ønskelig. Jeg mener det er viktig at vi er villig til å se på både strukturer og hva det enn måtte være, for nettopp å få mest mulig igjen for pengene og best mulig tjenester for de ressursene denne sal bevilger.

Presidenten [12:23:00]: Replikkordskiftet er over.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Kristine Løfshus Solli (A) [12:23:24]: Arbeiderpartiet mener at en god kriminalomsorg må ha rehabilitering som et av de viktigste målene. Straffen er selve frihetsberøvelsen, ikke dårlig behandling. For samfunnet er det aller viktigste at straffen virker forebyggende. Vår ambisjon er at mennesker som har begått kriminalitet, etter soning skal kunne leve et trygt, lovlydig liv og delta i samfunnet på lik linje med andre. Derfor er jeg glad for at Arbeiderparti-regjeringen med denne stortingsmeldingen viser at den har høye ambisjoner om å styrke kvaliteten i straffegjennomføringen.

Det handler om et aktivitetstilbud som gir relevant kompetanse, om at arbeidstrening, utdannings- og opplæringstilbud er tilpasset både den enkeltes muligheter og samfunnets behov, og ikke minst om en styrking av helsetilbudet i kriminalomsorgen, spesielt for innsatte med rusutfordringer og psykiske helseutfordringer, for å forebygge ny kriminalitet.

Dette handler om trygghet – trygghet for den enkelte som får en reell ny sjanse, men også trygghet for samfunnet. Når mennesker kommer bedre rustet ut enn da de gikk inn, reduseres risikoen for nye lovbrudd.

Vi vet samtidig at kriminalomsorgen ikke kan lykkes uten de ansatte. Derfor er det helt avgjørende med god kompetanse, trygge, gode arbeidsforhold og tilstrekkelig bemanning. Gode fagmiljøer og dyktige ansatte gir bedre sikkerhet i fengslene, forebygger vold og konflikter og gir rom for relasjonsarbeid, som er en helt sentral del av rehabiliteringen.

Arbeiderpartiet ønsker også mindre bruk av isolasjon i fengslene. Ingen blir friskere av å sitte alene. Ingen får det bedre av å være isolert med egne tanker, bekymringer og problemer uten tilstrekkelig menneskelig kontakt. Derfor mener Arbeiderpartiet at isolasjon kun skal brukes når det er helt nødvendig, og at fellesskap, aktivitet og tett oppfølging skal være hovedregelen. Det er både mer humant og mer effektivt.

Arbeiderpartiets mål er en kriminalomsorg som bidrar til endring – en kriminalomsorg som ser hele mennesket, som stiller krav, men som også gir støtte. Det er slik vi forebygger kriminalitet, styrker tryggheten og tar ansvar for fellesskapet.

Stian Storbukås (FrP) [12:26:27]: Det siste halve året har jeg besøkt tre fengsler i Norge: på Evje, i Mandal og i Bergen. Det har vært særdeles nyttig å snakke med ansatte og tillitsvalgte om hverdagen deres og de problemer og utfordringer som er i kriminalomsorgen.

En av utfordringene er en økende andel innsatte med psykiske lidelser, som gjør at kriminalomsorgen i altfor stor grad må håndtere personer som har behov for spesialisert psykiatrisk helsehjelp. Problemet er at fengselsbetjenter ikke er sykepleiere. En lovendring i 2017 hevet terskelen for bruk av tvang, men det er helt avgjørende for rettsfølelsen og tryggheten i samfunnet at personer med alvorlige psykiske lidelser som utgjør en fare for sine omgivelser, ivaretas av helsevesenet og ikke overlates til justissektoren. Derfor har vi fremmet forslag nr. 4.

Det kanskje største problemet i kriminalomsorgen er, som mange har nevnt, bemanning. Forsvarlig bemanning bør være en selvfølge, og FrP er skuffet over at regjeringen ikke følger opp ord med handling. Faktisk er mangelen på handlekraft slående. Noe man kan gjøre, er å åpne opp for at personell uten den tradisjonelle grunnutdanningen som fengselsbetjent kan gå inn i yr-

ket. Arrestforvarere er et godt eksempel på en kompetent yrkesgruppe med relevant kompetanse som raskt kan benyttes i norske fengsler. Vi trenger sikkerhetskompetanse og praktisk erfaring, ikke bare lang skolegang.

Sist, men ikke minst: Det må bli slutt på at de farligste forvaringsdømte kriminelle sitter i ordinære fengsler. Sivilombudet har påpekt at dette ikke er i tråd med regelverket, og at situasjonen må utbedres. Heller ikke her klarer regjeringen å levere tilstrekkelig, med kun 20 forvaringsplasser etablert i 2025. Derfor fremmer FrP forslag nr. 5, om en forpliktende opptrappingsplan for et tilstrekkelig antall forvaringsplasser.

Jeg innledet med å vise til samtalene jeg har hatt med dem som jobber i kriminalomsorgen. Dette er dedikerte mennesker som jobber med den aller største entusiasme, men presset i kriminalomsorgen er på et kritisk nivå. Dersom regjeringen ikke tar dette på alvor, må samfunnet betale prisen for dette i tiår framover.

Ove Trellevik hadde her teke over presidentplassen.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:29:25]: La oss være ærlige om hvordan straffereaksjoner overfor barn og unge faktisk fungerer i Norge i dag. Realiteten er at konsekvensene ofte er minimale. Svært få under 18 år soner i fengsel, og kapasiteten i egne ungdomsenheter er nede i rundt 21 plasser nasjonalt, og for få ligger nær der mest ungdomskriminalitet skjer. Det forteller at systemet ikke er rigget for å reagere tydelig, selv ved alvorlige lovbrudd. Politiet får også mer arbeid med transport.

I stedet møtes unge lovbrytere med ungdomsstraff og oppfølgingstiltak. Intensjonen kan være god, men praksis er noe helt annet. Prosessen er tung, byråkratisk og full av nye sjanser. Gang på gang ser vi at vilkår brytes uten reelle konsekvenser. Dette undergraver både reaksjonens troverdighet og respekten for loven.

Samtidig vet vi at mye kriminalitet aldri blir anmeldt. Mørketallene er betydelige, særlig innenfor vold og trusler i ungdomsmiljøer. Når både oppdagelsesrisikoen og konsekvensene er lave, sendes et farlig signal: Risikoen ved å begå kriminalitet er liten.

Fremskrittspartiet mener det trengs en kraftig innskjerpelse. Ungdomsstraff skal ikke være en ordning der man får stadig nye omkamper. Dersom fastsatte vilkår brytes, må den subsidiære straffen fullbyrdes umiddelbart. Alt annet er et svik mot både ofre og samfunn.

Videre ser vi at unge under 18 år behandles betydelig mildere enn voksne, også ved grove lovbrudd. Det er feil signal. Alvorlige handlinger må få alvorlige konsekvenser, uavhengig av alder. Barnekonvensjonen stiller krav til hvordan mindreårige skal behandles, men den er ikke til hinder for tydelige reaksjoner. Tvert imot forutsetter den at samfunnet ivaretar både barnets og andres trygghet. Unge rekrutteres til kriminalitet nettopp fordi de er under den kriminelle lavalder. Det er en utvikling vi ikke kan akseptere. Derfor må den kriminelle lavalder senkes til 14 år.

Dette handler om å gjenreise konsekvenser, om rettferdighet og om å ta tilbake kontrollen.

Farukh Qureshi (A) [12:32:33]: Kriminalomsorgens samfunnsoppdrag er fullt av motsetninger: straff og rehabilitering, utøve kontroll og bygge tillit, verne samfunnet og ivareta den enkeltes rettigheter. Det sier noe om kompleksiteten. Dette er noe jeg kjenner godt etter å ha gått flere hundretusen skritt inne på Oslo fengsel – som fengselsbetjent, som vaktleder og som tillitsvalgt, sammen med noen av de mest dedikerte fagfolkene vi har i dette landet. De møter på jobb dag etter dag – i krevende situasjoner. De bygger relasjoner, setter grenser og står i det når det virkelig gjelder.

La oss være ærlige: Situasjonen i kriminalomsorgen er ikke tilfeldig. Den er et resultat av politikk, bl.a. fra da Fremskrittspartiet satt med ansvaret, da det ble kuttet ganske heftig. Gjennom ABE-reformen ble kriminalomsorgen pålagt å løpe fortere – med færre ressurser. Men det er grenser for hvor fort man kan løpe, selv med hjertet på riktig sted. Konsekvensene var: færre folk på jobb, mindre tid til oppfølging, økning i vold og trusler mot ansatte. Det er realiteten mange fortsatt står i, og det er et politisk ansvar. Det holder ikke når de samme partiene nå later som om dette bare har skjedd. Det er ikke tilfeldig. Det er konsekvensene av bevisste prioriteringer.

For Arbeiderpartiet går det en rød tråd fra Valles kriminalmelding i 1978 til Storbergets melding, altså St.meld. nr. 37 for 2007–2008, og videre til den meldingen vi behandler i dag. Vi har startet arbeidet med å bygge opp kriminalomsorgen igjen. Vi har økt budsjettene, vi har økt opptaket ved KRUS, og vi har etablert en desentralisert utdanningsmodell. Vi bygger kapasitet, vi har styrket ungdomsenhetene, vi har etablert NFFA ved Skien fengsel, og vi bygger nytt Oslo fengsel. Dette er konkrete grep, men vi er ikke i mål.

Dette handler om trygghet, for hvis vi ikke lykkes der inne, lykkes vi heller ikke der ute. Derfor må vi styrke bemanningen, fylle straffen med innhold og gi de ansatte tid til å gjøre jobben sin. Vi er i gang, og vi skal gjøre mer.

Julie E. Stuestøl (MDG) [12:35:19]: Det er etablert kunnskap at det å bli plassert i fengsel ikke i seg selv er rehabiliterende, men at innholdet i soningen kan være det dersom forholdene legges til rette. Men verken kriminalomsorgen eller friomsorgen har de rammene

som trengs for at straffen virkelig skal ha en positiv og ikke negativ virkning.

Norge har ved flere anledninger blitt kritisert for brudd på innsattes rettigheter. De faglige rådene er tydelige: Skal vi forebygge soningsskader og sikre at straffen ikke innebærer umenneskelig eller nedverdigende behandling, trengs det et betydelig løft i bemanning, i tillegg til kloke grep som økt kompetanse og rettslige rammer. Komiteens høring og besøk hos kriminalomsorgen og friomsorgen de siste månedene har bydd på mange muligheter til å se og høre om alt som er bra, og alt som må endres.

Til tross for anmodningsvedtak fra Stortinget har regjeringen fortsatt ikke etablert en reell advokatordning for innsatte. Dagens ordning er langt fra tilstrekkelig til å dekke innsattes rettshjelpsbehov i et system der staten utøver full kontroll over menneskers liv. Det er stort behov for bedre helseoppfølging under soning og for å utvide muligheten til å sone i behandlingsinstitusjon. Skal straffen ha en rehabiliterende effekt, må det tverrfaglige arbeidet styrkes, særlig for innsatte med rusavhengighet, alvorlige psykiske lidelser og gjentakende voldsproblematikk. Kriminalomsorgen må framover også i langt større grad tilpasses kvinner, utsatte kjønnsminoriteter, eldre innsatte og personer med kognitive funksjonsnedsettelser eller nevrodivergens. Det handler om rettslige rammer og kompetanse og – igjen – bemanning.

Å opprettholde sosiale bånd er avgjørende for en god soning og også for livet etter soning. Frivilligheten er en enorm og verdifull ressurs både under soning og i overgangen til livet etterpå. Kulturtilbud, arbeid og utdanning gir mestring, fellesskap og håp, men for at frivillige og pårørende skal kunne bidra, er tilstrekkelig bemanning helt avgjørende.

Den gode nyheten er at det er mulig å bruke ressursene bedre. I dag plasseres innsatte automatisk på høysikkerhet ved dommer over to år, uten individuell risikovurdering. Høysikkerhetsplasser er langt dyrere enn lavsikkerhetsplasser, overgangsboliger og § 12-soning. Ved å snu dette systemet kan vi frigjøre både økonomiske midler og ansatteressurser til bedre bemanning, bedre helsehjelp, bedre og mer variert innhold i soningen og andre tiltak som faktisk vil styrke den rehabiliterende delen av kriminalomsorgen.

Straff som virker, forutsetter et bedre innhold i soningen. Det er mulig, og det er god politikk både for tryggheten i samfunnet og for mennesker som strever.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [12:38:31]: Jeg er glad for avklaringen justisministeren ga knyttet til Fauske fengsel. Samtidig fikk jeg ikke tilstrekkelig svar når det gjelder soningsplasser, det å flytte soningsplasser fra Nordland til Finnmark, ei heller om Mosjøen. Jeg kan helt kort nevne at å kjøre fra Mosjøen til Vadsø betyr godt over 20 timer i bil, så det er enda lenger unna. Jeg vil gjerne ha en tydeligere avklaring fra statsråden på akkurat det punktet.

Så viser jeg til forslaget i saken, fra bl.a. Senterpartiet, om at man må utvide kapasiteten i rusmestringsenhetene i fengslene, og at avhengige skal få tilbud om avrusning. Jeg legger til grunn at det er noe alle i denne salen kan enes om, all den tid man tilsynelatende er for å hjelpe folk ut av rus, selv om man ikke vil forebygge virkningsfullt nok i alle tilfeller, etter Senterpartiets syn.

Helt avslutningsvis vil jeg bemerke at Senterpartiet kommer til å støtte Fremskrittspartiets løse forslag i saken, om Vestoppland fengsel avdeling Valdres.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:39:55]: Straffens fremste formål bør ikke for enhver pris være å gi gjerningspersonen en ny sjanse. En gjerningsperson har kanskje ikke noen tilknytning til Norge i det hele tatt. Straffens fremste formål bør være å beskytte samfunnet og sikre rettferdighet for offeret. Det er det som må ligge til grunn – ikke en naiv tro på at rehabilitering skal løse alt.

Stortingsmeldingen bærer preg av en farlig ensidighet. Rehabilitering løftes fram som nærmest et overordnet mål, mens hensynet til samfunnsvern og allmennpreventive effekter tones ned. Det er en kurs Fremskrittspartiet tar kraftig avstand fra. For hva sier vi til ofre når gjerningspersoner gang på gang slipper unna med milde reaksjoner?

Den stadig økende og grovere ungdomskriminaliteten er et tydelig eksempel på at dagens politikk har feilet. Reaksjonene er blitt en vits. Vi ser voldelige gjenger hvor unge brukes systematisk – ikke fordi de er modne, men fordi systemet beskytter dem. Når 14-åringer brukes som barnesoldater for kyniske bakmenn, er det svikt i samfunnets fremste oppgave: å beskytte innbyggerne. Vi må lukke smutthullet nå. Voldelige gjengkriminelle må stoppes med konsekvenser – ikke boller og brus.

Fremskrittspartiet foreslår derfor tre klare tiltak:

1. senke den kriminelle lavalder til 14 år
2. fjerne strafferabatten for grove lovbrudd. Alvorlig kriminalitet skal møtes med alvorlige konsekvenser – uansett alder.
3. innføre automatisk soning ved brudd på ungdomsstraff. Dagens ordning, med stadige omkamper, undergraver hele systemets troverdighet.

Dette handler ikke om å være hard for hardhetens skyld. Det handler om å være rettferdig, om å stå på offerets side og om å gjenreise tilliten til rettsstaten etter fire og et halvt år med Ap i regjering.

Norge trenger tydelige grenser, konsekvenser og et rettssystem som setter lovlydige borgere først.

Mahmoud Farahmand (H) [12:42:47]: Jeg observerer og hører at Arbeiderpartiets talsperson og representant i salen kommer opp på talerstolen og snakker om ABE-kuttene som ble gjennomført for fem år siden. Det er litt overraskende. Jeg vil bare minne om at Støre-regjeringen har styrt dette landet i fem år.

Soningskøene har økt med 80 pst. fra et år til et annet under Støre-regjeringen. Det er ikke på grunn av høyresidens reformer og endringer av norsk byråkrati. Det må en være klar over. Det handler om å gi best mulige tjenester og best mulige leveranser til befolkningen der ute.

Jeg er glad for å høre at statsråden innser at kanskje ikke alt byråkrati og alle forvaltningsnivåer er helt avgjørende for å kunne gi best mulig rehabilitering og tilbud til dem som trenger det.

Med dette vil jeg si at jeg tror vi alle sammen er tjent med å fokusere på de problemene vi ønsker å løse, og de verktøyene vi har tilgjengelig, og ikke hele tiden skue fem, seks og syv år tilbake for å finne noen andre å skylde på.

Bengt Fasteraune (Sp) [12:44:08]: For Senterpartiet er det viktig at vi bevarer og videreutvikler den desentraliserte fengselsstrukturen vi har i Norge. Den desentraliserte strukturen har vært en viktig del av den suksessfulle norske tradisjonen for straffegjennomføring.

Nærhetsprinsippet er av stor betydning for å sikre både kvalitet og rehabilitering gjennom straffegjennomføringen. Regjeringens plan for fengselskapasiteten må bygge videre på nærhetsprinsippet og dagens desentraliserte struktur. En framtid i desentralisert struktur må være reell, og Senterpartiet vil advare mot en nedlegging eller sammenslåing av fengsler som vil forringe akkurat dette nærhetsprinsippet. Det vil føre til større avstander og dårligere tilknytning til familie og nettverk, og ikke minst vil det svekke det kriminalitetsforebyggende og rehabiliterende arbeidet – i strid med målsettingen i meldingen vi behandler i dag.

En desentralisert struktur innebærer i praksis å styrke de mindre fengslene og fengselsavdelingene, hvilket åpner mulighetene for mer differensierte tilbud for ulike soningstyper og et mer tilpasset tilbud for kvinner og unge lovbrytere. For å sikre en reell desentralisert struktur er det behov for både å bygge ut, rehabilitere og oppgradere eksisterende fengsler, gjenopprette nylig nedlagte fengsler og å bygge nye fengsler i distriktene.

Slidreøya i Vestre Slidre kommune er en enhet med lavere sikkerhetsnivå hvor det ligger en mulighet til å utvide dagens kapasitet ved avdeling Valdres med ti plasser gjennom et samarbeid med utleier. Dette har vært fremmet i mange omganger, og de er tydelige i sitt budskap. Det vil være god økonomi å gjennomføre en utvidelse i Valdres. En slik utvidelse er kostnadseffektiv sammenliknet med andre prosjekter for oppskalering av fengselskapasitet. Konseptet innebærer at utleier tar investeringskostnaden for utvidelsen mot en regulering av leieprisen over en tiårsperiode – en svært god løsning. Dette arbeidet bør det støttes opp om.

Som det er sagt tidligere i debatten, støtter vi forslag nr. 34, som lyder:

> «Stortinget ber regjeringen avklare med grunneier hva kostnaden over en tiårsperiode vil være for en utvidelse av fengselskapasiteten med 10 plasser ved Vestoppland fengsel avdeling Valdres.»

Julie E. Stuestøl (MDG) [12:47:05]: Jeg ble nødt til å tegne meg på nytt etter å ha hørt et nokså sjokkerende og rystende innlegg fra FrPs representant. Det er altså snakk om en fullstendig avvisning av all kunnskap vi vet at finnes om personer som soner i norske fengsler. Vi vet at svært mange av dem selv har vært ofre for kriminalitet, og erfaringene deres med overgrep og vold i nære relasjoner burde ha vært et prioritert tema i denne stortingsmeldingen. Vi mener absolutt ikke at det er blitt gitt for mye oppmerksomhet.

Det viktigste som kan gjøres for å øke de innsattes mulighet til å skape seg et liv utenfor kriminalitet, er å ta disse sammenhengene på alvor. Med mindre en faktisk ønsker å sikre rehabilitering, er vel alternativet å sette folk i fengsel på livstid. Det har jeg foreløpig ikke hørt at noen i denne sal har argumentert for.

Farukh Qureshi (A) [12:48:12]: Det forsøkes skapt et inntrykk av at situasjonen i kriminalomsorgen begynte etter 2021, altså da Arbeiderpartiet og Senterpartiet tok over regjeringskontorene. Saken er at jeg hadde gleden av å jobbe i kriminalomsorgen fra den gangen Høyre og FrP styrte. Allerede i 2016 var jeg med som tillitsvalgt og overleverte en bekymringsmelding hvor vi uttrykte en bekymring om at en fengselsbetjent kunne bli drept. Vi fortsatte gjennom den perioden, fram til 2021, med å framsette bekymringer opp mot ABE-kuttene og konsekvensene dette fikk for både ansatte, innsatte og samfunnet.

Det at jeg ser meg nødt til å ta det opp her i dag, skyldes rett og slett at vi er nødt til å være presise om hva vi snakker om. Den situasjonen som kriminalomsorgen står i i dag, er en direkte konsekvens av de åtte årene med blå-blått styre. Dette handler ikke om at vi ikke tar ansvar – tvert imot: Dette er et ansvar vi tar, og det er derfor jeg er presis på det når jeg sier at dette handler om både tiden før 2021 og tiden etter 2021.

Denne meldingen er nettopp å ta ansvar. Det er å stake ut en kurs for hva vi ønsker med norsk kriminalomsorg. Kriminalomsorgen og partene vil ha en ganske stor jobb når dette er ferdigbehandlet på Stortinget, opp

mot implementeringen. Som jeg også har sagt i mine to innlegg: Dette er ikke et arbeid som avsluttes i dag. Tvert imot: Det er et arbeid som påbegynnes. Dette skal selvfølgelig følges opp framover.

Presidenten [12:50:04]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [12:50:08]

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffegjennomføringsloven mv. (isolasjon i fengsel) (Innst. 193 L (2025–2026), jf. Prop. 165 L (2024–2025))

Presidenten [12:50:22]: Etter ønske frå justiskomiteen vil presidenten ordna debatten slik: 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemar av regjeringa.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – verta gjeve anledning til inntil ti replikkar med svar etter innlegg frå medlemar av regjeringa, og dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Farukh Qureshi (A) [12:50:58] (ordfører for saken): La meg starte med å takke komiteen for et godt og konstruktivt samarbeid i denne saken. Jeg vil også takke alle som har bidratt i høringen. Takk til fagmiljøer, organisasjoner, ansatte og ikke minst dem som selv har erfaring fra kriminalomsorgen.

Denne saken handler om noe helt grunnleggende: hvordan vi som samfunn behandler mennesker i statens varetekt. Vi vet at omfanget av isolasjon i norske fengsler har vært for høyt. Det har vært rettet alvorlig kritikk, bl.a. fra Sivilombudet. Mange innsatte har i praksis vært isolert store deler av døgnet, med svært begrenset menneskelig kontakt. Dette utfordrer både den enkelte og rettsstaten.

Derfor er formålet med lovendringene tydelig: Vi skal redusere isolasjon og styrke retten til fellesskap. Forslaget gir tydeligere regler for bruk av isolasjon og tvang. Det stilles strengere krav til kontroll, og det gir en klar forventning om mer tid utenfor cellen. Dette er viktige grep.

Samtidig er ikke dette helt enkelt, for det handler ikke bare om innsatte. Det handler også om ansatte. Ansatte i kriminalomsorgen står i krevende situasjoner hver dag. De skal ivareta sikkerheten og forebygge vold. Samtidig skal de sikre en verdig gjennomføring av straff. Derfor må lovverket gi klare rammer, men også nødvendig handlingsrom.

Isolasjon skal begrenses og brukes som siste utvei. Samtidig må ansatte ha verktøyene de trenger. Dette er ikke bare juss. Det er også praksis. Vi vet at bemanning og aktivitetstilbud betyr mye. For lite ressurser kan føre til mer isolasjon. Derfor må dette følges opp videre.

Målet er klart: et mer humant og rettssikkert system. Det er bra for den enkelte innsatte, det er bra for de ansatte, og det er bra for samfunnet. Jeg ser fram til debatten i denne saken.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [12:53:08]: Det gjør inntrykk å høre om ansatte i kriminalomsorgen som opplever økning i vold og trusler. Over halvparten av ansatte forteller at de har vært redde på jobb, og de fleste har opplevd trusler, spytting og fysisk vold. De ansatte i kriminalomsorgen har en svært krevende hverdag, kommer det fram i en rapport utført av Rambøll i 2023. Flere ansatte flykter fra sine stillinger, og de som fortsatt står i det, slår alarm. De forteller at de har mistet kontrollen, og de frykter at noen må dø før politikerne tar grep.

Denne saken er dessverre motsatt av det de ansatte ønsker seg. Vold og uønskede handlinger mot andre innsatte og ansatte må forebygges og forhindres. I denne saken fratas og innskrenkes de ansattes verktøy til nettopp dette. De innsatte får flere rettigheter, mens de ansatte tildeles mindre tillit til å løse en uønsket situasjon godt nok.

Enkelte verktøy kan, i en objektiv vurdering av situasjonen, være den riktige. Totalforbud mot tvangsmidler som spyttbeskytter og sikkerhetsseng for innsatte under 18 år, kan være feil dersom det i en kritisk situasjon vurderes som barnets beste.

Regjeringen må stole på evnene til ansatte innen kriminalomsorgen, på at de tar gode vurderinger ved kritiske situasjoner. I denne saken blir ansatte degradert med forbud, innskrenkinger og en detaljgrad de ikke kommer til å klare å oppnå med den bemanningen regjeringen har lagt opp til i dag.

FrP mener at de ansatte må gis mulighet til å håndtere ulike situasjoner på den mest hensiktsmessige måten for å sikre best mulig ressursutnyttelse og sin egen sikkerhet.

Jeg vil komme tilbake til stemmeforklaring i mitt neste innlegg, men herved vil jeg gjerne ta opp alle FrPs forslag.

Presidenten [12:55:24]: Representanten Anette Carnarius Elseth har teke opp dei forslaga ho refererte til.

Bent-Joacim Bentzen (Sp) [12:55:36]: Bakteppet for denne proposisjonen er den langvarige og alvorlige kritikken fra nasjonale og internasjonale kontrollorganer når det gjelder omfanget av isolasjon og manglende menneskelig kontakt i norske fengsler. Det er alvorlig og bekymringsfullt. Isolasjon er både inngripende og

helseskadelig. Isolasjon kan øke risikoen for selvmord, selvskading og utvikling av alvorlige psykiske lidelser og hindre rehabilitering. Barn er spesielt skadeutsatt.

La meg derfor innledningsvis fastslå det selvfølgelige: For Senterpartiet er ivaretakelse av innsattes rettssikkerhet og grunnleggende menneskerettigheter under straffegjennomføring helt sentralt. Grunnlaget for det er bl.a. det vi diskuterte i foregående sak, om stortingsmeldingen om straffegjennomføring: tilstrekkelig bemanning, kompetanse og adekvat helsehjelp.

Som det framgår av innstillingen, mener Senterpartiet det er bra at det nå lovfestes hvor mye tid innsatte skal kunne tilbringe utenfor cellen hver dag. Ved å vedta at normalen skal være åtte timer eller mer per dag, og aldri mindre enn fire timer, blir loven tydeligere. Det er også bra at lovendringen innebærer styrket rett til tilsyn og sosial kontakt i de tilfeller der den innsatte av ulike årsaker må sitte isolert, f.eks. i varetekt. En lovfesting av at innsatte som ikke har tilgang til fellesskap, skal sikres minst to timer meningsfull menneskelig kontakt hver dag, er viktig.

Selv om det er mye bra i proposisjonen, savner Senterpartiet en generell lovregulering av fysisk maktbruk, slik Sivilombudet har anbefalt. Maktanvendelsesteknikker kan være smertefulle og ha stort skadepotensial ved uforsvarlig utførelse, og vi er derfor enig med Sivilombudet, som i høringen påpeker behovet for å regulere bruk av fysisk makt i slike situasjoner. Det er viktig at loven setter grenser, men også er praktikabel for dem som jobber i kriminalomsorgen. Jeg viser her til forslaget fra Sp og MDG i saken.

Det er også nødvendig med et særlig fokus på og egne regler for barn, samt tydeligere regler for hvordan beslutninger om utelukkelser og kontrolltiltak skal fattes. Her mener vi proposisjonen er noe mangelfull, og jeg viser derfor til forslagene om å be regjeringen komme tilbake med forslag til å redusere maksimumstiden for hvor lenge innsatte under 18 år kan utelukkes fra fellesskapet, og en tydeliggjøring av bestemmelsene om bruk av tvangsmidler mot barn og tilsyn fra helsepersonell i kriminalomsorgen.

Som vi var inne på i forrige debatt, skal tiden under soning fremme rehabilitering av den innsatte, slik at den innsatte er rustet til å leve et lovlydig liv etter å ha sonet straffen sin. Da er tilgang på fellesskap og meningsfulle aktiviteter essensielt. Alternativt vil mangel på fellesskap kunne føre til forverret psykisk helse. Det er derfor viktig at rettighetene som sikres gjennom straffegjennomføringsloven, kan realiseres i praksis. For å forebygge isolasjon er det derfor avgjørende at kriminalomsorgen har nok ansatte til å følge opp de innsatte og tilby et meningsfullt sysselsettings- og aktivitetstilbud utenfor cellen og et velfungerende samarbeid med helsetjenesten.

Senterpartiet kommer til å stemme mot Fremskrittspartiets løse forslag i saken. Med det tar jeg opp de forslagene Senterpartiet er med på.

Presidenten [12:58:34]: Representanten Bent-Joacim Bentzen har teke opp dei forslaga han refererte til.

Julie E. Stuestøl (MDG) [12:58:58]: Sivilombudet har både i 2019 og så sent som i 2025 lagt fram særskilte meldinger til Stortinget som dokumenterer omfattende innlåsing og faktisk isolasjon i norske fengsler. Bildet som tegnes, er alvorlig. Innsatte holdes innelåst store deler av døgnet, med betydelig risiko for umenneskelig og nedverdigende behandling. Dette er ikke enkeltstående avvik – det er et systemproblem.

Europarådets torturforebyggingskomité, CPT, har gjennom flere år advart mot det samme: langvarig isolasjon, mangel på meningsfull menneskelig kontakt og manglende overføring av psykisk syke innsatte til behandlingsinstitusjoner. Når både nasjonale og internasjonale kontrollorganer peker i samme retning, må det tas grep som skaper faktisk endring.

Regjeringen foreslår nasjonale minstestandarder for tid utenfor cellen og skjerpede saksbehandlingsregler. Det er nødvendig og bra, men langt fra nok. Flere høringsinstanser har vært tydelige overfor justiskomiteen og Stortinget. Forslaget gir fortsatt ikke sterke nok rettslige garantier mot langvarig og særlig inngripende isolasjon.

Sivilombudets undersøkelser viser at mange innsatte er innelåst i 19–22 timer i døgnet, helt uten isolasjonsvedtak. Årsaken er ikke sikkerhet, men mangel på bemanning, aktivitet og egnede lokaler. Når lovforslaget åpner for opptil 20 timers innlåsning uten vedtaksplikt, er det MDGs klare syn at dette bryter med grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper. Innsatte må ha en reell og etterprøvbar rett til minst 8 timer utenfor cellen hver dag, ikke bare en målsetting om det.

Isolasjon kan forverre psykisk uhelse og øke risikoen for selvskading og selvmord. Likevel foreslår ikke regjeringen tilstrekkelig strenge rammer for bruk av isolasjon og sikkerhetscelle i slike situasjoner. MDG mener at isolasjon kun kan aksepteres som kortvarig akutt skadeavverging, og da med strenge krav til tilsyn, dokumentasjon og helsefaglig vurdering.

Særlig alvorlig er situasjonen for barn, og Barneombudet er tydelig: Isolasjon av barn må brukes i kortest mulig tid. MDG mener utelukkelse av innsatte under 18 år aldri kan overstige 24 timer og aldri begrunnes med forhold ved fengselet.

Manglende bemanning eller dårlige bygg kan aldri være en unnskyldning for menneskerettsbrudd. Av hensyn til både de innsatte og de ansatte må vi sikre både

klare lovregler og reelle ressurser. Alt annet er uansvarlig og i strid med våre menneskerettslige forpliktelser.

Med det tar jeg opp forslagene som MDG er med på.

Presidenten [13:01:41]: Då har representanten Julie E. Stuestøl teke opp dei forslaga ho refererte til.

Hans Edvard Askjer (KrF) [13:02:13]: For Kristelig Folkeparti er menneskeverdet helt avgjørende. Det gjelder i alle sammenhenger, men ikke minst når mennesker er fratatt sin frihet og soner en straff. Også da har staten et ansvar for at straffegjennomføringen skjer på en måte som ivaretar grunnleggende verdighet, rettssikkerhet og menneskerettigheter.

Derfor er Kristelig Folkeparti enig i hovedintensjonen i denne saken. Det er både nødvendig og riktig å ta tak i de alvorlige utfordringene knyttet til isolasjon, manglende menneskelig kontakt og langvarig innlåsing i norske fengsler, forhold som er grundig dokumentert av Sivilombudet og andre kontrollorganer over tid.

Samtidig ønsker jeg å understreke noen presiseringer, som vi også har vært tydelig på under komitébehandlingen.

For det første: Lovfestede rettigheter må ha reelt innhold. KrF deler flertallets bekymring for at gode intensjoner ikke vil være tilstrekkelig dersom lovendringene ikke følges opp med nødvendige ressurser. Uten tilstrekkelig bemanning, kompetanse og egnede bygg risikerer vi at rettigheter blir løfter på papiret, og det er ikke godt nok.

For det andre: Reduksjon av isolasjon handler ikke bare om antallet timer utenfor cellen, men om kvaliteten på fellesskapet. Menneskelig kontakt må være reell, meningsfull og trygg. Det forutsetter faglig tilstedeværelse og godt samspill mellom kriminalomsorgen og helsetjenestene. Å forebygge og avhjelpe isolasjonsskader må være en kontinuerlig oppgave gjennom hele soningsforløpet.

For det tredje vil Kristelig Folkeparti særlig understreke barn og unges sårbarhet. For innsatte under 18 år må bruk av isolasjon og tvangsmidler begrenses strengt og alltid være siste utvei. Barnets beste må være et reelt styrende hensyn, også bak murene.

Kristelig Folkeparti støtter denne proposisjonen, for den er et viktig steg i retning av en mer human og rettssikker straffegjennomføring. Samtidig vil vi understreke at arbeidet ikke slutter med lovvedtaket. Skal intensjonene bli virkelighet, må dette også følges opp med politisk vilje, prioriteringer og ressurser. Å ta vare på menneskeverdet gjelder alltid, også når mennesker soner sin straff.

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:05:27]: Jeg vil starte med å si at jeg er ordentlig glad for at Stortinget i dag behandler denne proposisjonen, som har som hovedformål å redusere utfordringene med isolasjon i norske fengsler. Både nasjonale og internasjonale aktører har over tid kritisert norske myndigheter fordi for mange innsatte sitter for mye alene bak låste dører. Blant annet har Sivilombudet overlevert to særskilte meldinger til Stortinget om dette temaet, som har tegnet et dystert bilde av situasjonen. Lovendringene vil følge opp kritikken og bidra til økt rettssikkerhet og bedre kontroll med bruken av inngripende virkemidler i kriminalomsorgen.

Reguleringen av innsattes muligheter til fellesskap og tid utenfor cellen handler grunnleggende sett om hvordan innsattes hverdag i fengsel bør være for å sikre meningsfulle og forsvarlige soningsforhold, og for å sette innsatte i stand til å leve et lovlydig liv etter løslatelse. Regjeringen foreslår derfor bl.a. å lovfeste en nasjonal minstestandard, som skal sikre at innsatte som hovedregel får tilbud om åtte timer eller mer utenfor cellen hver dag.

Samtidig er det innsatte som av ulike årsaker ikke kan delta i det vanlige fellesskapet med andre innsatte, f.eks. som følge av hensynet til egen eller andres sikkerhet. For å sikre at ingen innsatte blir helt isolert, foreslår regjeringen å lovfeste at slike innsatte daglig skal tilbys mer enn to timer meningsfull kontakt med andre personer.

Videre er et sentralt mål med forslagene i proposisjonen å unngå at innsatte blir utsatt for tiltak som kan føre til isolasjon, uten at dette er strengt nødvendig og forholdsmessig. Vi foreslår derfor tydeligere vilkår og strengere saksbehandlingsregler for bruk av utelukkelse, sikkerhetscelle og sikkerhetsseng, i tillegg til regler om tilsyn og oppfølging av den innsatte.

Forsvarlige soningsforhold skaper mer trygghet, både for innsatte, for ansatte og for samfunnet. Jeg vil derfor takke justiskomiteen for grundig behandling av denne saken og for at det ligger an til støtte til regjeringens forslag.

Presidenten [13:07:50]: Det vert replikkordskifte.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [13:08:03]: I § 17 foreslår Justis- og beredskapsdepartementet at de innsatte som ikke deltar i ordinært fellesskap, skal tilbys mer enn to timer meningsfull kontakt med andre personer. Hva som er meningsfullt, er subjektivt. Hva som kan defineres som meningsfullt for meg, er kanskje noe helt annet enn det som er meningsfullt for andre. Jeg vil også påstå at det vil være svært store forskjeller mellom de innsatte når det gjelder hva som er meningsfullt for den enkelte. Hva er det denne meningsfulle kontakten er tenkt å være?

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:08:43]: Som representanten påpeker, vil det variere fra person til person

hva som er meningsfullt, og hva som f.eks. kan bidra til at personer som selv velger å isolere seg, kan klare å komme i posisjon til i større grad å kunne oppsøke fellesskap også på egen hånd. Vi er igjen tilbake til bemanning og det å klare å sikre en bemanning i norske fengsler som gjør at en kommer i posisjon overfor den enkelte innsatte, og kan klare å møte den enkelte innsatte på en for den god måte. Det vil også bidra til at det er tryggere for de ansatte å jobbe i de norske fengslene.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [13:09:35]: Meningsfull kontakt skal jo også de innsatte under 18 år ha, og de skal «til enhver tid» ha tilgang til meningsfull kontakt med andre. Hvem disse andre er, som skal stå for den kontakten, står det ikke noe om. Ser statsråden at det kan bli utfordrende dersom hver og en innsatt, både over og under 18 år, skal ha individuell oppfølging og enkelte så mye som «til enhver tid»? Hvordan er det tenkt at kriminalomsorgens knappe midler skal kunne imøtekomme dette?

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:10:13]: Jeg starter med dem under 18 år og ser hvor langt jeg kommer på den tiden som er til rådighet.

Innsatte under 18 år er i en særlig sårbar situasjon for å utvikle skader fra både selvvalgt isolering og isolering i form av innlåsing. Derfor er vi tydelig på særregler knyttet til dem som er barn i norske fengsler. Det er for det første viktig for oss at bruk av fengsel er siste utvei når personer under 18 år begår kriminalitet. Samtidig ser vi at det er et behov for å ha soningsplasser også for personer under 18 år, og da satser vi på ungdomsenhetene. Der er bemanningen og tilretteleggingen sånn at det i seg selv skal være mindre behov for bruk av isolasjon. Det er det å sikre hensynene til de mindreårige, slik det er slått fast i både barnekonvensjonen og den norske grunnloven, som er viktig, og det adresseres i proposisjonen.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [13:11:27]: Over til noe annet: I denne saken foreslås det å frata muligheten til eller gjøre det vanskelig for de ansatte å bruke verktøy for å håndtere en uønsket situasjon. Når en kritisk hendelse oppstår, har de ansatte ofte kun et øyeblikk til vurdering, mens beslutningen om at denne vurderingen burde ha vært en annen, kan tas lang tid etterpå.

Ser ministeren at det kan være uheldig ikke å ha fagutdannede ledere med erfaring fra operativ tjeneste ved KRUS, Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter, med hensyn til muligheten til vurdering og refleksjon når hendelser skjer?

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:12:12]: Det synes jeg er et veldig godt spørsmål fra representanten. Det er klart at hendelser kan skje helt akutt. De kravene en stiller, og som en skal stille, også i lys av Grunnloven, forutsetter at en kan ta både raske og gode vurderinger, at det er vurderinger som er i tråd med de vilkårene loven setter, og at man også har en notoritet knyttet til det. Det er igjen helt sentralt at vi kan satse på bemanning, at vi har en god grunnbemanning, og at vi har ansatte i norske fengsler som har en god kompetanse, og som også kan øve og reflektere dette.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [13:13:11]: Jeg takker for svaret. Dersom ikke ansatte selv evner å håndtere situasjonen, må jo politiet tilkalles, og ved å minimere verktøy og mulighet til å håndtere situasjonen i kriminalomsorgen vil politiet oftere måtte bistå ved uønskede hendelser, tenker jeg. Mener justisministeren at politiet har nok ressurser til enda mer ansvar og enda flere oppdrag?

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:13:47]: Det jeg mener er det viktige, er at kriminalomsorgen og de ansatte i kriminalomsorgen selv er i stand til å håndtere de aller fleste situasjoner. Man vil jo aldri kunne garantere for at det ikke oppstår noe som er så alvorlig at en også må tilkalle politiet, men igjen er det summen av det vi diskuterte i den forrige saken, nemlig at vi må styrke bemanningen ytterligere. Vi gjør noe med kompetansen. Nå er det vedtatt at vi skal ha en bachelorutdanning. Vi må også se på om det er andre typer fagutdanninger som bør inn i kriminalomsorgen, hvilket innhold man skal ha i bachelorutdanningen, og at vi har bygningsmasse – alt det som ivaretar både de innsatte og ansattes sikkerhet. Det er viktig. Det er også viktig når vi diskuterer bruk av isolasjon og bruk av tvang og makt.

Presidenten [13:14:55]: Replikkordskiftet er over.

Dei talarane som heretter får ordet, har òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Jon Engen-Helgheim (FrP) [13:15:11] (komiteens leder): Kriminaliteten har blitt råere, og det er færre som soner i fengsel. Det betyr at de som soner, ofte er mer krevende og har flere utfordringer. Samtidig er psykiatrien blitt svekket. Antall akuttplasser har gått ned, og mange som kanskje burde vært i psykiatrien, havner i et fengsel.

De ansatte opplever mer vold og flere trusler. De ansatte har over tid mistet makt og myndighet i fengslene og møter på stadig større utfordringer. Vi har en situasjon hvor ansatte slutter, bl.a. fordi de ikke føler de har virkemidler eller kapasitet til å håndtere situasjonene som oppstår i fengselet. De føler seg rett og slett maktesløse.

Denne saken fra regjeringen er feil medisin for alle de problemene jeg ramset opp. Dette er nok et ledd i ive-

ren etter å beskytte kriminelle mot straff i stedet for å beskytte samfunnet mot kriminalitet og, i denne situasjonen, ansatte mot vold, trusler og en ukontrollert situasjon i kriminalomsorgen.

Det er underlig at regjeringen og flertallet ikke ser at det fortsatt er behov for de maktmidlene som man nå foreslår fjernet. Vi har eksempler fra nyere tid der det i ungdomsenheter har vært omfattende vold og trusler, både mot medinnsatte og mot ansatte. I det ene tilfellet viste det seg at den innsatte på grunn av en naiv innvandringspolitikk hadde fått opphold etter å ha løyet på seg en lavere alder enn det vedkommende egentlig hadde, så havnet i fengsel i en ungdomsenhet og der sto for omfattende vold mot både medinnsatte og ansatte. Svaret burde være å gi de ansatte flere virkemidler for å beskytte seg mot dette, ikke å innskrenke muligheten man har til å beskytte seg når man står i en sånn krevende situasjon, som myndighetene faktisk har satt dem i.

Spyttbeskyttelse er et verktøy som trengs også når det gjelder dem under 18 år. Det man signaliserer her, er at ansatte bare må tåle å bli spyttet på fordi innsatte under 18 år kommer til å gjøre det. Bruk av sikkerhetsseng og andre virkemidler er vi alle enige om at er inngripende og må begrenses til et absolutt minimum, men noen ganger er det behov for det minimumet, og da burde vi ikke fjernet dette.

Farukh Qureshi (A) [13:18:32]: Jeg hadde satt pris på om vi også kunne fått en forklaring på hva som menes med «makt og myndighet», for det gjorde i hvert fall meg usikker, og jeg sluttet i kriminalomsorgen i 2024 – men, men.

Det som framstår som et paradoks, er at Fremskrittspartiet nå skal framstå som de ansattes fremste talspersoner. For hva gjorde Fremskrittspartiet for de ansattes sikkerhet og trygghet på sin egen vakt? Det kan jeg faktisk svare på: svært lite. Ansatte ble i for stor grad overlatt til seg selv.

Jeg kan gi et konkret eksempel fra tiden da jeg jobbet i kriminalomsorgen og var tillitsvalgt. Ganske tidlig etter at Fremskrittspartiet tok over, tok vi opp behovet for innføring av tjenestenummer. Den gangen var det Anders Anundsen som var justisminister, og han avfeide det tvert. For å gjøre en lang historie kort, måtte det fremmes et Dokument 8-forslag fra Arbeiderpartiet i opposisjon, som etter hvert fikk flertall på Stortinget. Gjennom den tiden Fremskrittspartiet styrte, gjentok vi til det kjedsommelige bekymringer knyttet til situasjonen i kriminalomsorgen, uten at vi ble hørt på.

Sikkerheten i kriminalomsorgen hviler på tre pilarer: dynamisk, statisk og organisatorisk sikkerhet. Dynamisk sikkerhet handler om relasjonen mellom ansatte og innsatte. Statisk sikkerhet handler om bygg og fysiske tiltak. Organisatorisk sikkerhet handler om bemanning og rutiner. Poenget er dette: Å redusere isolasjon svekker ikke sikkerheten – tvert imot. Mer fellesskap og mer kontakt styrker den dynamiske sikkerheten. Det kan bidra til mindre uro og mindre vold. Det er bra for innsatte, men det er også bra for ansatte.

Jeg registrerer at det skapes et inntrykk av at ansatte mister nødvendige verktøy. Jeg kjenner meg heller ikke igjen i det. Isolasjon og tvang kan fortsatt brukes når det er nødvendig, men det skal være tydelig regulert og brukes som siste utvei. Det gir bedre rettssikkerhet og klarere rammer for de ansatte.

Samtidig handler ikke dette bare om lov. Det handler om bemanning, kapasitet og innhold i soningen. For lite ressurser kan føre til mer isolasjon, men alternativet, å fortsette som før, er ikke godt nok, verken for ansatte eller innsatte. Dette handler om balanse – trygghet for ansatte og verdige forhold for innsatte. Vi i Arbeiderpartiet mener dette er et viktig steg i riktig retning.

Anette Carnarius Elseth (FrP) [13:21:29]: Jeg skal ta en stemmeforklaring når det gjelder FrPs forslag, forslagene nr. 1–3 i innstillingen og de løse forslagene, nr. 23–30.

Vi ønsker å stemme for den opprinnelige teksten i § 2, slik at den skal lyde:

> «Kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for fellesskap mellom innsatte, arbeide for å forebygge isolasjon, og så langt mulig avhjelpe negative virkninger av isolasjon.»

§§ 17 og 22 ønsker vi å stemme imot i sin helhet, og vi håper at det kan gis mulighet for det.

I § 37 «Generelle regler for utelukkelse fra fellesskap med andre innsatte» ønsker vi å stryke halve første ledd, slik at den lyder:

> «En innsatt kan bare utelukkes fra fellesskap med andre innsatte når dette har hjemmel i lov.»

Fra annet ledd og ut har vi ingen forslag til endringer, og kommer til å stemme for.

I ny § 37 a «Utelukkelse på grunn av forhold ved den innsatte» har Fremskrittspartiet forslag til tillegg i bokstav d, hvor vi ønsker å ta med følgende: «... herunder for å hindre spredning av narkotika og alkohol mellom innsatte.» I tillegg har FrP to forslag til nye bokstaver:

– «e. ivareta ekstraordinære ordensmessige hensyn.»
– «f. hindre utbredelse av en allmennfarlig smittsom sykdom som smitter ved indirekte kontakt, dråpesmitte eller luftbåren smitte.»

Alle disse tre forslagene er spilt inn.

I ny § 37 c «Særregler om utelukkelse av innsatte under 18 år» ønsker vi å stryke første setning i første ledd, slik at den starter med «Det skal fremgå av beslutningen ...».

I § 38 «Generelle regler for bruk av tvangsmidler» ønsker FrP å ta ut første setning i annet ledd, slik at annet ledd starter med «Tvangsmiddelet kan bare brukes når behovet klart overstiger de negative konsekvensene …».

I ny § 38 a «Bruk av håndjern, transportjern …» ønsker FrP å ta ut annet ledd, som forbyr spyttbeskytter overfor innsatte under 18 år. Tredje ledd blir dermed flyttet opp, slik at annet ledd dermed vil starte med «Tvangsmidlene nevnt i første ledd kan bare …».

I ny § 38 d «Bruk av sikkerhetsseng» ønsker FrP å ta ut siste setning i første ledd, slik at første ledd avsluttes med «… som siste utvei og for et kortest mulig tidsrom».

I ny § 38 e «Særregler for bruk av tvangsmidler overfor innsatte under 18 år» ønsker FrP å ta ut annet ledd, slik at tredje ledd blir annet ledd og dermed starter med «Innsatte under 18 år som er plassert i sikkerhetscelle …».

Presidenten [13:24:34]: Det var omfattande endringar over bordet, men me får gjera det beste ut av det. Det kjekkaste er om ein leverer det skriftleg innan kl. 13 den same dagen.

Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [13:24:55]

Interpellasjon fra representanten Mari Holm Lønseth til justis- og beredskapsministeren:

«Det er bred tverrpolitisk enighet om at Forsvaret skal styrkes. Politiet er imidlertid bunnplanken i den sivile beredskapen, som har ansvar for å håndtere hybride trusler og andre sikkerhetstruende hendelser. Politiet skal sørge for trygghet, ro og orden i alle hendelser under terskelen for krig. Omfanget av hybride trusler har økt. Kriminelle nettverk benyttes også av statlige aktører for å destabilisere og skape utrygghet. Regjeringen har ikke tatt på alvor behovet for å ruste opp politiet. Politiets kapasitet til å håndtere kriminalitetsbildet er presset. De siste årene har det blitt flere hundre færre politifolk i gatene, flere saker blir henlagt og færre saker blir oppklart.

Vil statsråden komme til Stortinget med en kraftig opprusting av politiet, og se denne planen om opprusting av politiet i sammenheng med langtidsplanen for Forsvaret?»

Mari Holm Lønseth (H) [13:26:04]: Rett før påske fikk jeg en e-post med et brev som var blitt sendt til skolelederne i Asker, Bærum og Oslo vest. Der kommer Oslo politidistrikt med informasjon om at nærpolitiet i en periode framover vil ha begrenset kapasitet til å drive oppsøkende virksomhet og være til stede på skoler og fritidsklubber. Det skyldes at politiet i en periode er nødt til å bidra mer inn i oppdragsløsning knyttet til oppdrag i hovedstaden, sett i lys av den sikkerhetspolitiske situasjonen verden står i for tiden.

Det er ganske oppsiktsvekkende at det er behov for å sende et sånt brev, og at regjeringen ikke har satt politiet i stand til både å drive forebygging og håndtere hverdagskriminalitet samtidig som man står i en sikkerhetspolitisk krevende situasjon, som også har fått utvikle seg over år. Jeg er bekymret for at dette kan gå ut over folks tillit til politiet, samtidig som jeg er bekymret for om politiet faktisk har kapasitet til å håndtere de utfordringene som det nye kriminalitetsbildet faktisk byr på.

La oss ta noen utgangspunkter: Politiet driver ikke bare og håndterer – hva skal jeg si – god, gammeldags kriminalitet, de skal håndtere alle hendelser som skjer under terskelen for krig, og vi vet at omfanget av sammensatte trusler øker.

Politiet advarer selv om denne situasjonen. I politidirektørens anbefalinger for 2025 slår han fast at situasjonen er langt mer alvorlig enn for bare noen få år siden. Og som konsekvens av den tilspissede sikkerhetssituasjonen må politiet prioritere stadig mer av sine ressurser til beredskap mot alvorlige samfunnstrusler.

PST peker i sin trusselvurdering på at statlige trusselaktører kan bruke kriminelle nettverk som såkalte proxyaktører. Både russiske og iranske interesser kan gjøre det, og det kan knytte seg til f.eks. oppkjøp av eiendom, oppkjøp av logistikkinfrastruktur, forsøk på destabilisering og uro. Dette er mer komplekst enn tidligere, og det krever store ressurser fra politiets side. Dette er også tydelig om vi ser på flere av de lokale trusselvurderingene fra politidistriktene. For eksempel peker alle de tre nordligste politidistriktene våre på dette, og Oslo politidistrikt har varslet om en økning på hele 320 pst. fra 2019 til 2024, i oppdrag som er knyttet til ambassadevakthold, demonstrasjoner og andre hovedstadsoppdrag.

På toppen av dette blir kriminaliteten vi også ellers ser, mer kompleks, mer digital, men også mer brutal. Oslo-politiet viste i NRK denne uken et veldig godt resultat av godt politiarbeid mot ett av 120 kriminelle nettverk i hovedstaden. Politiets innsats i den saken har betydning for vår trygghet, men problemet er bare at veksten til politiet ikke holder tritt med veksten i kriminalitet, i kriminalitetsbildet og i den sikkerhetspolitiske situasjonen. Det slutter flere politifolk enn det utdannes. Det er 25 pst. av politijuristene som vurderer å slutte i jobben på grunn av høyt arbeidspress. Antallet politifolk i politidistriktene har falt med flere hundre siden 2021, og antallet politifolk med operativ godkjenning har også gått dramatisk ned på noen få år.

Jeg mener at politiet har havnet i regjeringens blindsone, og noen vil også si at vi til og med driver og forbe-

reder oss på feil krig. For mye av det som truer samfunnet vårt den dag i dag, kan rett og slett ikke Forsvaret ta tak i. Det er politiets ansvar å håndtere det. Da er det også vi som politikere som har ansvaret for at vi styrker politiet tilsvarende når vi styrker Forsvaret.

Styrkingen av politiet er nødt til å bli sett i sammenheng med den sikkerhetspolitiske situasjonen, og det er vel så nødvendig å styrke politiet, som er bunnplanken i den sivile beredskapen, som å styrke Forsvaret. Disse to styrkingene kan ikke ses isolert. De burde ses samlet. Gapet mellom de oppgavene politiet har, og kapasiteten de har til å løse oppdragene, har begynt å bli for stort. De kriminelle er de eneste vinnerne hvis strikken strekkes for langt.

Mitt spørsmål til statsråden er om hun har lyst til å komme til Stortinget med en kraftig opprusting av politiet, og se planen om opprusting av politiet i sammenheng med langtidsplanen for Forsvaret.

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:31:07]: La meg innlede med å si at jeg er glad for muligheten til å belyse det som er et svært viktig tema for regjeringen.

Norge er i dag i den mest alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen siden andre verdenskrig. Betydningen av politiet og PSTs samfunnsansvar i hele krisespekteret framgår av totalberedskapsmeldingen, Nasjonal sikkerhetsstrategi og regjeringens plan for Norge. Betydningen av statens sivile maktapparat som en bunnplanke i den sivile beredskapen tas på største alvor i regjeringen.

Regjeringen har satset på økonomisk styrking, forbedret styring, regelverksutvikling, kompetanseutvikling og teknologi i virksomhetene. Siden 2021 er politiets driftsbudsjett økt med 6,5 mrd. kr, og i årets budsjett øker vi grunnfinansieringen med 196 mill. kr. Totalt er politiets handlingsrom økt med 474 mill. kr. Dette gir politiet økt kapasitet til å løse samfunnsoppdraget. Regjeringen har også varig styrket politiets innsats mot organisert kriminalitet og kriminelle nettverk, med 600 mill. kr i året fra 2025, en satsing som vi nærmest daglig ser resultater av.

For PST har vi økt driftsbudsjettet med 668 mill. kr siden vi tiltrådte. I tillegg til budsjettøkninger har regjeringen sørget for bedre styring og tettere samarbeid mellom EOS-tjenestene.

Politiet trenger kompetanse som møter dagens og framtidens kriminalitet. Dette forutsetter at politiet får tilstrekkelig handlingsrom til å utvikle virksomheten. Da er det utfordrende med politisk detaljstyring av hvilken kompetansesammensetning politiet skal ha, som krav til politibemanning.

Arbeiderparti-regjeringen styrer derfor politiet på hvilke resultater politiet skal oppnå for innbyggerne og samfunnet. Jeg har tillit til politiet. Det er de som er nærmest til å vite hvilke virkemidler som mest effektivt løser samfunnsoppdraget.

Regjeringen prioriterer regelverksarbeid. Eksempler på lovforslag som er vedtatt av Stortinget, er lovfesting av PSTs oppdrag som innenlands etterretningstjeneste, hjemmel for at PST kan behandle åpent tilgjengelig informasjon, og kriminalisering av bidrag i skadelig påvirkningsvirksomhet fra fremmed etterretning. Regjeringen jobber også med lovendringer for å ramme kriminelle nettverk.

Regjeringen har påbegynt arbeidet med å utvikle langsiktige planer for politiet og PST. Politirolleutvalgets rapport vil være et viktig grunnlag i arbeidet med den langsiktige planleggingen for politiet. Planarbeidet ses i sammenheng med langtidsplanen for sivil beredskap.

Planarbeidet som nå er igangsatt på sivil side, legger til rette for at politikkutformingen på sivil og militær side i større grad ses i sammenheng.

En annen satsing som ses i sammenheng med det langsiktige planarbeidet, er arbeidet med en samlet og helhetlig styrking av digitaliseringsarbeidet i politiet. Over tid har politiet blitt hengende etter den digitale utviklingen. Dette går ut over kriminalitetsbekjempelsen, beredskapen og sikkerheten i samfunnet.

Et av hovedmålene i totalberedskapsmeldingen er å gjøre samfunnet bedre forberedt på krise og krig. I fjor fikk derfor Politidirektoratet og PST hvert sitt oppdrag om å vurdere hvilke roller virksomhetene bør innta øverst i krisespekteret. Rapportene følges opp i det langsiktige planarbeidet for virksomhetene.

Regjeringens plan for Norge er tydelig på å styrke sikkerhet og beredskap. Grepene som jeg nå raskt og summarisk har redegjort for, viser bredden i hvordan vi følger opp dette når det gjelder politiet og PST. Virksomhetene er helt sentrale aktører i totalforsvaret, og det vil også komme til uttrykk gjennom øvelser og annen aktivitet i totalforsvarsåret 2026, som vi allerede har sett bl.a. under Cold Response.

Mari Holm Lønseth (H) [13:36:04]: Det jeg egentlig spurte om, var om statsråden kommer til å komme til Stortinget med en kraftig opprusting av politiet og se den planen i sammenheng med langtidsplanen. Siden svaret i stor grad var en gjennomgang av de bevilgningene som har vært, får jeg nesten legge til grunn at svaret på det er nei – utenom at man skal komme med en langtidsplan for sivil beredskap, som Stortinget ga sin tilslutning til for over et år siden, og som egentlig litt er en utvanning av den langtidsplanen for politiet som Stortinget tidligere har bedt om.

Jeg må si at jeg også har tillit til at politiet løser oppdraget så godt de kan, og det er bra at regjeringen vil måle politiet på resultatene. Men spørsmålet er hvilken

ramme man legger til grunn for at politiet skal klare å løse de oppdragene de har, i den økende oppdragsmengden de har. Det er det vi må stille oss spørsmål om. Den reelle veksten til politiet de siste årene har vært på 6 pst. Samtidig har volden blitt mer brutal. Kriminaliteten har økt. Trusselen fra kriminelle nettverk har aldri vært større, og samtidig står vi i en sikkerhetspolitisk situasjon som legger stadig større beslag på politiets oppgaver.

Jeg er helt enig i at man trenger flere yrkesgrupper i politiet, ulik kompetanse og satsing på digitalisering, men det er også viktig at grunnberedskapen vår styrkes, i tilfelle noe skjer. Derfor er det bekymringsfullt at statsråden har svart meg på et skriftlig spørsmål at vi nå har det laveste antallet politifolk med såkalt IP4-godkjenning siden man begynte å regne på den måten man gjorde nå. Det siste tallet jeg fikk, var fra 2017. Vi skal altså ti år tilbake i tid før vi hadde like få politifolk med den type godkjenning som vi har i dag.

Det er viktig at man jobber mer med den sammensatte og komplekse kriminaliteten, men en satsing på digitalisering av politiet løser ikke utfordringene med hensyn til at de som går på skolen, enten det er i Asker, Bærum eller Oslo vest, som jeg nevnte innledningsvis, skal ha politifolk som kommer og driver forebyggende arbeid. Det stopper ikke behovet politiet har for å stå utenfor her og følge med på demonstrasjoner, protester og forsvare ytringsfriheten vår. Dette er oppgaver som man ikke nødvendigvis kan gi til andre i politiet. Man trenger faktisk at det er politifolk, politiutdannede, som står der.

Jeg er bekymret for at man har glemt at det nettopp er politiets ansvar å håndtere alle disse angrepene som ligger rett under terskelen for krig, enten det gjelder kraftinstallasjoner eller forsøk på spionasje på militære anlegg eller på annen kritisk infrastruktur. Vi trenger å få på plass en skikkelig kraftsatsing og få opp en parallell opprusting av politiet, sammen med Forsvaret.

Statsråd Astri Aas-Hansen [13:39:15]: Jeg kan forsikre om at vi ikke har glemt at det er politiet som er samfunnets sivile maktapparat. Det er politiet og PST som utgjør det sivile maktapparatet, som er grunnpilaren i det norske totalforsvaret, og i en tid med store omveltninger blir samfunnssikkerheten og statssikkerheten tettere sammenvevd enn tidligere. Utviklingen stiller økt krav til styring og utvikling av politiet og PST, som jeg tar på største alvor.

Jeg deler beskrivelser som vi får, hvordan både den brede løpende kriminaliteten og de mest alvorlige sikkerhetspolitiske truslene treffer politiet, nå ofte samtidig og med overlapp. Dette er krevende for politiet og PST. De står definitivt i en utfordrende situasjon. Det er grunnen til at jeg brukte mitt hovedinnlegg på både å fortelle hva regjeringen har satset på, og å forsikre om at vi vil fortsette satsingen på politiet og PST. Da er det langsiktige planarbeidet et grunnlag i dette i hovedsatsingen for regjeringen. I planarbeidet inngår også tiltak for å få kontroll på utgiftsveksten. For at styring og utvikling av politiet og PST skal bli mer langsiktig, helhetlig og med tydeligere strategisk prioritering, er det behov for å videreutvikle både etat og budsjett- og virksomhetsstyring, og dette følger regjeringen opp.

Når det gjelder oppfølgingen av rapportene om politiets og PSTs rolle øverst i krisespekteret, som jeg var inne på i mitt hovedinnlegg, vurderer vi både revidering av planverk og regelverk, beredskapsplanverket, rolle- og ansvarsavklaringer og videreutvikling av samarbeid. Som statens sivile maktmonopol er det avgjørende at politiet og PST har de nødvendige både inngreps- og påleggshjemlene for å kunne utøve rollen på en effektiv måte. Nå har vi nettopp hatt på høring forslag om endringer i politiloven om utvidelse av PSTs hjemmel for bruk av tvangsmidler i forebyggende øyemed. Høringen ble avsluttet 13. mars. Vi følger den opp i departementet. Det er et eksempel på hvordan vi tar den tiden vi nå lever i, og kommer med forslag til Stortinget om lovhjemler som gjør politiet, eller i dette tilfellet PST, bedre i stand til å håndtere situasjonen. Men det er krevende, det erkjenner jeg, og det er også det som vi leverer på, og skal fortsette å levere på.

June Trengereid Gruer (A) [13:42:41]: Først og fremst vil jeg starte med å berømme alle partiene for at vi sammen står bak den historiske enigheten om langtidsplanen for Forsvaret. I en tid med krig i Europa, en skjerpet sikkerhetspolitisk situasjon og et mer uforutsigbart Russland må vi investere mer i vår felles trygghet og sikkerhet.

Det betyr også at vi er helt nødt til å satse på politiet og PST, for før vi når opp til terskelen til krig, er vi i den såkalte blå sonen, hvor det er politiet som er selve ryggraden for vår sivile beredskap, og som har ansvaret for å håndtere hybride trusler og andre sikkerhetstruende hendelser. Det er dermed politiet som har ansvaret for å håndtere andre staters bruk av sammensatte virkemidler mot oss og beskytte innbyggerne våre. Samtidig er det også politiet som har ansvaret for å imøtegå stadig flere aktører som ønsker å skade og destabilisere samfunnet vårt. Disse oppgavene kommer i tillegg til oppgavene som politiet alltid har hatt, med å bekjempe og etterforske drap, vold i nære relasjoner og seksuallovbrudd. Resultatet er altså et politi som har flere oppgaver enn før, og hvor kapasiteten over tid er strukket.

For Arbeiderpartiet har det derfor vært viktig å styrke politiet. Det må vi gjøre framover også. Det er derfor

vi har økt bevilgningene til politiet. Siden 2021 er politiets driftsbudsjetter økt med 30 pst., ca. 6,5 mrd. kr. Det er nettopp for å styrke politiet og for å gi politiet økt kapasitet til å løse samfunnsoppdraget sitt.

Vi har også gitt politiet større mulighet til selv å prioritere hva det er de vil bruke penger på. Her går det et skille mellom oss i Arbeiderpartiet og andre partier. Høyre og FrP synes å være helt overbevist om at bemanning og antall politifolk i distriktene er nøkkelen til alt i politiet. Jeg er helt enig i at bemanning er viktig, men områdegjennomgangen av politiet har jo nettopp vært tydelig på at kun å se på detaljstyring har vært skadelig for politiets slagkraft.

La meg ta et eksempel: Hvis målet bare er å oppfylle et politisk måltall, kan man havne i en situasjon hvor politiet egentlig trenger en IT-ingeniør, en økonom eller en fagarbeider, men likevel er helt nødt til å ansette en politiutdannet for å oppfylle kravet. Det som derimot gir resultater, er å stille et tydelig krav om hvilke oppgaver som må løses, og deretter ha tillit til at politiet selv – som kjenner sine egne behov best – klarer å løse de oppgavene. Den tilliten mener jeg politiet fortjener.

Det gir resultater. Aldri før har det vært så mange ansatte i politiet som i dag. Aldri før har det vært færre drap og flere på omvendt voldsalarm. Senest på søndag – som akkurat ble nevnt i debatten – så vi politiet drive knallbra etterforskning, og de har nå siktet 47 stykker for drapsplanlegging, ulovlig befatning med skytevåpen og narkotikalovbrudd.

Det betyr altså noe å gi politiet større tillit. Jeg er glad for at det er vi i Arbeiderpartiet som styrer skuta.

Jon Engen-Helgheim (FrP) [13:46:37]: Det er helt tydelig, synes jeg, at kriseforståelsen hos Arbeiderpartiet med tanke på den sikkerhetspolitiske situasjonen og den situasjonen politiet står i, ikke har nådd inn. Innleggene vi her har hørt, handler om å forsvare tidligere bevilgninger over statsbudsjettet. De handler om å forsvare de prioriteringene som er gjort, uten at man egentlig har noen støtte noe sted i politiet.

Jeg og resten av komiteen, og kanskje spesielt FrPs fraksjon, har brukt mye tid på å besøke politiet rundt omkring. Det som unisont er tilbakemeldingen, uansett på hvilket nivå i politiet man snakker med noen, er at de trenger flere politifolk. De snakker ikke ned at de trenger sivilt ansatte, men de mener at de også trenger flere politifolk. Denne diskusjonen er veldig illustrerende for hva som er problemet, for regjeringen og Arbeiderpartiet er såpass redd for detaljstyring at de har mistet all styring. De har ingen mål for hva politiet skal være. Da vi styrte, hadde vi et mål om at vi skulle øke politibemanningen til to per tusen innbyggere, og vi nådde det målet. Det gikk ikke på bekostning av noe annet.

Det er helt riktig, det som har kommet fram, at politiet som etat har blitt styrket med ca. 1 mrd. kr i året – over noen år. Det er vel og bra, men det som har skjedd, er at alle nyansettelser i politiet har vært sivilt ansatte, og antallet politifolk med politiutdanning har gått ned. Når politiet er så tydelig på at de trenger flere, ja, da bør vi lytte noe mer til politiet – i hvert fall finne en mellomting i stedet for å sitte helt på sidelinjen med hendene i været og si at man ikke skal styre. Det har ikke fungert.

Når det sies fra Arbeiderpartiet at politiet må ha tillit til at myndighetene gir de satsingene som trengs, hadde vel Politiforum en spørreundersøkelse her om dagen som viste at nesten 90 pst. av politifolkene ikke har tillit til at denne regjeringen har det som trengs for å ruste opp politiet fram mot en eventuell krig. Det er alvorlig. Ikke engang politifolk vet hva de skal gjøre dersom det blir en krig. Det er ingen i denne sal som ønsker detaljstyring med tanke på hvor hver enkelt skal ansettes – man ønsker bare styring slik at vi når et mål, og at vi klarer å ruste opp politiet til det politiet skulle vært.

Vi har et høyt frafall i politiet, noe regjeringen virker handlingslammet med tanke på å ta imot. Rekrutteringen er svært begrenset, og Politiets Fellesforbund har regnet seg fram til at hvis dagens situasjon med de styrkingene på rekruttering som ligger inne, blir stående, og hvis det frafallet som nå er gjeldende, blir stående for inneværende år, vil antall politifolk gå ned med over 500 i inneværende år.

Det er vel og bra å snakke om styrkinger som er gjort tidligere, men den styrkingen av politiet over budsjettene som regjeringen har stått for, og som de skal ha kred for, har også stoppet opp. I budsjettet for inneværende år fikk politietaten en styrking på 196 mill. kr. Det er litt mindre enn lønns- og prisvekst. Så allerede før man klarte å styrke politiet med én eneste ekstra politimann eller -kvinne, har man stanset de økte bevilgningene. Da sitter man igjen med et resultat der politiet har fått mange flere IT-folk, og det er vel og bra. Kapasiteten for å ta den økte sikkerhetsutfordringen vi har, er helt fraværende. Man kan spørre en hvilken som helst politimann eller -kvinne på et hvilket som helst nivå i politiet, og man vil få en bekreftelse på de påstandene. Da synes jeg det er på tide at man begynner å styre, at man begynner å ha mål, at man begynner å ha visjoner, og at kriseforståelsen begynner å gå inn.

Når politiet må ta folk fra etterforskning og sette dem på vakt foran en ambassade på grunn av mangelen på personell, nytter det ikke lenger å gjemme seg bak at man ikke skal detaljstyre, og at politiet skal styre seg selv – samtidig som man for inneværende år struper alle økte bevilgninger. Det kommer til å gå galt av sted, og jeg er veldig bekymret for den utviklingen vi nå står overfor.

Farukh Qureshi (A) [13:51:52]: Den virkeligheten som blir nevnt her, kjenner jeg. Jeg jobbet som politi inntil jeg begynte på Stortinget. Det er ingen tvil om at politiet i Norge står i et stort spenn: hverdagskriminalitet, barne- og ungdomskriminalitet, kriminelle nettverk og en sikkerhetspolitisk situasjon i endring. Dette er en virkelighet politiet møter hver eneste dag.

Det er også i dette bildet vi må se det vi de siste dagene har kunnet lese: at innsatsen mot kriminelle nettverk gir resultater, politiets arbeid treffer, kriminelle miljøer rammes. Det er resultatet av tydelige politiske prioriteringer. Vi har prioritert kampen mot kriminelle nettverk gjennom Gjengpakke 1 og 2, som gir politiet bedre verktøy og større kraft i møtet med organiserte miljøer. Et eksempel på dette er at et av de nettverkene som har blitt omtalt i media de siste dagene, var det nettverket politiet prioriterte høyest, og som nå er tatt ut. I samme sak kunne vi lese om at det nettopp var disse satsingene som gjorde politiet i stand til å kunne håndtere situasjonen med kriminelle nettverk og gå etter dem.

Dette er politiske valg, og vi tar dem. Vi har økt politiets budsjetter. Vi har økt opptaket ved Politihøgskolen. Bare i år har vi økt opptaket på Politihøgskolen i Oslo med 25 nye plasser, og vi tar opp et nytt kull i Alta. Vi har også etablert et nytt etterforskningsstudium.

Kontrasten til Fremskrittspartiet er tydelig. På deres vakt ble opptaket til Politihøgskolen nærmest halvert. Det er en del av forklaringen på situasjonen i dag. Der man tidligere hadde en reserve som ikke kom ut i jobb, er den reserven nå borte, og en del av det problemet vi diskuterer her i dag, handler bl.a. om mangel på utdannet politi. Med Høyres alternative budsjett ville politiet fått mindre penger, bl.a. som følge av deres ABE-kutt. Hva betyr det i praksis? Mindre ressurser i møte med større oppgaver er feil vei å gå.

Trygghet skapes ikke av tilfeldigheter. Det skapes av politiske prioriteringer. Vi har valgt å prioritere, og det gir resultater.

Morten Stordalen hadde her overtatt presidentplassen.

Mahmoud Farahmand (H) [13:54:21]: Min gode kollega, stortingsrepresentanten Lønseth, tar opp et viktig tema. Når vi snakker om totalforsvarsåret 2026, må vi være klar over at totalforsvaret hviler på tre pilarer. Det er Forsvaret, det er alliansen, og det er den sivile beredskapen. Politiet utgjør hovedbolken av den sivile beredskapen. Flere har fra denne talerstolen påpekt politiets rolle inntil krig inntreffer. Politiet har også en rolle etter at krig har inntruffet, i de områdene som eventuelt måtte bli okkupert. Jeg håper at politirolleutvalget sier noe om det, når den utredningen etter hvert kommer.

Avhengigheten mellom militær og sivil sektor blir veldig ofte underkommunisert. Forsvaret sier selv at uten at sivil del er i stand til å ivareta sine oppgaver, blir nesten alle bevilgninger til Forsvaret fånyttes. Her må vi tenke langsiktig, slik representanten Lønseth er inne på, når det gjelder politiets utvikling, for å kunne styrke den sivile beredskapen.

Det er også flere andre temaer som tas opp her. Det virker i debatten nærmest som om denne situasjonen er noe nytt, men helt siden Ukraina ble invadert av Russland i februar 2022, har vi vært i en endret sikkerhetspolitisk situasjon. Det er ingen nyhet at vi må styrke sivil beredskap og politiet i den sammenhengen. Derfor er jeg så overrasket over den sendrektigheten jeg opplever i denne debatten – at man hele tiden snakker om at man skal gjøre noe, eller at man har gjort litt. Som flere har vært inne på, er realiteten at politiet ikke har blitt styrket i løpet av disse årene. Politiet har derimot blitt til dels svekket med tanke på antall ansatte.

Jeg må legge til at Høyre i sine alternative budsjett styrket politiet. Vi styrket hele justissektoren. Med vårt alternative budsjett ville det vært flere politifolk i gatene. Det ville vært en sterkere justissektor. PST ville også blitt styrket.

Jeg vil også legge til følgende: Det er satt ned et politirolleutvalg. Det ble satt ned for et år siden, og det kommer med sitt resultat om åtte–ni måneder. Det tar ekstremt lang tid. Etter at politirolleutvalget har kommet med sin utredning, skal vi eventuelt få en langtidsplan for sivil sektor og deretter en langtidsplan for politiet. Det er langt fram i tid. Kanskje vi om tre–fire år har på plass noe som kan gi en forutsigbarhet for politiet og politietaten til å kunne utvikle seg. Det kan ikke være slik i den sikkerhetspolitiske situasjonen vi er i.

Til slutt: Det er viktig å ha med seg at halvparten av de ansatte i politisektoren er sivile. Det er ikke sånn at det er mangel på ingeniører og IT-folk i politiet eller i Politidirektoratet. Det er nok av dem. Det er hvordan man bruker dem, som er målet. Som flere har vært inne på: Det at vi har IP-godkjente politifolk, altså politifolk som har riktig treningsnivå til å kunne utføre de skarpe oppdragene i denne byen, er helt avgjørende. Det kan ikke en IT-ingeniør gjøre. Imidlertid kan man ta en politimann eller politikvinne og gi vedkommende tilstrekkelig IT-kompetanse, slik at vedkommende også kan være en god etterforsker eller bidra i andre deler av politiet enn det rent skarpe.

Mari Holm Lønseth (H) [13:57:43]: Det stemmer ikke når Arbeiderpartiet står her og sier at politiet vil hatt mindre ressurser hvis Høyres alternative statsbudsjett ble vedtatt. Vi foreslo en halv milliard mer til politiet sammenlignet med regjeringens forslag, og det er

helt riktig at vi tar og effektiviserer litt i staten. Det er mulig å kutte i byråkratiet. Det er faktisk helt nødvendig å kutte i noen av de unødvendige offentlige utgiftene for å få plass til å satse på politiet. Det er veldig fantasiløst å tro at det ikke er mulig å spare noe i offentlig sektor, for å bruke noe mer på tjenester til folk.

Gruer sier at det har vært 30 pst. økning til politiet, men statsråden har jo svart meg at den reelle økningen vel er 6 pst. Det er en ganske svak økning sammenlignet med den alvorlige trusselen som har vært. Jeg er helt enig med flere som har sagt at det har vært et veldig godt politiarbeid fra f.eks. Oslo-politiet, som viste sin aksjon i den uken som har vært, men det er verdt å merke seg at det er deres innsats mot ett nettverk av 120 som befinner seg i Oslo. Det er også sånn at politimesteren i Oslo sier til VG at det ulmer under overflaten, og at det er sterkt behov for en satsing på politiet.

Når man hører på Arbeiderpartiet i denne debatten, høres det ut som om Høyres eneste løsning er flere politifolk. Det er det ikke. Som jeg sa i innlegget mitt, er det helt klart at vi trenger andre yrkesgrupper inn, vi trenger andre typer etterforskere, og vi trenger flere påtalejurister, men en kan altså ikke sette en IT-ansatt til å forsvare ytringsfriheten utenfor her, til å stå og holde vakthold under demonstrasjoner. Det går altså ikke an å sette disse to tingene opp mot hverandre.

Når man hører innleggene her, er det nesten slik at man skryter litt av at det har blitt færre politifolk. Det er nesten sånn det høres ut, at det er et mål i seg selv at man nå har klart – hva skal jeg si – å omprioritere sånn at det er færre politifolk, men flere som løser andre typer oppdrag. Det synes jeg er ganske bemerkelsesverdig, særlig i en situasjon hvor vi ser at det er stadig flere politifolk som slutter, og at det er stadig mer alvorlig kriminalitet.

Jeg er helt enig i at det er helt nødvendig å øke opptaket til Politihøgskolen. Det skulle bare ha blitt økt enda mer. Høyre foreslo i denne salen at vi skulle øke opptaket til Politihøgskolen maksimalt, og det stemte Arbeiderpartiets representanter her imot. Det ville ha ført til at vi – riktignok om noen år – kunne ha tatt unna noe av det som har vært en utfordring i politiet, hvor det er mange som har sluttet etter at det har vært en hopp-og-sprett-styring av politiet, også de siste årene.

Til slutt vil jeg si at det er ganske alvorlig at en undersøkelse i Politiforum viser at fire av ti politifolk ikke vet hva de skal gjøre hvis det bryter ut krig i landet vårt. Det er også noe man kunne ha tatt opp i den type plan som vi her i dag tar til orde for å få.

Statsråd Astri Aas-Hansen [14:00:50]: Politiets samfunnsoppdrag, som er å opprettholde lov, orden og nasjonal sikkerhet, ligger fast, som det også ble påpekt fra talerstolen. Det ligger fast gjennom hele krisespekteret – fra fred til sikkerhetspolitisk krise og krig. Vi vet at hvis det strammer seg til, hvis vi beveger oss fra dyp fred og over i disse nye fasene, så vil politiet bli utfordret enda mer. De erfaringene vi har, og som en har fra andre land, er at kriminaliteten vil øke og behovet for opprettholdelse av ro og orden vil øke. Samtidig vil det samarbeidet som politiet i dag har med Forsvaret, kunne bli utfordret, fordi Forsvaret har sine egne oppgaver, sin egen rolle og sitt eget ansvar. Det er grunnen til de satsingene vi gjør på politiet, men også at vi ga et oppdrag til både Politidirektoratet og PST om å se på: Hva skal være politiets roller og ansvar konkret? Hva er det de konkret må levere på og har behov for? Hva er det de eventuelt mangler i disse ulike fasene?

Så dette er et møysommelig arbeid som vi jobber videre med. Dette handler om å styrke samfunnets trygghet og samfunnets sikkerhet, og dette er denne regjeringens måte å jobbe på. Vi gjør det planmessig, vi gjør det basert på kunnskap, og vi gjør det i nært samarbeid med både politiet og andre aktører.

Politiet styres. Det er klart at regjeringen, og at jeg som justis- og beredskapsminister, styrer politiet. Så må vi bare erkjenne at vi har ulike måter å vurdere hvordan vi best styrer politiet, på. Fra min og regjeringens side er vi veldig tydelige på at vi setter retning, vi gir beskjed om hva vi forventer, vi følger opp med ressurser og hjemler, som den kriminelle nettverkssatsingen er et godt eksempel på, og så setter vi resultat- og effektkrav. Vi forteller ikke i detalj hva de skal gjøre; vi forteller hva samfunnet skal forvente. Denne måten å styre på er noe annet enn hvordan FrP og Høyre styrte politiet. Det er helt riktig, og det er «fair enough».

Det man også ser, fra resultatet av måten politiet tidligere ble styrt på, er at vi i dag har et digitaliseringsetterslep i politiet som er prekært – et tydelig gap mellom kriminalitetsbildet og de digitale verktøy politiet har. Framover må vi satse på de politiutdannede, vi må satse på politi og PST, og det er viktig at politiet får de verktøy de trenger, også digitalt.

Presidenten [14:03:59]: Med det er debatten i sak nr. 6 avsluttet.

Sak nr. 7 [14:04:01]

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Endringer i lov om supplerande stønad ved kort butid (presisering av reglene om behovsprøving) (Innst. 181 L (2025–2026), jf. Prop. 33 L (2025–2026))

Presidenten [14:04:16]: Etter ønske fra arbeids- og sosialkomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen. Og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Amalie Gunnufsen (H) [14:04:43] (ordfører for saken): Ordningen med supplerende stønad for personer med kort botid i Norge ble varslet i utjevningsmeldingen i 1999, og loven trådte i kraft for 20 år siden, i 2006. Hensikten var å sikre et minste inntektsnivå for mennesker som ikke har opptjent rett til ordinær pensjon eller uføretrygd, og på den måten avlaste kommunene for varige sosialhjelpsutgifter.

Supplerende stønad for personer med kort botid i Norge er en subsidiær og strengt behovsprøvd ytelse. Det Stortinget i dag gjør, er presiseringer i loven for å tydeliggjøre det som allerede er gjeldende praksis, at retten til supplerende stønad bortfaller dersom mottakeren eller ektefellen får inntekt eller formue som overstiger lovens grense. Dette er med andre ord en opprydning.

Når Fremskrittspartiet peker på at vi har for mange ytelser, har vi stor sympati for den bekymringen. Vi er helt enig i at trygdesystemet må være oversiktlig og bærekraftig, men sånn lovverket er i dag, vil det å fjerne denne ytelsen i praksis bare skyve kostnader og ansvar over på kommunene. Det er også verdt å minne om at dette også er en ordning for utflyttede nordmenn som flytter tilbake til Norge og får kort botid før de blir pensjonister.

Det ble også gjort flere nødvendige innstramminger og innsnevringer i ytelsen under Solberg-regjeringen. Vi registrerer at SV og Rødt ønsker å reversere det. Ordningen ble frikoblet fra minstepensjon for å unngå at personer med kort botid skulle få høyere samlede ytelser enn pensjonister som har jobbet og bodd her hele livet.

Når nye ordninger trer inn, må vi sikre at stønadene fungerer sammen og bevarer legitimiteten i trygdesystemet. Under Solberg-regjeringen ble det heller ikke mulig for dem som kommer til Norge på familiegjenforening, å motta den ytelsen. Det er fordi en klar forutsetning for familiegjenforening er at familien selv skal ta det økonomiske ansvaret. Når man påtar seg et ansvar som forsørger, må man stå med det ansvaret. Det er forutsetningen for å få familiegjenforening.

Arbeiderpartiet har tidligere vært mot disse innstrammingene og hevdet at man øker ulikheten i samfunnet, men jeg registrerer at regjeringen nå har gått bort fra den linjen.

Trygdesystemet vårt bygger på en grunnleggende tillit mellom staten og den enkelte. Det forutsetter at vi har klare regler, strenge behovsprinsipper og god oppfølging.

Til slutt ønsker jeg å takke komiteen for godt samarbeid.

Morten Sandanger (A) [14:07:37]: Jeg vil først påpeke at dette er ikke en innstramming av ordningen med supplerende stønad. Det er bare en presisering av regelverket slik det allerede praktiseres i dag, som er lagt fram i proposisjonen. Endringene har ikke økonomiske eller administrative konsekvenser, verken for staten, Nav eller brukerne. Den supplerende stønaden er ikke en sjenerøs ordning, det er en minimumsytelse. Stønaden gir trygghet og forutsigbarhet for eldre mennesker som har kommet til Norge sent, og som derfor ikke har hatt den samme muligheten til å opptjene rettigheter i folketrygden som oss andre. Alternativet for mange av disse menneskene ville vært varig økonomisk sosialhjelp, mer usikkerhet og gjentatte søknader og stor belastning for både mottakere av ordningen og kommunen.

Arbeiderpartiet mener det er viktig at vi har en ordning som sikrer trygghet og forutsigbarhet for personer over 67 år, selv når de har hatt kort botid og lav opptjening. Derfor er det oppsiktsvekkende at Fremskrittspartiet ønsker å avvikle hele ordningen. Om de skulle få flertall for dette forslaget, vil det være med på å skyve ansvaret over på kommunene og sende sårbare eldre tilbake til sosialhjelp. Det er verken god sosialpolitikk eller god kommuneøkonomi.

Bjørnar Laabak (FrP) [14:09:16]: Fremskrittspartiet mener at supplerende stønad bør avvikles. Vi mener at staten garanterer for mange ytelser og pensjonslignende ytelser uten opptjeningskrav, og at det undergraver legitimiteten og bærekraften i folketrygden. Det skaper forskjeller mellom mennesker med lang arbeidsinnsats i Norge og dem som ikke har deltatt i arbeidslivet. Behov som oppstår, kan og bør håndteres gjennom tjenester i kommunene, og da sosialhjelp, som er behovsprøvd og midlertidig, ikke gjennom parallelle ordninger. Å fase ut supplerende stønad handler derfor ikke om manglende solidaritet, men om å rydde i velferdssystemet og sikre fellesskapets ressurser – rettferdig og bærekraftig.

Komiteen understreker at supplerende stønad er en subsidiær og strengt behovsprøvd ytelse med formål om å sikre et minsteinntektsnivå og avlaste kommunene for varige sosialhjelpsutgifter. Fremskrittspartiet ønsker likevel å gå i retning av å redusere antallet ytelser, og mener det er riktig å avvikle supplerende stønad til personer med kort botid i Norge. Vi fremmer derfor forslag om at Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i løpet av 2026 med en plan for å avvikle supplerende stønad til personer med kort botid i Norge. Samtidig vil jeg si at vi subsidiært støtter komiteens tilråding.

Presidenten [14:11:04]: Representanten Bjørnar Laabak har tatt opp det forslaget han viste til.

Marian Hussein (SV) [14:11:21]: La meg starte med å slå fast det som burde være et felles utgangspunkt for denne salen, og det er at eldre mennesker i Norge skal ha økonomisk trygghet. Dette må også gjelde eldre innvandrere med kort botid.

SV mener det er positivt at Arbeiderpartiet understreker betydningen av et økonomisk fundament for denne gruppen, og registrerer også saksordførers innlegg om at supplerende stønad er viktig for å sikre at mennesker som ikke har opptjent fulle rettigheter i folketrygden, likevel kan leve et verdig liv uten å bli henvist til økonomisk sosialhjelp.

Samtidig er det bekymringsfullt at det finnes forslag om innstramminger som kan svekke denne ordningen. Forslaget fra FrP er ikke en overraskelse. FrP har lenge ment at supplerende stønad skal avvikles, og under Solberg-regjeringen klarte FrP å få gjennomslag for å avvikle den koblingen som var mellom minstepensjon og supplerende stønad. I dag har vi fått et økende gap mellom supplerende sosialhjelp og minstepensjon, og i dag vet vi at i veldig mange kommuner er det mange eldre innvandrere som er nødt til å ha både supplerende stønad og supplerende sosialhjelp. Jeg har møtt mange av dem. Dette er det som blir konsekvensen av at man ikke tar politisk ansvar for denne gruppen, og det har ikke Arbeiderpartiet gjort så langt i denne perioden.

Vi vet at det er mange som ikke har klart å opptjene seg rettigheter, og nå får vi en mer mangfoldig gruppe eldre, som kom hit i voksen alder, og som har jobbet i Norge, men som ikke har fått mulighetene. Sist gang jeg snakket med dem som har kjørt T-bane og trikk i denne byen, fikk jeg tilbakemelding om at mange av dem ikke har fått muligheten til å få minstepensjon og ender opp på supplerende stønad. Når den stønaden er for lav, betyr det i praksis at vi aksepterer at en gruppe eldre mennesker lever med vedvarende økonomisk utrygghet. Vi viser også til MiRA-Senterets høringssvar, som SV støtter i denne saken.

Statsråd Kjersti Stenseng [14:14:39]: Supplerende stønad er en behovsprøvd ytelse som skal sikre en minsteinntekt for eldre personer og uføre flyktninger med kort botid i Norge som har liten eller ingen ytelse fra folketrygden. Ordningen ble etablert for å gi økonomisk trygghet til personer som ellers ville hatt behov for varig sosialhjelp.

I lovforslaget som behandles i dag, foreslår regjeringen å presisere reglene for behovsprøving av supplerende stønad. Bakgrunnen er at gjeldende lovverk har gitt rom for tolkningstvil med hensyn til om inntekts- og formuesgrensene bare gjelder ved innvilgning av stønaden, eller om de må være oppfylt gjennom hele stønadsperioden. Regjeringen legger til grunn at ordningen alltid har vært ment å være strengt behovsprøvd, og at vilkårene løpende må være oppfylt. Forslaget innebærer derfor å tydeliggjøre dette i loven, ved å fastsette uttrykkelig at retten til supplerende stønad faller bort dersom mottaker eller ektefelle i løpet av stønadsperioden får inntekt eller formue som overstiger lovens grenser. Dette er altså ikke en innstramming av ordningen, men en presisering av gjeldende rett, slik den allerede praktiseres av Arbeids- og velferdsetaten.

Jeg vil understreke at formålet med presiseringen er å styrke regelverkets klarhet – både for brukere og for forvaltningen. Når vilkårene for ytelsen er tydelige, reduserer vi risikoen for misforståelser, feilutbetalinger og belastende tilbakekrevingssaker for en sårbar mottakergruppe.

Jeg registrerer at enkelte høringsinstanser har uttrykt bekymring for at presiseringen kan oppleves krevende for mottakere av supplerende stønad. Jeg vil derfor være tydelig på at forslaget ikke innebærer skjerpede kontrollregimer eller nye dokumentasjonskrav. Det som foreslås, er en klargjøring i lovteksten, ikke en endring i hvordan ordningen faktisk forvaltes.

Supplerende stønad skal fortsatt være en minsteytelse for dem som har reelt behov for det. Det er avgjørende for ordningens legitimitet at den faktisk går til folk som oppfyller vilkårene – ikke bare på vedtakstidspunktet, men gjennom hele perioden stønaden mottas. Jeg er derfor glad for at komiteen ser behovet for presisering av regelverket for behovsprøving av supplerende stønad, og at komiteen i innstillingen tilrår at Stortinget vedtar lovforslaget.

Presidenten [14:17:17]: Det blir replikkordskifte.

Marian Hussein (SV) [14:17:32]: I innlegget viser statsråden til høringssvarene som uttrykker bekymring for at dette lovforslaget bidrar til strengere og lite tillitsbasert praksis, og til at mottakerne ikke skal møtes med flere krav, men at dette bare er en presisering. Da er spørsmålet: Hvorfor er det viktig for Arbeiderpartiet å foreslå endringer som for dem som representerer dem dette gjelder, oppleves som mer krav, og hva ønsker man å oppnå med denne regelendringen?

Statsråd Kjersti Stenseng [14:18:20]: Det har ikke framgått tilstrekkelig tydelig av lovteksten at behovsprøvingen er løpende. Det har skapt en risiko for tolkningstvil, og det har Arbeids- og velferdsetaten påpekt. Formålet er at presiseringen skal tydeliggjøre gjeldende rett, og styrke rettssikkerheten og forutsigbarheten for både forvaltning og brukere. Det er viktig å si og gjenta at forslaget altså ikke skal utvide kontrollomfanget.

Marian Hussein (SV) [14:18:57]: I dag er det ganske mange av dem som mottar denne stønaden, som opplever at den er mer krevende å forholde seg til, og at dette lovforslaget bidrar til at supplerende stønad minner mer om sosialhjelp enn en trygdeytelse som skal møte en aldrende befolkning. Hvilke tiltak vil statsråden gjøre, i tillegg til å fremme dette lovforslaget, for å gjøre informasjonen mer tilgjengelig for dem det gjelder, og for at stønaden forblir en del av folketrygdloven og ikke minner like mye om sosialhjelp og andre behovsprøvde tiltak?

Statsråd Kjersti Stenseng [14:19:48]: Det er et mål for oss at alle lover og regler og ikke minst rettigheter som innbyggere har gjennom folketrygden eller andre ytelser via Nav, er så klare og forutsigbare som mulig og enkle å forstå. Det er hensikten med denne lovendringen og presiseringen. Det skal ikke være noen tvil om hva det betyr å motta supplerende stønad, og hva som er vilkårene for supplerende stønad. Den skal sikre et minimum inntektsnivå når man ikke har opparbeidet seg enten rettigheter eller får tilstrekkelige ytelser gjennom folketrygden.

For å gjenta meg selv: Det skal altså ikke føre til merarbeid og mer kontrollregime, men det er viktig at vi har en stram nok innramming på ytelser, ikke minst for å sikre legitimiteten, og for at vi skal være sikre på at det er de som har rett til en ytelse, som får den.

Marian Hussein (SV) [14:20:42]: Som følge av innstrammingene til Solberg-regjeringen har supplerende stønad blitt mye lavere enn den var, sammenlignet med minstepensjon. Det siste halvåret har det vært kamp i media om å synliggjøre hvor store økninger det er for kommunene at innvandrere mottar sosialhjelp. Hvilke tiltak vil statsråden foreslå for at denne stønaden igjen kan være god nok til å leve av for dem det gjelder, slik at de ikke blir avhengig av supplerende sosialhjelp fra kommunen og på den måten blir en byrde for kommunen?

Statsråd Kjersti Stenseng [14:21:30]: Det er slik i dag at det er noen – ikke så mange, jeg har ikke antallet – som mottar begge deler, både supplerende stønad og sosialhjelp. Det vi er opptatt av, er at supplerende stønad er en subsidiær ordning. Den skal sikre et minimum inntektsnivå når man ikke har opptjent tilstrekkelige ytelser. Det er Stortinget som har vedtatt at satsene i ordningen skal være knyttet til etablerte minsteytelser i folketrygden, garantipensjon for personer over 67 år og minste årlige ytelse for uføretrygd for uføre flyktninger.

Vi må alltid tenke på å få en god balanse mellom å sikre et inntektsnivå som gir trygghet og er forsvarlig, og samtidig å ha en stram nok innramming på ytelser som først og fremst skal være både behovsprøvde og en subsidiær ordning. Jeg er opptatt av at vi skal ha tydelige og forutsigbare regler og vilkår for å motta ytelser, og at de skal ligge på et nivå som er forsvarlig og gir økonomisk trygghet.

Presidenten [14:22:36]: Replikkordskiftet er avsluttet.

Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [14:22:40]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Lill Harriet Sandaune, Line Marlene Haugen, Joakim Myklebost Tangen og Simen Velle om nasjonale regler mot sikkerhetstrusler ved forskningsinstitusjonene (Innst. 180 S (2025–2026), jf. Dokument 8:121 S (2025–2026))

Presidenten [14:23:00]: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil åtte replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Monica Molvær (H) [14:23:35] (ordfører for saken): Kunnskap har blitt en del av vår nasjonale sikkerhet, og det gjør at vi må tenke nytt om hvem vi deler kunnskap med, i en tid der verden blir mer urolig for hver dag som går.

Vi vet at norske forskningsmiljøer i økende grad er mål for etterretning, påvirkning og uønsket kunnskapsoverføring. Det er ikke lenger en teoretisk problemstilling, men en reell del av det sikkerhetspolitiske bildet vi står i.

Samtidig er Norge en liten forskningsnasjon, og vi er avhengige av internasjonalt samarbeid for å få tilgang til kunnskap, teknologi og fagmiljøer. Gjennom samarbeid bl.a. i EU og Europa får norske miljøer delta i verdensledende forskning og være en del av et kunnskapsfellesskap som vi ikke kan bygge alene. Utfordringen er derfor ikke et valg mellom å være åpen og å være trygg, men å klare å være begge deler på en ansvarlig måte, der vi ivaretar sikkerhet, akademisk frihet og internasjonalt samarbeid i sammenheng.

Etter Høyres syn går flere av forslagene i saken for langt. Generelle forbud og brede begrensninger basert på nasjonalitet er lite treffsikre virkemidler og kan i verste fall svekke norsk forskning mer enn de styrker vår sikkerhet.

Samtidig er det ingen tvil om at dagens situasjon ikke er god nok. Trusselbildet har utviklet seg raskt, og regelverket er ikke tilpasset den virkeligheten forskningssektoren nå opererer i. Særlig gjelder dette personellsikkerhet utenfor sikkerhetslovens virkeområde, der vi i dag ser tydelige gråsoner.

Det er også avgjørende at institusjonene har gode verktøy og tilstrekkelig støtte til å gjøre forsvarlige sikkerhetsvurderinger i praksis. I møte med et mer sammensatt trusselbilde holder det ikke bare med gode intensjoner. Det er derfor Høyre, sammen med flere partier, fremmer et mer målrettet forslag. Vi ber regjeringen styrke arbeidet med forskningssikkerhet, vurdere behovet for endringer i regelverket og se nærmere på hvordan personellsikkerheten kan ivaretas bedre der dagens systemer ikke strekker til. Dette handler ikke om å lukke Norge, men om å gjøre bedre vurderinger og beskytte det som må beskyttes, samtidig som vi tar vare på det som gjør oss sterke som kunnskapsnasjon.

Vi må føre en politikk som både ivaretar sikkerheten og sikrer at Norge fortsatt er en del av det store kunnskapsfellesskapet. Det er den balansen vi forsøker å ta på alvor i denne saken, og det er også et tema som må tas på største alvor i denne salen.

Jeg tar opp det forslaget Høyre står sammen med andre om.

Presidenten [14:26:15]: Da har representanten Monica Molvær tatt opp det forslaget hun refererte til.

Sander Delp Horn (A) [14:26:34]: Jeg skulle ønske verden var så svart-hvit som representantforslaget tilsier. Det snakkes og skrives som om det ikke har noen betydning for Norge at vi stenger oss selv ute fra de største forskningsmiljøene i verden, og at det bare er de andre som blir taperne av det. De som er uenige, blir framstilt som handlingslammede og naive.

Jeg skulle ønske jeg klarte å se verden med de samme øynene som representanten Velle, en verden uten nyanser, med absolutter, med harde fronter. Jeg skulle ønske verden var sånn, for det hadde gjort hverdagen min mye, mye enklere, men verden er ikke sånn. Verden er full av gråsoner og nyanser, og politikken må gjøre kontinuerlige avveininger. Det viktigste er at vi sørger for at Norges interesser ivaretas.

Det er ikke i Norges interesse å avslutte alt forskningssamarbeid med land som Kina. Det sier vi ikke fordi vi er naive, vi sier det fordi verden er kompleks. Det sies ofte og av mange at vi må lytte mer til fagfolk og dem som har skoene på. Universitets- og høgskolerådet er tydelig i sitt høringssvar til representantforslaget. De skriver at det vil være svært alvorlig å stenge Norge ute fra globalt kunnskapssamarbeid. Det er bare én måte å lese høringssvaret deres på. Det er at det er vi som blir taperen, og at det vil være et skudd for baugen for norsk forskning om dette forslaget skulle fått flertall.

Norsk forskning har mye å tilføre verden, men verden har også mye å tilføre oss. Vi som en liten forskningsnasjon i en stor verden er helt avhengig av å ha et åpent forskningssystem som sikrer tilgang på kunnskap og bidrar til å sikre bl.a. norsk konkurransekraft og å finne løsninger på globale utfordringer.

Norske høyskoler og universiteter viser i dag allerede en stor årvåkenhet, og vi opplever at de har dette høyt på dagsordenen. Det er verdt å merke seg at ved stillinger som krever sikkerhetsklarering, må også disse institusjonene forholde seg til sikkerhetslovens bestemmelser om sikkerhetsklarering. Sikkerhetslovens bestemmelser gir klare føringer for hvordan dette skal håndteres i dag.

Verden er ikke svart-hvit. Det er ikke i Norges interesse at vi oppfører oss som om den er det, og det er ikke i Norges interesse at vi i denne salen snakker og skriver som om den er det.

Simen Velle (FrP) [14:29:17]: Som nevnt en drøss av ganger på denne talerstolen, lever vi i en ganske utrygg verden, og det virker som den verdenen blir mer og mer utrygg nesten hver eneste dag. Den utryggheten og de endringene fører til noen endringer også for det norske samfunnet og for norsk akademia. En rekke aktører er betydelig mer interessert i Norge nå enn det de var for bare få år siden.

Norsk høyere utdanning og norsk forskning er ikke noe unntak fra det. Snarere tvert imot viser det seg så til de grader, bl.a. ved den komitéreisen utdanningskomiteen var på til Svalbard for bare noen uker siden, at utfordringer med forskningssamarbeid med land vi ikke har andre typer samarbeid med, definitivt er til stede. Da kan man spørre seg selv: Hvorfor er regjeringen så passiv i denne saken som de har valgt å være?

Jeg registrerer at representanten Horn fra Arbeiderpartiet sier at det oppleves å være en høy årvåkenhet fra de norske forskningsinstitusjonene og fra regjeringen. Den årvåkenheten opplever ikke jeg, og den opplever ikke Fremskrittspartiet. Snarere tvert imot ser man en handlingslammelse fra både høyere utdanningsinstitusjoner og fra regjeringen selv.

Det er en drøss av eksempler på at kritisk informasjon har blitt lekket. Vi har sett at utenlandske aktører f.eks. har fått tilgang på data som viser havbunnen til Norge, som er noe av den mest sensitive informasjonen vi har, og noe Forsvaret vårt bruker enorme ressurser på å unngå at fremmede makter får tilgang på. Det har forskningsinformasjon på avveie klart å legge til rette for at har kommet på avveie.

Jeg registrerer også at representanten Horn fra Arbeiderpartiet snakker om at det er en gråsone. På hvil-

ken måte er det en gråsone at kinesiske sikkerhetsmyndigheter krever lojalitetserklæringer signert svart på hvitt fra alle forskere de sender ut av det kinesiske riket? På hvilken måte er det en gråsone at disse aktørene helt konkret er ute etter den informasjonen vi bruker så mye ressurser på å forsøke å bevare?

Jeg skulle ønske jeg var like avslappet til dette som både regjeringen og Arbeiderpartiets stortingsgruppe er. Det er jeg ikke. Snarere tvert imot er jeg dypt bekymret for hvordan vår informasjon kommer på avveie, hvordan utenlandske aktører opererer i Norge, og hvordan man dessverre ender opp med at norsk informasjon kommer på avveie.

Med det tar jeg opp Fremskrittspartiets forslag.

Presidenten [14:31:55]: Representanten Simen Velle har tatt opp de forslagene han refererte til.

Sunniva Holmås Eidsvoll (SV) [14:32:12]: Vi står i en sikkerhetspolitisk situasjon som er mer krevende enn på lenge. Det er ingen uenighet om at fremmede staters etterretningsaktivitet rettet mot kunnskap, teknologi og forskning utgjør en reell utfordring for Norge. Det peker både PST, Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet på. Det må vi ta på største alvor, og det gjør vi.

Nettopp fordi vi tar sikkerheten på alvor, støtter ikke SV Fremskrittspartiets forslag om å innføre generelle nasjonale forbud eller kategoriske begrensninger basert på forskeres nasjonalitet. Norsk forskning er dypt integrert i internasjonalt samarbeid. Det er slik vi, som en liten forskningsnasjon, får tilgang til verdensledende kompetanse og infrastruktur og ikke minst bidrar til å løse globale utfordringer.

Flere av høringsinstansene i saken har vært tydelige på at de ikke støtter forslagene i saken. Universitets- og høgskolerådet, f.eks., mener at å stenge Norge ute fra globalt forskningssamarbeid vil være svært alvorlig for forskningsmiljøene våre, og det er vi nødt til å lytte til. Vi må verne om noen grunnleggende prinsipper i norsk kunnskapssektor. Akademisk frihet, åpenhet og internasjonalt samarbeid er tre av de viktige prinsippene. Ja, de prinsippene må balanseres mot et mer komplekst trusselbilde, men balansen finner vi ikke gjennom brede og kategoriske forbud.

Regjeringen legger til grunn at forskningssystemet skal være – jeg siterer – «så åpent som mulig og så lukket som nødvendig». Det støtter SV. Dette betyr nettopp at sikkerheten ivaretas gjennom kunnskap, risikovurderinger og målrettede tiltak, ikke ved å stigmatisere hele grupper av mennesker basert på passet deres.

I dag ligger det allerede tydelige krav i tildelingsbrevene om at universiteter og høyskoler skal holde seg oppdatert på nasjonale trusselvurderinger. Stillinger som krever sikkerhetsklarering, skal håndteres gjennom klare og etablerte rutiner. Forslagsstillerne peker på reelle utfordringer, men de løsningene de fremmer, er for kategoriske, for lite målrettede og vil kunne ramme norsk forskning hardt. De kan svekke norske fagmiljøers mulighet til å delta i den internasjonale forskningsfronten og dermed også vår evne til å utvikle den kunnskapen vi trenger for å styrke både norsk sikkerhet og norsk samfunnsutvikling.

Stortingsmeldingen «Sikker kunnskap i en usikker verden» adresserer nettopp de problemstillingene. Der løftes det fram et bredt sett virkemidler som balanserer sikkerhet, internasjonalt samarbeid og akademisk frihet på en langt bedre måte enn generelle forbud.

Det er åpenbart mange dilemmaer her, og dette er et felt som krever tett oppfølging framover fra regjeringen. Sikkerhet er viktig, men hvis vi reagerer med tiltak som svekker vår egen forskning, vår egen åpenhet og vår egen evne til å delta internasjonalt, da gjør vi Norge mindre robust, ikke mer robust. Det er derfor SV ikke støtter forslagene i denne saken.

Erling Sande (Sp) [14:35:18]: Senterpartiet tek tryggingstrusselen mot norsk forsking og høgare utdanning på største alvor. Trusselvurderingane frå PST, Etterretningstenesta og Nasjonal tryggingsmyndigheit viser tydeleg at forskings- og teknologimiljø i aukande grad er mål for etterretning, teknologioverføring og cyberoperasjonar frå framande statar. Dette er ei utvikling som utfordrar grunnleggjande nasjonale tryggingsinteresser, og som krev at vi styrkjer evna vår til å førebyggje og handtere risiko.

Samtidig er det viktig å understreke at Noreg er ein liten forskingsnasjon. Vi er avhengige av internasjonalt samarbeid for å sikre tilgang til kompetanse, teknologi og verdsleiande fagmiljø. Eit for strengt og kategorisk regelverk, slik forslaga i dokumentet legg opp til, vil kunne svekkje norske fagmiljø si evne til å delta i den internasjonale forskingsinnsatsen. Det vil i praksis kunne gjere oss mindre tryggje, ikkje meir trygge.

Senterpartiet meiner difor at løysinga ikkje er generelle forbod basert på nasjonalitet. Eg vil særleg vise til høyringsinnspelet frå Universitets- og høgskulerådet, som tydeleg peikar på at slike tiltak kan få store negative konsekvensar for norsk forsking. Vi må i staden sørgje for at institusjonane har gode verktøy, klare krav og tilstrekkeleg støtte til å gjennomføre forsvarlege tryggingsvurderingar.

Statsråden peikar sjølv på utfordringar knytte til personelltryggleik utanfor tryggingslova sitt verkeområde. Det viser at dagens regelverk ikkje er godt nok tilpassa det skjerpa trusselbiletet. Senterpartiet meiner difor at det er behov for ein heilskapleg gjennomgang av forskingstryggleiken. Vi må vurdere om tryggingslova bør

endrast, om krava til personelltryggleik må strammast inn, og om det er nødvendig med ytterlegare avgrensingar for søkjarar frå risikoland til stillingar innan sensitive teknologiar.

Dette handlar ikkje om å lukke Noreg for verda. Det handlar om å sikre at vi har eit regelverk som er robust nok til å møte dagens truslar, samtidig som vi tek vare på akademisk fridom og internasjonalt samarbeid.

På denne bakgrunnen støttar Senterpartiet forslaget om at regjeringa må styrkje arbeidet med forskingstryggleik og kome tilbake til Stortinget med vurderingar av nødvendige endringar. Dette er ei fornuftig tilnærming som overordna varetek nasjonale omsyn og behovet for internasjonalt forskingssamarbeid.

Statsråd Sigrun Aasland [14:37:55]: I takt med en mer usikker verdenssituasjon er norske forskningsmiljøer i økende grad utsatt for sikkerhetstrusler. Dette er ikke nytt for regjeringen, men jeg er glad for at forslagsstillerne også er opptatt av disse problemstillingene. Regjeringen har over flere år jobbet aktivt og i tett samarbeid med forskningssektoren og sikkerhetsmyndighetene for å håndtere disse utfordringene.

I stortingsmeldingen Sikker kunnskap i en usikker verden, som jeg la fram for Stortinget for temmelig nøyaktig ett år siden, redegjør vi for regjeringens helhetlige politikk på området. Regjeringens mål er at forskningssystemet skal – som det har blitt referert – være så åpent som mulig og så skjermet som nødvendig. Åpenhet og samarbeid er i forskningens natur og er helt nødvendig for å klare å løse store samfunnsoppgaver. Samtidig må nasjonal sikkerhet alltid vurderes.

De komplekse sikkerhetsutfordringene vi står i, må møtes med mest mulig presise tiltak for å håndtere ulike former for risiko. Kategorisk å avslutte ethvert samarbeid med land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med, er ikke i Norges interesse. Det vil ikke gjøre Norge tryggere. For Norge, som en liten forskningsnasjon, er det avgjørende at også vi har tilgang på den kunnskapen som ikke utvikles i Norge. Da må vi ha et åpent og internasjonalt orientert forskningssystem. Ellers vil vi ikke lykkes med å sikre vår konkurransekraft og omstillingsevne eller ha tilgang på kunnskap som er viktig for vår nasjonale sikkerhet.

Den akademiske friheten er viktig for å få til best mulig forskning. Dette omfatter også et ansvar for sikkerhet i egen virksomhet. Fra myndighetenes side har vi tydeliggjort regelverk, og vi stiller tydelige krav og har tydelige forventninger til etterlevelse på dette området.

Vi støtter utdannings- og forskningssektoren med veiledningsressurser for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid. Vi har en veileder innen personellsikkerhet under utarbeiding. Vi har etablert møteplasser hvor sektoren og myndighetene diskuterer forskningssikkerhet og ansvarlig internasjonalt samarbeid, også knyttet særskilt til Kina.

Jeg forventer at norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner viser stor årvåkenhet når det gjelder sikkerhetsutfordringer som kan oppstå innenfor internasjonalt forskningssamarbeid, og de får også stadig bedre og mer veiledning på dette. Jeg kan berolige representantene om at vi er særlig oppmerksomme på sensitive teknologier. Derfor har regjeringen nylig satt i gang arbeidet med et felles kunnskapsgrunnlag og en oversikt over hvilke teknologier dette gjelder.

Det finnes sjelden enkle løsninger på kompliserte utfordringer, heller ikke i denne saken. Regjeringen jobber kontinuerlig med å videreutvikle verktøy for bedre sikkerhet for norsk forskning.

Presidenten [14:41:05]: Det blir replikkordskifte.

Simen Velle (FrP) [14:41:18]: Jeg registrerer at statsråden sier klinkende klart fra talerstolen at hun forventer årvåkenhet fra forskningsmiljøene. Spørsmålet mitt er relativt enkelt: Mener hun vi er årvåkne nok?

Statsråd Sigrun Aasland [14:41:35]: Ja, jeg mener vi er årvåkne nok, men jeg mener dette er et arbeid som må pågå kontinuerlig – der det ikke finnes kategoriske, enkle svar, men der vi hele tiden må både stille nye spørsmål og videreutvikle vår tilnærming.

Jeg stiller meg også noen spørsmål til representanten Velles tur til Svalbard nylig, som han refererte til, der han sikkert nettopp har hørt om en del av de helt konkrete tiltakene regjeringen nå gjør for å styrke vår forskningssikkerhet, bl.a. gjennom etablering av et eget forskningskontor, som skal koordinere forskningsinnsatsen fra internasjonale aktører langt bedre enn det har vært gjort tidligere, og med en ny Svalbard-strategi, der sikkerhet i forskningsarbeidet vårt har en mye større plass. Dette er bare ett eksempel på en lang rekke tiltak som har kommet på plass de siste årene for å styrke vår forskningssikkerhet.

Simen Velle (FrP) [14:42:33]: La meg starte med å si at det er godt at statsråden har tatt flere grep for å bedre forskningssikkerheten, men jeg opplever at de grepene på langt nær er tilstrekkelige for å møte det trusselbildet vi faktisk står i. Ja, jeg var på Svalbard, og ja, jeg hørte om flere av de tiltakene som var blitt innført, men jeg hørte også om en situasjon hvor man manglet ressurser til å gjøre grundige nok bakgrunnssjekker, jeg hørte om en situasjon hvor man var direkte skeptisk til en del forskningsprosjekter, og jeg registrerte at ved flere steder, både i Longyearbyen og i Ny-Ålesund, var det konkrete kinesiske delegasjoner som jobbet med en drøss av ting.

Mener statsråden at det er grunnleggende positivt at vi har et så tett samarbeid med Kina, i lys av at hver eneste kinesiske statsborger som er gjesteforsker i Norge, må signere en kontrakt med kinesiske sikkerhetsmyndigheter om at den informasjonen de eventuelt karer til seg, skal utleveres til kinesiske myndigheter hvis myndighetene ønsker det?

Statsråd Sigrun Aasland [14:43:31]: Denne regjeringen har en interessebasert tilnærming til samarbeid med Kina også på forskning. Det betyr at vi samarbeider der det er i norsk interesse å gjøre det. Jeg er også fullt klar over hvilke lover og regler som gjelder i kinesisk forskningspolitikk.

Jeg stusser også litt over forslagsstillernes oppfatning om at forskningssamarbeidet med Kina har blitt forsterket, for det er snarere tvert imot, sammenlignet med de årene Fremskrittspartiet satt i regjering.

Simen Velle (FrP) [14:44:06]: Nå står vi jo i en litt annen geopolitisk situasjon enn det vi gjorde i de årene Fremskrittspartiet satt i regjering, men jeg registrerer at statsråden mener at det ikke er spesielt relevant.

Jeg hører at statsråden kaller det en interessebasert tilnærming til forskning, og at det samarbeidet vi har med kineserne, skal være interessebasert. Jeg opplever mer at regjeringen er interessert i samarbeid med Kina. Når vi nå f.eks. lanserer store KI-satsinger, er kineserne våre foretrukne partnere for å forske på KI.

Hvorfor lener man seg f.eks. ikke mot amerikanske forskningsmiljøer, som også er veldig tungt inne i kunstig intelligens, men i ganske stor grad lener seg på kinesisk forskning, når man vet klinkende klart – statsråden opplyste jo selv at hun er klar over de lovene som gjelder i Kina – hvilke utfordringer det helt konkret fører til? Mener statsråden det er riktig å prioritere Kina som partner i f.eks. KI-forskning?

Statsråd Sigrun Aasland [14:45:01]: Vår avtale med Kina om forskning og utvikling handler primært om klima og miljø. Vi har mange gode samarbeidspartnere i vårt forskningsarbeid på kunstig intelligens i en rekke andre land. For eksempel var jeg nylig i Canada, der vi har forsterket vårt samarbeid om kunstig intelligens.

Så registrerer jeg med glede at representanten Velle gjennom denne debatten har gått fra å beskrive regjeringens arbeid som fullstendig passivt til å anerkjenne at vi har tatt mange grep, og det er jeg glad for, for dette er et arbeid som i lys av endringer i den politiske situasjonen har blitt endret og forsterket, men som krever en mer balansert enn kategorisk tilnærming, og som krever at vi er smarte med tanke på hva vi samarbeider med hvem om. Fordi Norge er en liten forskningsnasjon, trenger vi samarbeid, men vi trenger å gjøre det på en måte som er i Norges interesse, og som ivaretar vår sikkerhet.

Simen Velle (FrP) [14:46:00]: Ja visst trenger vi samarbeid, men vi trenger samarbeid med de riktige partnerne. Jeg mener at det går an å legge til grunn at man kan være en del av et internasjonalt forskningsmiljø uten å blottlegge det norske forskningsmiljøet for gjesteforskere fra f.eks. Kina.

Vi står i en situasjon nå hvor Stortinget helt klinkende klart sier at det ikke går an å kategorisk si at det er utfordringer med kinesiske gjesteforskere. Det sier statsråden seg enig i. Parallelt med det kan kinesiske sikkerhetsmyndigheter helt kategorisk kreve at kinesiske gjesteforskere skal utlevere den informasjonen de får, til kinesiske myndigheter.

Hvorfor er det kun Fremskrittspartiet som ser det kategoriske i denne saken – at når enhver gjesteforsker har signert en slik kontrakt, bør man kanskje kreve at enhver gjesteforsker skal holdes unna denne typen informasjon og helst unna de norske forskningsmiljøene? Mener statsråden virkelig at det ikke finnes noe kategorisk i denne saken?

Statsråd Sigrun Aasland [14:47:01]: Jeg kan ikke svare på hvorfor Fremskrittspartiet mener at det finnes kategoriske svar på et så komplekst spørsmål som dette. Det er jeg uenig i. Det finnes viktige utfordringer når det gjelder sikkerhet og forskning. Det er ikke bare Kina, som representanten Velle er veldig opptatt av, men også en rekke andre land vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, som vi likevel trenger å forstå.

Vi har et forsterket arbeid med sikkerhet i forskningssektoren, og vi jobber kontinuerlig med vårt samarbeid med Kina. Vi har regelmessige rundebord med universitets- og høyskolesektoren om akkurat dette. Jeg vil utfordre representanten Velle til å ta stilling til alle de konkrete grepene som har vært tatt for å styrke norsk forskningssikkerhet, og vurdere i hvilken grad de etter representantens syn ikke treffer det behovet vi har nå.

Monica Molvær (H) [14:48:10]: Statsråden skriver i sitt brev til komiteen at det gjennom tildelingsbrev stilles krav om at institusjonene holder seg oppdatert. Men hvordan kan statsråden sikre at dette er nok i en verden som endrer seg hver eneste dag? Og erkjenner statsråden at vi må ta grep for å møte en ny framtid?

Statsråd Sigrun Aasland [14:48:29]: Formuleringen i brevet om at institusjonene skal holde seg oppdatert, er jo ikke nok, og det er heller ikke det eneste vi gjør for å sikre forskningssikkerhet.

Vi arbeider med stadig flere veiledningsverktøy. Vi har, som jeg nevnte, utarbeidet en oversikt over sensitive teknologier vi mener det er viktig å ha et særlig kritisk blikk på. Vi arrangerer jevnlige sikkerhetsmøter og rundebord med hele sektoren. Vi hadde på årets kontaktkonferanse med hele sektoren sikkerhet som eneste overordnede tema. Dette er et arbeid som griper om seg på mange områder. Vi har også skjerpet arbeidet med importkontroll og veiledning i hvordan universiteter og høyskoler skal forholde seg til dette. Derfor mener jeg at hvis man går tilbake til systemmeldingen som vi la fram for et år siden, alle tiltakene som er presentert der, og alt arbeidet jeg også har formidlet til komiteen, vil man se at dette er en problemstilling som både er grundig gjennomarbeidet, og som det jobbes kontinuerlig med.

Monica Molvær (H) [14:49:36]: Jeg takker for svaret. Vi har også fått tydelig fram i denne saken at det er gråsoner her knyttet til personellsikkerhetsloven. Mitt spørsmål er: Hva vil regjeringen konkret gjøre for å ta grep rundt disse gråsonene?

Statsråd Sigrun Aasland [14:49:51]: Ved ansettelser i stillinger som krever sikkerhetsklarering, skal virksomheten det gjelder, følge sikkerhetslovens bestemmelser om sikkerhetsklarering. Det er i dag ikke et veldig stort omfang av slike stillinger ved norske universiteter og høyskoler. Sikkerhetslovens bestemmelser gir klare føringer for hvordan dette skal håndteres. I oppfølgingen av arbeidet med oversikt over særlig sensitive teknologier jobbes det også med veiledning i hvordan institusjonene kan forbedre sitt arbeid med personell og rekruttering på særlig disse teknologiområdene.

Presidenten [14:50:23]: Replikkordskiftet er omme.

Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [14:50:29]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Morten Stordalen, Anne Grethe Hauan, Sebastian Saltrø Ytrevik, Bård Hoksrud og Simen Velle om tilrettelegging for studentene fra Pilot Flight Academy (Innst. 179 S (2025–2026), jf. Dokument 8:122 S (2025–2026))

Presidenten [14:50:50]: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil åtte replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Vebjørn Gorseth (A) [14:51:24] (ordfører for saken): Først og fremst: Takk til komiteen for et godt samarbeid, og til forslagsstillerne for å løfte en viktig sak. De omtrent 170 studentene som her har blitt berørt, har blitt det på bakgrunn av forhold de selv ikke har kunnet styre. Det er en situasjon hele komiteen har stor forståelse for og et ønske om å håndtere, både for studentene som er direkte tilknyttet denne saken, og for studenter som kan komme opp i tilsvarende situasjoner i framtiden.

Private fagskoler utgjør en betydelig andel av fagskoletilbudet i Norge og er i så måte en viktig aktør i å skaffe det norske arbeidslivet den kompetansen det trenger. Derfor må også rammene rundt de private fagskolene være gode og forutsigbare, og norske studenter som velger private fagskoler, skal kunne føle seg trygge på det valget.

For Arbeiderpartiet er det viktig å kunne bidra til å avlaste situasjonen for de 170 studentene som er rammet av denne konkrete konkursen, samtidig som prinsippet om likebehandling i Lånekassen ivaretas. I tillegg har denne saken belyst en situasjon som gir grunnlag for å se nærmere på hvilke rettigheter studenter har når utdanningstilbyder går konkurs. Det er viktig å understreke at private selskaper selv har ansvar for ansvarlig drift av egen virksomhet. Det ansvaret kan ikke og bør ikke overtas av staten. Statens ansvar er å sørge for gode rammer og tilstrekkelig tilsyn.

Arbeiderpartiet mener det er riktig å gi studentene som var i utdanning ved Pilot Flight Academy da skolen gikk konkurs, retten til å utsette sin betaling i 12 måneder fra da selskapet begjærte konkurs, uten at det påløper renter på lånet eller at de eksisterende rettighetene i Lånekassen brukes opp. Dette er for å avlaste en krevende situasjon studentene selv ikke har skyld i, samtidig som man holder seg innenfor prinsippet om likebehandling i Lånekassen, noe jeg mener flere av flertallsforslagene fra komiteen ikke gjør.

I tillegg mener Arbeiderpartiet at det arbeidet regjeringen har satt i gang knyttet til regulering av private fagskoler, må fortsette, og at studentene må gis bedre rettigheter i tilsvarende situasjoner i framtiden.

Jeg vil igjen takke forslagsstillerne for å løfte en viktig sak, som gir Stortinget mulighet til å avlaste en krevende situasjon for studentene som står i den, og å diskutere den mer overordnede innretningen av utdanningssystemet vårt. Jeg vil også igjen takke komiteen for et godt samarbeid.

Jeg tar med det opp Arbeiderpartiets forslag i saken.

Presidenten [14:54:06]: Da har representanten Vebjørn Gorseth tatt opp det forslaget han refererte til.

Det ringes inn til votering.

Presidenten [15:05:07]: Vi går da til votering over resterende saker fra Stortingets møte torsdag 9. april samt sakene nr. 1–4 på dagens kart.

(Det ble en lengre pause fordi voteringsanlegget ikke fungerte.)

Presidenten [15:13:17]: Gode kollegaer! Nå har det seg sånn at vi har et voteringssystem som vi ikke klarer å få i gang igjen. Dagens votering utgår, så vi tar voteringen tirsdag kommende uke.

Vi fortsetter da med debatten i sak nr. 9.

Sak nr. 9 fortsatte [15:13:32]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Morten Stordalen, Anne Grethe Hauan, Sebastian Saltrø Ytrevik, Bård Hoksrud og Simen Velle om tilrettelegging for studentene fra Pilot Flight Academy (Innst. 179 S (2025–2026), jf. Dokument 8:122 S (2025–2026))

Lill Harriet Sandaune (FrP) [15:13:58]: Denne saken gjelder 170 studenter som har havnet i en ekstraordinær situasjon, hvor de nå må bære konsekvensene av institusjonelle og systemmessige forhold de ikke selv har hatt mulighet til å kunne påvirke. Som politikere har vi et ansvar, og vi har også en mulighet til å bidra til løsninger som gjør at flest mulig av disse studentene kan fullføre utdanningen sin.

Studentene startet på et utdanningstilbud som var akkreditert av NOKUT, godkjent av Luftfartstilsynet og støtteberettiget gjennom Lånekassen. De har med andre ord handlet i god tro, basert på godkjenninger fra norske myndigheter.

Fremskrittspartiets hensikt i denne saken har vært tydelig: å bidra til en løsning for de berørte studentene gjennom midlertidige og ekstraordinære tiltak. Dette handler ikke om noe «frislipp» for studenter ved ikke-akkrediterte flyskoler, slik statsråden gir inntrykk av i sitt svarbrev. Det handler om å håndtere en helt konkret og avgrenset situasjon.

I resten av svarbrevet vises det til faglige vurderinger, kompetansebehov, Lånekassens rolle og usikkerhet rundt behovet for norske piloter. Samtidig er det vanskelig å forstå denne tilbakeholdenheten i lys av dagens situasjon, hvor beredskap og nasjonal kompetanse er høyt prioritert. Det burde være i alle partiers interesse å legge til rette for utdanning av norsktalende piloter med god kjennskap til norsk luftrom, topografi og krevende værforhold. Dette er en yrkesgruppe som er viktig for samfunnets beredskap og kritiske funksjoner.

Fremskrittspartiet vil også understreke at ansvaret for drift og etterlevelse av regelverk ligger hos styrene i private virksomheter. Staten skal ikke overta det juridiske ansvaret for private aktørers drift.

Likevel er nå situasjonen slik den er: 170 studenter står i en uholdbar situasjon. Flere av dem sitter igjen med opptil 800 000 kr i gjeld, uten en fullført utdanning. Statsråden uttrykker forståelse for studentenes situasjon, men der stopper det.

Med bakgrunn i behandlingen i komiteen ser vi nå at det dessverre ikke er noen vilje fra regjeringen og dens samarbeidspartier til å sikre at disse studentene fortsatt kan ha rett på utdanningsstøtte og få økt låneramme for å fullføre på normert tid. Det er bare å gratulere Arbeiderpartiet, Rødt, SV, Senterpartiet og MDG, som nå legger til rette for at de studentene som har foreldre som kan betale utdanningen videre, får mulighet til det. Resten blir stående igjen.

Jeg tar opp forslagene fra Fremskrittspartiet.

Frode Jacobsen hadde her overtatt presidentplassen.

Presidenten [15:16:58]: Da har representanten Lill Harriet Sandaune tatt opp de forslagene hun refererte til.

Monica Molvær (H) [15:17:13]: De fleste setter seg i bilen eller på bussen når de skal på jobb, men jeg er en av dem som hver eneste uke setter meg på et fly og drar til Oslo. Hver gang jeg gjør det, sitter det en pilot foran i flyet med ansvaret for både meg og alle de andre om bord. Det er et ansvar som ikke kan sammenlignes med mye annet. For å bli pilot må man gjennom en utdanning med svært høye krav og med et kostnadsnivå som skiller seg kraftig fra det aller meste i hele utdanningssystemet vårt.

Saken vi behandler i dag, handler om ca. 170 personer som har satset på drømmen om å bli pilot. De har satset på en utdanning og tatt ansvar for sin egen framtid. Så opplever de at hele grunnlaget faller bort under dem. Det forplikter oss som politikere, men det fritar oss ikke fra å være prinsipielle. Stortinget kan ikke etablere en praksis der staten overtar risikoen i enkeltutdanninger når noe går galt. Det ville rokke ved hele verdien av de grunnleggende prinsippene i utdanningssystemet vårt.

Flygerutdanningen er i en særstilling og gjør at dette er et særskilt tilfelle. Kostnadene er ekstraordinære, og konsekvensene for den enkelte blir tilsvarende store når noe svikter. Dette må behandles som et unntak og ikke skape presedens. Samtidig er det viktig å løfte blikket.

Fagskoleutdanningene er helt avgjørende for det kompetansebehovet vi har i hele landet. De gir praktisk og relevant kompetanse som næringslivet etterspør, og som vi er helt avhengig av, også i beredskapssammenheng. Dette gjelder også pilotutdanningen. Vi er avhengig av å utdanne egne piloter, både for sivil luftfart og som en del av nasjonal beredskap. Skal vi lykkes med omstilling og verdiskaping, må vi ha et sterkt og forutsigbart fagskoletilbud i hele landet. Derfor må vi lære av det som har skjedd.

Høyre er med på forslag til vedtak i saken, som etter vår vurdering gir en ryddig og prinsipiell oppfølging. Når det ikke ser ut til å få flertall, vil vi subsidiært støtte forslaget fra bl.a. Arbeiderpartiet, for å sikre at det faktisk blir gjort noe for studentene som nå er rammet i denne helt ekstraordinære situasjonen. Det gjør vi imidlertid med en klar forutsetning: at dette behandles som et særskilt unntak, og at det ikke etableres en praksis der staten overtar risikoen i utdanningsløp hvis noe går galt. For Høyre er dette en klar forutsetning. Vi kan ikke åpne dørene for en utvikling der enkeltsaker gradvis endrer ansvarsfordelingen i utdanningssystemet. Vi må ha en balanse.

Nå skal vi stille opp for dem som er rammet i denne ekstraordinære situasjonen, samtidig som vi tar ansvar for helheten og for framtidige studenter.

Sunniva Holmås Eidsvoll (SV) [15:20:20]: Konkursen ved Pilot Flight Academy i januar 2026 rammet rundt 170 studenter. Mange står nå uten fullført utdanning og med betydelig studiegjeld, i en situasjon de selv ikke har ansvar for. Når studenter rammes av konkurser må de møtes med forutsigbare og rettighetsbaserte ordninger som kan gi trygghet.

Situasjonen ved Pilot Flight Academy viser at dagens støtteordninger ikke treffer godt nok i tilfeller hvor utdanningstilbydere går konkurs. SV mener derfor det er nødvendig å vurdere om regelverket i større grad må beskytte studentene i slike situasjoner. Samtidig er det uhåndterlig om Stortinget skal måtte lage særordninger fra sak til sak. Studentene trenger systemer som gjelder for alle, og som sikrer likebehandling.

Lånekassen har i dag ordninger som kan hjelpe i økonomisk krevende situasjoner, som betalingsutsettelse og rentefritak etter gitte vilkår. Lånekassens ordninger må være like for alle studenter, etter prinsippet om likebehandling. Denne saken viser at regelverket bør gjennomgås for tilfeller der en skole går konkurs og studentene står uten reelle muligheter til å påvirke sin egen situasjon. Det understreker også behovet for et oppdatert og tydelig regelverk for private fagskoler.

SV støtter arbeidet statsråden har satt i gang for å styrke reguleringen og sikre bedre beskyttelse av studentene. Private fagskoler spiller en viktig rolle i kompetansepolitikken, men de har selv ansvar for forsvarlig drift. Statens ansvar er ikke å ta over risikoen for alle private aktører, men sørge for gode rammer og tilstrekkelig tilsyn.

SV mener at når private fagskoler går konkurs, må studentene ha rett til en overgangsperiode som gjør det mulig å omstille seg, og de ordningene må være forutsigbare og følge prinsippet om likebehandling. SV fremmer derfor følgende forslag, sammen med Arbeiderpartiet, Rødt og Senterpartiet:

> «Stortinget ber regjeringen påse at studentene som var i utdanning ved Pilot Flight Academy da skolen gikk konkurs, kan utsette sin nedbetaling i tolv måneder fra Pilot Flight Academy begjærte oppbud, uten at det løper renter på lånet og uten at det brukes av de eksisterende rettighetene til betalingsutsettelse i Lånekassen. Det bes også om at regjeringen arbeider videre med innrammingen av private fagskoler for å sikre studentene bedre.»

Joel Ystebø (KrF) [15:22:50]: Konkursen i Pilot Flight Academy har satt om lag 170 studenter i en svært vanskelig situasjon, med betydelig gjeld og uten mulighet til å fullføre utdanningen de har startet på. KrF mener at private utdanningstilbydere er en viktig del av et mangfoldig utdanningstilbud og bidrar til både kapasitet og valgfrihet for studentene.

Pilotutdanningen er en dyr utdanning med betydelig høye krav til forskuddsbetaling. En ufullført pilotutdanning har i praksis liten verdi i arbeidsmarkedet. Uten fleksibilitet i regelverket vil mange bli stående med høy gjeld, uten mulighet til å kvalifisere seg til yrket.

Det er et svært begrenset tilbud av utdanningsinstitusjoner som gjør det mulig for studentene å fullføre utdanningen sin i Norge. Det er derfor nødvendig at studenter kan fullføre utdanningen ved godkjente utdanningstilbud uten å miste retten til studiestøtte. Det er også behov for å øke lånerammen i Lånekassen for å gjøre det mulig for flere å fullføre utdanningen på en målrettet måte som bidrar til gjennomføring innen normert tid.

Denne saken avdekker svakheter i regelverket for private utdanningstilbydere. Derfor er det behov for en gjennomgang av regelverket, med mål om at studentene ikke skal bære en uforholdsmessig stor risiko og kostnad dersom institusjonen går konkurs. Jeg anbefaler derfor forslagene til vedtak i innstillingen, som KrF stiller seg bak, for å ivareta studentene og sikre et bedre regelverk i framtiden, og håper flertallet vil støtte dem.

Statsråd Sigrun Aasland [15:24:55]: Jeg vil takke forslagsstillerne for forslaget. Konkursen som rammer studentene ved Pilot Flight Academy, opprører meg og

mange med meg. Først og fremst vil jeg si at jeg har stor medfølelse med studentene fra Pilot Flight Academy i den situasjonen de står i. De sitter nå med store lån som et resultat av høye skolepenger, som det er krevende å håndtere. Jeg mener vi bør se på virkemidler for å hjelpe studentene med dette.

Grunnen til at studentene står i denne situasjonen, er at en privat utdanningstilbyder har gått konkurs. I tillegg har fagskolen i dette tilfelle tatt veldig høye skolepenger, noe som forverrer studentenes situasjon. I private selskaper er det styret som har ansvaret for å drive på en forsvarlig måte og i henhold til gjeldende lover og regler. Staten kan ikke og skal ikke overta dette ansvaret.

Fagskolene er viktige for denne regjeringen, og derfor har Arbeiderpartiet også styrket og bygget ut fagskolene. Her er både offentlige og private tilbydere viktige. Derfor er det så viktig at vi også sørger for at det gis fornuftige rammer, og at det føres tilstrekkelig tilsyn med fagskolene, slik at studentene ivaretas og får den utdannelsen de betaler for. Jeg er i gang med å se på disse rammene og vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Ferdig utdannede trafikkflygere har i gjennomsnitt over 1 mill. kr i studielån etter en toårig utdanning. Selv om de berørte studentene skulle fortsette flygeropplæringen, er det usikkert om alle vil fullføre, og om de får jobb som flygere i etterkant. Ved å gi disse studentene enda mer lån er jeg redd for at vi setter dem i en enda vanskeligere økonomisk situasjon på sikt enn den de allerede nå står i.

Jeg vet at mange av de rammede studentene følger denne saken nøye i Stortinget. Det er viktig at de får forutsigbarhet for å kunne ta gode, velinformerte valg om eventuell videre utdanning. Jeg vil oppfordre Stortinget til å forholde seg til at bevilgningsvedtak fattes i juni, og at man ikke fatter vedtak som bryter med likebehandlingsprinsippet. Jeg er også opptatt av at Stortinget ikke nå gir studentene forventninger som ikke kan innfris.

Jeg vil likevel si klart og tydelig at denne saken tar jeg på det største alvor. Vi skal se nøye på både om vi kan finne løsninger for å ivareta disse studentene gjennom betalingsutsettelse og rentefritak og ikke minst for å ramme inn fagskolesektoren og tilsyn på en enda bedre måte.

Presidenten [15:27:54]: Det blir replikkordskifte.

Sebastian Saltrø Ytrevik (FrP) [15:28:07]: Dette handler om hvorvidt systemet faktisk fungerer når det virkelig gjelder. Statsråden gir inntrykk av at dagens ordninger er tilstrekkelige, og at studentene kan finne løsninger innenfor eksisterende rammer om de får tolv måneder til, men det er nettopp det de ikke får til. Mange studenter må nå over på utdanninger som er faglig godkjente, men som ikke gir rett til studiestøtte. Samtidig vet vi at det kan ta opptil ett år eller to – eller mer – for å få en utdanning godkjent av NOKUT. Det er altså ikke en reell løsning for studentene som står midt i dette nå. Resultatet er at de blir stående med høy gjeld og uten muligheten til å fullføre.

Mitt spørsmål til statsråden er: Mener statsråden at dette er et system som fungerer, eller erkjenner statsråden at regelverket i denne saken rett og slett ikke treffer virkeligheten?

Statsråd Sigrun Aasland [15:28:59]: Det er ikke riktig at regjeringen mener at ingenting kan bli bedre. Som jeg nettopp sa fra talerstolen, er det viktig at vi rammer inn fagskolene og akkrediteringen på en bedre måte. Jeg mener likevel det vil være problematisk å åpne for utdanningsstøtte til ikke-akkreditert trafikkflygeropplæring. Det vil innebære at staten bidrar til å finansiere opplæring utenfor det formelle utdanningssystemet. Da har vi ingen mulighet til å sikre kvaliteten og drive tilsyn og heller ingen mulighet til å sikre at studenter har medbestemmelse i avgjørelser som påvirker dem, slik de skulle hatt på Pilot Flight Academy, eller at skolepengene kommer studentene til gode.

Det er også veldig utfordrende, som forslagsstillerne ønsker, å avgrense tiltakene slik at de kun hjelper de studentene som fullfører på normert tid. Det er det mange som ikke gjør, og det vet man heller ikke på forhånd, når eventuelle lån skal gis, og det er en avgrensning som neppe vil hjelpe særlig mange av studentene som er rammet.

Sebastian Saltrø Ytrevik (FrP) [15:30:03]: Dette handler i bunn og grunn om rettferdighet. Vi snakker om studenter som har navigert i et system som staten selv har lagt opp til. De har ikke tatt en sjanse i et useriøst marked. De har valgt en godkjent utdanning, fått støtte gjennom Lånekassen og fulgt alle kravene som stilles. Likevel er det de som sitter igjen med regningen når det dessverre har gått galt.

Studentene gjorde alt riktig. De valgte en statlig godkjent utdanning, tok opp lån gjennom Lånekassen og fulgte regelverket til punkt og prikke. Likevel sitter de igjen med svarteper. Da er mitt spørsmål: Mener statsråden seriøst at dette først og fremst er studentenes problem, eller erkjenner statsråden at når staten godkjenner og finansierer et tilbud gjennom studielån og Lånekassen, har staten også et ansvar for å stille opp når det kollapser for studentene?

Statsråd Sigrun Aasland [15:30:55]: Med fare for å gjenta meg selv: Det er nødvendig å stramme inn på tilsyn, herunder også muligens økonomisk tilsyn av fagskoler, og det er nødvendig å imøtekomme disse studentene. Lånekassens ordninger gir allerede studente-

ne en omstillingsperiode før de må begynne å nedbetale studielånet sitt. De kan utsette nedbetalingen, og det foreligger også forslag om rentefritak. Men det er styret i selskapet Pilot Flight Academy som har ansvar for at denne situasjonen har oppstått, og det er heller ikke sånn at staten kan ta ansvaret når private selskaper går konkurs.

Sebastian Saltrø Ytrevik (FrP) [15:31:41]: I innlegget sitt i stad løftet statsråden opp risikoen for studentene som et argument for ikke å gjøre mer, men da må vi også være ærlige om hva slags situasjon disse studentene faktisk står i. Vi snakker om unge mennesker som allerede har tatt opp betydelig gjeld, og som står uten en ferdig utdanning som betyr svært lite i arbeidsmarkedet hvis den ikke er fullført, og statsråden advarer da mot å sette studentene i ytterligere risiko ved å utvide lånerammene. Men er ikke situasjonen nå nettopp at studentene allerede står i maksimal risiko? De har stor gjeld, ingen ferdig utdanning og begrensede muligheter til å komme videre uten hjelp. Her gjør statsråden elevene en gigantisk bjørnetjeneste.

Da er spørsmålet mitt: Hva mener statsråden er mest risikofylt – at studentene blir stående uten utdanning med milliongjeld, eller at de får fullført utdanningen sin med noe utvidet studiestøtte?

Statsråd Sigrun Aasland [15:32:41]: Jeg mener at forslagsstillernes forslag vil eksponere disse studentene for økt risiko. Å åpne for utdanningsstøtte til ikke-akkreditert flygeropplæring, utenfor tilsyn og utenfor kontroll, er å utsette en gruppe som allerede er i en svært sårbar situasjon, for enda større risiko. Det mener jeg er svært uansvarlig.

Presidenten [15:33:09]: Replikkordskiftet er avsluttet.

De talere som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Anne Grethe Hauan (FrP) [15:33:37]: Heime i Vestfold er det mange som følgjer med på denne saka akkurat no: foreldre, besteforeldre og ikkje minst unge folk som har satsa alt på ei utdanning dei trudde var trygg.

Då Pilot Flight Academy gjekk konkurs, var det ikkje berre ein skule som stengde dørene. Det var rundt 170 studentar som fekk livet sitt sett på vent, med høg gjeld og utan moglegheit til å fullføra. For mange blei dette eit brutalt møte med eit system som ikkje var rigga for å ta vare på dei når noko gjekk gale.

Dette er ikkje studentar som har teke lett på vala sine. Dette er folk som gjorde nettopp det samfunnet har bedt dei om: Dei valde utdanning, ansvar og eit krevjande framtidsyrke. Mange har flytta, teke opp store lån og sett både tid og krefter inn på eitt mål: å bli pilot.

Pilotutdanninga er ikkje som andre studium. Ho er dyr, krev store forskotsbetalingar og gjev inga reell moglegheit til å byta løp undervegs utan enorme kostnader. Det er som å ta førarkort for bil: Ein kan faktisk ikkje vera nesten ferdig – anten har ein førarkort, eller så har ein det ikkje.

Ei uferdig pilotutdanning kan ein ikkje bruka til noko som helst anna i arbeidsmarknaden. Likevel er det akkurat der mange no står: med gjeld, men utan utdanning, med ansvar for lån, men utan moglegheit til å ta jobben dei «nesten» har utdanna seg til. Det er dette som gjer saka heilt spesiell.

Framstegspartiet meiner difor at denne saka ikkje kan behandlast som ein vanleg konkurs. Når staten har godkjent utdanninga, opna for studiestøtte og gjort det mogleg å finansiera studiet gjennom Lånekassa, kan ikkje studentane stå heilt åleine når systemet sviktar. Då må me som lovgjevarar erkjenna at regelverket ikkje er godt nok, og at det treng justering.

Tellef Inge Mørland (A) [15:35:54]: Norge er helt avhengig av fly- og helikoptertransport som en del av vår infrastruktur, både innenriks og utenriks. Derfor er også tilgang på piloter avgjørende. Vi er ikke bare et land som har store geografiske avstander, deler av landet opplever også mye krevende værforhold, samtidig som vi har mange mindre flyplasser der det kan være utfordrende for fly å lette og lande. Dette var f.eks. en viktig del av diskusjonen om et anbud for luftambulansetjenesten, som utløste mange debatter i denne salen for noen få år siden. Det er derfor klokt at bransjen også har tilgang på piloter som er utdannet her i Norge, med god kjennskap til norske forhold og regelverk.

Vi har en liten offentlig pilotutdanning på Bardufoss, men de pilotene som blir utdannet i Norge, har i all hovedsak gått på private utdanningstilbud. Vi har derfor en særlig interesse av at pilotskoler som dem i Sandefjord og Arendal lykkes. En konkurs som den til Pilot Flight Academy i Sandefjord har potensielt svært store konsekvenser for den enkelte student. Samtidig trenger vi altså piloter i Norge framover.

For et par år siden var det en større diskusjon rundt pilotstudentenes trafikkflygerlån i Lånekassen. Jeg vil rose den daværende regjeringen med Arbeiderpartiet og Senterpartiet for at den valgte å beholde ordningen, og at det ble gjort sammen med tydelige forventninger til kvalitetssikring av gjennomføringstallene ved skolene. Det er en forutsetning at en så kostbar utdanning sørger for at studentene lykkes, både gjennom utdanningen og ved at de får seg relevant jobb i etterkant.

Det vil alltid være et spørsmål om hvor mye det offentlige skal tilrettelegge for private skoler. Selv kjenner jeg best til OSMs pilotskole som holder til i Arendal og på Gullknapp i Froland. I en by som ikke har et offentlig universitet eller høyskole, er de et svært kjærkomment bidrag. I tillegg utdanner de et langt større antall pilotstudenter enn den offentlige pilotskolen på Bardufoss, nesten uten støtte fra det offentlige. Det er imidlertid et krevende prosjekt for OSM, særlig økonomisk.

Så lenge staten ikke selv ønsker å opprette tilsvarende tilbud i offentlig regi, bør derfor konkursen til Pilot Flight Academy utløse en diskusjon om hvordan vi kan sikre de gjenværende pilotskolene i Norge.

Siden dette er en viktig sak for Arendal og Agder, har jeg prøvd å jobbe litt med problemstillingen, og det er ikke helt «beint fram», for å si det mildt. Til Gullknapp finnes det et lite statlig tilskudd som går gjennom Agder fylkeskommune. Tilskuddet har en egen kolonne i Kommunaldepartementets overføringer til fylkeskommunene, men i praksis er det Samferdselsdepartementet som styrer det. Samtidig illustrerer saken vi behandler i dag, at selve utdanningsløpet ligger til Kunnskapsdepartementet. Dermed blir det fort en pekelek på hvem som skal følge opp, samtidig som framtiden til disse utdanningsinstitusjonene er usikker.

Bare for å understreke det: Dette systemet er arvet fra Solberg-regjeringen, så det er ikke en utfordring som har oppstått i dag.

Hvis vi ønsker en stabil, forutsigbar pilotutdanning i Norge framover, er min oppfordring at man nå går gjennom rammebetingelsene for disse skolene, koordinert med de ulike departementene som hver har sin del av ansvaret. Det er behov for at man ser helhetlig på hvordan de private pilotskolene skal følges opp.

For egen del, sett fra Agder, med en stor privat flyskole som opplever at rammebetingelsene for framtidig drift er usikre, vil man sannsynligvis til en svært begrenset kostnad kunne bidra til stabil utdannelse i Norge av piloter framover – en vinn-vinn-situasjon for både pilotstudenter, lokalsamfunn og Samferdsels-Norge.

I en sak som i utgangspunktet er veldig lei for dem som er berørt, ville det vært et positivt bidrag til noe som kunne bli starten på en helhetlig gjennomgang, og sånn sett sikre de pilotskolene som vi har igjen i Norge nå.

Erlend Larsen (H) [15:39:14]: Først vil jeg si at jeg synes det er veldig synd at det i det hele tatt er kommet en sak til Stortinget om denne situasjonen. Det er en forferdelig sak som rammer veldig mange mennesker – studenter, familie og venner. Jeg blitt ringt opp av onkler, tanter og besteforeldre. Denne saken hadde blitt løst dersom statsråden hadde klart å utvise bare én ting, og det er fleksibilitet.

Det er ingen andre utdanninger i Norge som er så kostbare som flygerutdannelsen. Det er ingen andre utdanninger i Norge hvor studenten betaler så mye penger i skatter og avgifter som det flygerstudentene gjør. Av en utdannelseskostnad på 1,2–1,4 mill. kr er det et sted over 300 000 kr – eller kanskje 400 000 kr – som er rene avgifter og skatter til staten.

Noen før meg har tatt til orde for likebehandling, og det er andre som har sagt at vi må ha ordninger som gjelder for alle. Nå er det heldigvis særdeles få skoler som kan gå konkurs. Det er særdeles få eller ingen skoler hvor studentene taper så mye som flygerstudentene har gjort i dette tilfellet. Det er ingen utdannelser hvor det er mulig å gå på et så stort tap, og hvor risikoen er så høy som i den situasjonen disse studentene har havnet i. Det er heller ingen som har så høye utdanningskostnader som de må betale av egen lomme, og det er som nevnt heller ingen som betaler så mye i skatter og avgifter. Det er altså egentlig ikke så veldig mange likhetstrekk.

Statsråden sa i replikkrunden at de ikke vil gi støtte til utdannelse som ikke er akkreditert. For det første er det helt uvanlig at flygerutdannelse er akkreditert av NOKUT. Det er ikke NOKUT som gjennomfører eksamen. Det er ikke NOKUT som bestemmer hvordan eksamen skal foregå verken teoretisk eller praktisk. Det er Luftfartstilsynet. Samtlige flygerutdannelser og flygerstudenter blir godkjent eller ikke av Luftfartstilsynet. Den flygerskolen som er godkjent av Luftfartstilsynet, har det som skal til for å gi den utdannelsen som skal til for å kunne bli flyger.

Som mange har sagt før meg: Enten er man flyger, eller så er man det ikke. Det man har av opplæring innenfor meteorologi, kan man ikke bruke til å være meteorolog. Det man har av utdannelse innenfor fly- og motorlære, gir ikke rett til å skru på noe som helst. Den utdannelsen man har, er veldig avgrenset. Her kunne statsråden vært fleksibel og pålagt eller gitt en påtegning til Lånekassen om at de kunne vise fleksibilitet i en vanskelig overgangsperiode, for disse studentene skal betale tilbake lånene sine. Dette er ikke stipend, dette er lån som skal tilbakebetales. Dette er en privat utdanning. Det har alltid vært en privat utdanning, og det er kun de private flyskolene som har fungert. Universitetet i Tromsø har forsøkt med flygerutdannelse. De driver fremdeles. Det har aldri fungert ordentlig, og det er tre til fire ganger dyrere enn å ta utdannelsen privat.

Anne Grethe Hauan (FrP) [15:42:29]: Eg skal vera veldig kort.

Eg har lyst til å seia at denne saka ikkje berre handlar om ein skule eller ei gruppe av studentar. Ho handlar om framtida, om beredskap og om kva slags samfunn me vil ha. Noreg er heilt avhengig av fly og helikopter til

ambulanseoppdrag, redningsteneste, beredskap og transport i heile landet. Då treng me pilotar som kjenner norske forhold, norsk luftrom, norsk topografi og norsk språk. Dette kjem ikkje av seg sjølv.

Når studentar som allereie er i gang, ikkje får høve til å fullføra utdanninga si, svekkjer me vår eiga rekruttering. Me byggjer ikkje beredskap ved å stengja dørene for dei som har teke ansvar. Det minste me som storting kan gjera, er å sørgja for at systemet ikkje stoppar folk som faktisk prøver å fullføra.

Heilt til slutt er det veldig viktig for meg å seia: Dette kostar ikkje staten pengar. Å seia nei er difor ikkje økonomi, det er politikk.

Presidenten [15:43:40]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [15:43:47]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag frå stortingsrepresentantane Erling Sande, Maren Grøthe og Kjersti Toppe om meir frileik og aktivitet i skulen (Innst. 185 S (2025–2026), jf. Dokument 8:100 S (2025–2026))

Presidenten [15:44:05]: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil åtte replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Line Marlene Haugen (FrP) [15:44:41] (ordfører for saken): Jeg vil få starte med å takke komiteen for et godt samarbeid i behandlingen av representantforslaget om mer frilek og aktivitet i skolen.

Dette er en sak som berører noe helt grunnleggende i skolehverdagen til de yngste elevene våre. Vi vet at lek og aktivitet er viktig for både trivsel, utvikling og motivasjon, og det er det bred enighet om. Samtidig er det ulike syn på hvordan dette best bør følges opp politisk.

For Fremskrittspartiet er det særlig tre grunner til at vi ikke støtter forslaget. For det første mener vi at dette i stor grad handler om hvordan skolen drives i praksis, og ikke om behov for flere nasjonale vedtak. Lærere og skoleledere må ha tillit og handlingsrom til å finne den rette balansen mellom lek og læring.

For det andre er vi skeptiske til enda mer detaljstyring av skolehverdagen. Skolen har allerede altfor mange krav og føringer, og vår vurdering er at flere pålegg ikke nødvendigvis vil gi en bedre skole. Tvert imot vil det kanskje føre til at den blir mer rigid.

For det tredje er vi opptatt av at skolen skal kunne klare å ivareta flere hensyn. Lek er utrolig viktig, men det er også struktur, grunnleggende ferdigheter og tidlig innsats. Dette mener vi er noe som må ses i sammenheng og ikke stykkes opp i enkeltforslag.

Avslutningsvis vil jeg igjen takke komiteen for et godt samarbeid, og jeg ser fram til en god debatt i salen.

Julia Eikeland (A) [15:46:43]: For de yngste barna våre henger lek, læring og fysisk aktivitet tett sammen. Derfor er det også helt avgjørende at skolehverdagen til barna legger til rette for nettopp det.

Derfor vil jeg også gi ros til Senterpartiet for å løfte en utrolig viktig sak. Arbeiderpartiet og Senterpartiet deler ønsket om en skoledag der de yngste elevene får mer lek, mer bevegelse og mer variasjon.

For Arbeiderpartiet i regjering er dette en tydelig prioritering. De minste barna lærer ikke best gjennom mer stillesitting, mer skjerm og flere krav tidligst mulig. De lærer gjennom å utforske, samarbeide, bevege seg og oppleve mestring. Derfor har Arbeiderpartiet allerede satt i gang et omfattende arbeid for å styrke, men også forbedre skoledagen for de aller yngste elevene. Vi ønsker en mer praktisk og aktiv skolehverdag der både skole- og SFO-dagen fylles med mer innhold som inviterer til lek, aktivitet og mer samarbeid. Det handler både om mer fysisk aktivitet i skolehverdagen og om å bruke fellesskapet rundt skolen bedre, bl.a. gjennom samarbeid med flere.

Samtidig har Arbeiderpartiet varslet en tydelig kursendring: mindre skjerm, mindre tidlig akademisering og mer lek. De yngste barna skal få lov til å være barn, også på skolen. Det handler også om å bidra til en god overgang fra barnehage til skole. Det er også derfor vi vil erstatte kartleggingsprøvene på 1. trinn med verktøy som er enda mer treffsikre, slik at elevene kan bli best mulig og få best mulig ekstra oppfølging og støtte. Seksåringer trenger først og fremst en trygg og god skolestart med lærelyst, nysgjerrighet og trivsel. Målet er det samme: at alle barn skal møte en skole som gir dem en trygg start, lærelyst og mestringsfølelse.

Arbeiderpartiet mener at intensjonen i forslaget er god. Som nevnt er regjeringen allerede i gang med både å erstatte kartleggingsprøvene og sikre mer aktivitet og lek for de yngste. Samtidig frykter Arbeiderpartiet at flere av forslagene i representantforslaget vil føre til en unødvendig detaljstyring av lærere og en svekkelse av deres pedagogiske handlingsrom. Derfor kommer vi i Arbeiderpartiet til å stemme imot dette forslaget.

Arbeiderpartiet jobber nå for å legge til rette for en skole med mer lek, aktivitet og grunnleggende ferdigheter for de aller yngste i fokus.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [15:49:49] (komiteens leder): Alle barn skal oppleve en god overgang fra barnehage til skole, og de første skoleårene skal inneholde både lekbasert læring, frilek og undervisning i lesing og regning.

Vi vet at førsteklassinger er veldig ulike. Barn er ikke klar for å sitte i ro ved en pult når de er seks år gamle. Heldigvis viser evalueringen av seksårsreformen at det er veldig få barn som gjør det, for det viser nemlig et litt annet bilde enn det flere partier tegner opp i denne salen. Ja, det er mindre frilek i selve undervisningsopplegget enn det var i 1997, men det er fortsatt mye lek. Lærere tar i bruk mer lekbaserte, varierte undervisningsformer og mer fysisk aktivitet enn tidligere, samtidig som de jobber mer med fag enn tidligere og setter i gang med f.eks. bokstavlæring før jul.

Det er ingenting som tyder på at tidlig lekbasert undervisning i lesing og regning svekker skolegleden eller tryggheten til de yngste elevene, for det er veldig mange førsteklassinger som starter på skolen og gleder seg og har lyst til å lære. Over 90 pst. av elevene som starter i 1. klasse, kan skrive navnet sitt når de begynner, og så lenge undervisningen er variert, praktisk, fysisk og aktiv, kan bokstaver og tall være viktige for å gi elevene skoleglede og læringsglede. Forskning viser også at undervisning i små lese- og regnegrupper tidlig kan være veldig viktig for å hjelpe elever som har et vanskeligere utgangspunkt. Tidlig innsats kan både forebygge lesevansker og løfte elever som tidlig sliter med språket.

For Høyre er derfor svaret veldig klart: Nøkkelen er å satse på dyktige lærere med god kompetanse i begynneropplæring, identifisere og gi intensivundervisning til elever som sliter med lesing og regning, og styrke laget rundt de yngste elevene i skolen. Det skal selvfølgelig være lekbasert læring for de yngste. Læreplanene gir et stort rom for å ha variert undervisning og for bruk av lek, og skolen har stor frihet i timetallene sine til å organisere skolehverdagen på ulike måter.

Jeg synes det er urovekkende at når så mange elever sliter med lesing og regning, er Arbeiderpartiets svar at de yngste barna skal ha mindre tid med kvalifiserte lærere og mer tid på SFO. Man skal attpåtil fjerne kartleggingsprøver, ikke bare i 1. klasse og 2. klasse, men kanskje også i 3. klasse, og man skal fjerne nasjonale prøver, som gjør det mulig å følge med på om elevene lærer å lese og regne, og om elever med f.eks. dysleksi blir identifisert og får hjelp tidlig nok. Det er oppskriften på større sosiale forskjeller mellom elever som kommer fra hjem med bokhyller og hvor de blir lest for, og elever som begynner på skolen med et litt vanskeligere utgangspunkt. Det er ingenting som tyder på at problemet i skolen er at elever får for godt tilpasset undervisning med kvalifiserte lærere de første årene, eller at elever som sliter, får hjelp tidlig nok – snarere tvert imot.

Høyres mål er at alle elever skal lære å lese, skrive og regne godt med gode lærere, og at de skal oppleve mestringsøyeblikk, leke, trives og få venner, uavhengig av hvilken skole de går på.

Sunniva Holmås Eidsvoll (SV) [15:53:05]: Skolen utgjør en enorm del av barns hverdag, og nettopp derfor må skoledagen gi rom for gode opplevelser gjennom både lek, utvikling, mestring og trivsel. For de yngste barna er det helt avgjørende med lek. De trenger ikke mer stillesitting, standardisering og skriftlige fag. Lekbasert læring er ikke frilek, det er en voksenstyrt aktivitet. De trenger nettopp det seksårsreformen en gang lovet – de trenger en skolehverdag der læring skjer gjennom lek, utforsking og fysisk aktivitet.

Evalueringen av seksårsreformen viser tydelig at intensjonene ikke er fulgt opp. Seksåringene har fått en skolehverdag som ligger for langt fra barnehagepedagogikken og for tett opp mot skolen for de eldre barna. Leken, og særlig den frie, uorganiserte leken, har fått mindre rom. Det gagner ikke trivselen, det gagner ikke sunn utvikling, og det gagner ikke barnas psykiske helse.

Det er positivt at kartleggingsprøven i 1. klasse nå avvikles. Det fjerner et unødvendig press og frigjør tid til lek og variert læring, men det i seg selv er ikke nok. Barn i dag går langt mer på skole enn barn gjorde for 30 år siden, særlig på småtrinnet. Det har konsekvenser. For mange barn blir skoledagen for lang, for stillesittende, for teoritung og for lite tilpasset deres utvikling.

Mange av høringsinstansene er tydelige: Ja til mer lek, mer fysisk aktivitet og mer praktisk læring, men det må følge ressurser med. Vi kan ikke vedta oss til mer lek og samtidig forvente at skolene skal løse dette innenfor dagens bemanning og rammer. Skal lek få faktisk plass, trengs flere ansatte, riktig kompetanse og gode ute- og innerom.

Vi må også bruke tiden annerledes. Vi må redusere målstyring, testing og dokumentasjonskrav. Lærerne trenger mer handlingsrom, ikke mindre. God undervisning for de minste kjennetegnes nettopp av balansen mellom lek, utforsking og strukturert læring, ikke detaljstyring fra nasjonalt hold.

Jeg vil også understreke noe viktig i denne saken, og det er lekens egenverdi. Lek er ikke noe man gjør i pausen fra læringen. Gjennom lek tilegner barn seg motoriske ferdigheter, sosial kompetanse, språk, samarbeid og nysgjerrighet. De bearbeider verden, de lærer å være mennesker. Lek er helt avgjørende for barns utvikling, trivsel og helse. Derfor må skolen gi tid, rom og legitimitet til den frie leken.

Av den grunn fremmer vi forslag om en veileder som hjelper skoleeiere å utforme klasserom som faktisk er tilpasset seksåringer. Klasserommet for en seksåring kan ikke være en miniatyrversjon av klasserommet til en tolvåring.

Vi trenger en skole som tar barns utvikling på alvor, en skole med mer lek, mer nysgjerrighet, mer praksis og mindre stress, en skole der seksåringer får være seksåringer, og læringen skjer på barnas premisser. Det vil gagne trivsel, læring og folkehelse, og det vil gi barna våre en bedre start på et langt skoleløp.

Med det tar jeg opp forslagene i saken som SV stiller seg bak.

Presidenten [15:56:07]: Representanten Sunniva Holmås Eidsvoll har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Erling Sande (Sp) [15:56:19]: Evalueringa av seksårsreforma som blei lagd fram før sommaren 2024, viser ei utvikling vi ikkje kan vere fornøgde med. Intensjonane som låg til grunn då seksåringane fekk sin plass i skulen, har gradvis blitt svekte. Det som skulle vere ein smidig overgang frå barnehage til skule, prega av leik, utforsking og tryggleik, har for mange ungar blitt eit møte med for mykje stillesitjing og tradisjonell klasseromsundervising.

Vi ser at barna i for liten grad får utforme leiken på eigne premissar, og areala på skulane er heller ikkje rigga for leik. Dette avgrensar moglegheitene for frileik og fysisk aktivitet, som er to av dei viktigaste føresetnadene for læring, trivsel og utvikling for dei yngste elevane.

Samtidig får vi stadig tydelegare åtvaringar om konsekvensane av at barn og unge får for lite fysisk aktivitet. TV 2 omtalte tidlegare i år tala frå rekruttskulen på Madla, som viser ei utvikling som uroar både folkehelseekspertar og Forsvaret. Den fysiske forma til norske ungdommar har falle markant dei siste seks åra. I 2020 klarte 96 pst. av dei mannlege rekruttane 3 000 meter på 15 minutt. I dag er talet nede i 82 pst. For kvinner har nedgangen vore endå brattare, frå 62 til 38 pst. Om lag éin av fire rekruttar er ifølgje Forsvaret i realiteten ikkje fysisk kvalifisert til å ta imot den treninga som ventar.

Det gjer at denne saka ikkje berre handlar om folkehelse, trivsel og meistring for ungane våre, det handlar òg om totalberedskap og forsvarsevne. Vi kan ikkje detaljregulere livet til folk og familiar, men dei fellesarenaene vi har, må vere rigga slik at det er lagt til rette for fysisk aktivitet, og skulen er den viktigaste fellesarenaen for barna. Dette er bakgrunnen for forslaga.

Vi meiner at seksåringane treng eit tilbod som byggjer på førskulepedagogikk, der leiken er ein berebjelke, ikkje eit tillegg. Eit fyrste skuleår med meir frileik og aktivitet vil gje ungane ein tryggare start og eit betre læringsgrunnlag. Vi veit at frileiken styrkjer kreativitet og sosiale ferdigheiter.

Vi meiner elevane bør vere fysisk aktive kvar einaste dag på skulen. Det skulle berre mangle, all den tid skuleløpet har blitt lengre, og timetalet har auka over tid. Det kan ikkje berre resultere i meir stillesitjing.

Skulane må ha stor fridom i korleis dei organiserer skulekvardagen. Det er ei utfordring at det har vore politisk vilje til å regulere og påleggje skulane stadig meir teori inn i skulen, men samtidig ikkje vilje til å sikre nok fysisk aktivitet.

Ein for teoritung skule er ikkje ein skule for alle. For dei som lærer best gjennom praktisk læring, betyr meir teori mindre meistring. Dette burde fleire parti i denne salen ta inn over seg, særleg dei som har for vane å uttrykkje uro for at t.d. gutane i større grad slit med skulekvardagen.

Eg vil avslutningsvis ta opp forslaga nr. 7–10, som Senterpartiet er med på.

Presidenten [15:59:27]: Representanten Erling Sande har tatt opp de forslagene han refererte til.

Hege Bae Nyholt (R) [15:59:44]: Våre barn går lenger på skolen enn både presidenten og jeg gjorde – faktisk hele to år lenger. Reform 97 utvidet grunnskolen fra ni til ti år, og Elise Djupedals forskning har vist at grunnskolen er økt med enda flere timer, tilsvarende ytterligere ett skoleår. Flertallet av disse timene er blitt lagt til i småtrinnet. Dagens tiåringer har gått to skoleår mer på skolen enn tiåringene gjorde i 1996.

Da Reform 97 ble innført med skolestart for fem- og seksåringer, var tanken at 1. til 4. klasse, altså småtrinnet, skulle baseres på overgangspedagogikk. Nå vet vi at statusen er at leken, og særlig den frie leken, ikke har den sentrale plassen for de minste skolebarna, slik det ble lovet.

Lek har en egenverdi som må framheves. Vi må ikke bare vurdere lekens nytteverdi. Lek er barns naturlige arena for læring. Gjennom lek tilegner barn seg ferdigheter, både motorisk, intellektuelt og sosialt. Barn bearbeider og fortolker sin verden gjennom lek.

En skolehverdag som er fullstappet med innlæring, gir ikke mer læring, tvert imot. Lek er viktig også for utvikling og læring, og det er viktig for trivsel og hvile, som er en forutsetning for læring. I lek får fantasien både styre og utvide verden. Da blir sandkassen til en ørken, trærne til en skog og dissa til et romskip. Barns frilek mister sin karakter når den styres og rammes inn av ansatte i tradisjonelle klasserom – eller som en niåring sa: Det er ikke så gøy å leke butikk bakerst i klasserommet med Henning, for det er egentlig matte.

Jeg vil framheve et viktig høringsinnspill fra Skolenes landsforbund, som sier at det er viktig med mer fri-

lek og aktivitet, og at det «kan bidra til en bedre skole for både elever og ansatte – men bare dersom tiltakene følges av nødvendige ressurser, kompetanse og realistiske forventninger».

Det er viktig at en omorganisering av skolehverdagen for å gi mer rom for lek ikke må øke presset på de ansatte eller reduserer kvaliteten i undervisningen.

I Tønsberg har de allerede begynt med dette. Der har de prosjektet Lekende lett skolestart, som har til mål å få læreplanens overordnede del i førersetet for opplæringen. Der beskrives dannelsesoppdraget til skolen, dens verdier og prinsipper, og det står om menneskeverdet, respekt, inkludering, kritisk tenkning, etisk bevissthet, livsmestring osv. Det læres gjennom lek sammen med de minste barna. Både de ansatte og elevene er godt fornøyde.

Vi må gi leken tilbake til skoleungene. Det første skoleåret må bygge på det beste fra både skole og barnehage.

Joel Ystebø (KrF) [16:03:04]: Evalueringen av seksårsreformen sender et tydelig signal. Seksåringene har fått mindre frilek og mer bokstavlæring. Leken er blitt skviset ut, og både lærere og elever sier det samme: De savner denne typen lek.

Når så mange som står barna nær i tjenestene, peker på det samme problemet, bør vi ta det på alvor. OECD viser til en studie fra New Zealand der man sammenlignet barn som begynte med formell lese- og skriveopplæring som femåringer, med barn som startet som syvåringer. Da barna var elleve år gamle, var det ingen forskjell i leseferdigheter mellom gruppene, men det var én viktig forskjell: Barna som startet tidlig, hadde mindre positive holdninger til lesing og svakere leseforståelse enn barna som fikk vente. OECDs konklusjon er derfor klar: Det finnes ikke noe faglig grunnlag for tidlig skolestart. Tvert imot peker en stor mengde forskning på den avgjørende betydningen av barnestyrt frilek i små barns utvikling.

Frilek – lek initiert og styrt av barna selv – er ikke tid som går tapt; det er tid som bygger barna. I leken lærer de å ta beslutninger, løse problemer, utøve selvkontroll og følge regler. De lærer å få venner, håndtere konflikter og utvikle motivasjon.

Denne motivasjonen er avgjørende for lærelyst, ikke bare i starten av skoleløpet, men gjennom hele livet. Når frileken forsvinner, bør vi heller ikke bli overrasket over konsekvensene. Med mindre frilek for seksåringene er det kanskje ikke tilfeldig at vi samtidig ser mer skolevegring, en økning i ADHD-diagnose og et fall i motivasjon og læring.

KrF vil derfor gå i en annen retning. Vi vil innføre førskole for seksåringene og ha skolestart først ved fylte syv år, slik som i PISA-stjernene Estland og Finland. Som i Finland skal barnas behov og interesser ligge til grunn for pedagogikken, med rikelig tid til frilek og fysisk aktivitet både inne og ute.

Dette handler ikke om å stille lavere krav. Det handler om å stille de riktige kravene til riktig tid. Derfor støtter KrF alle forslagene i innstillingen som peker i denne retningen. Vi støtter også forslaget om kortere skoledager, forutsatt at innsparte midler brukes til å heve kvaliteten i skolen gjennom bedre lærerlønninger og mer kontaktlærertid, slik at elevene følges tettere opp og læringen styrkes. En skole som gir barn rom til å være barn først, er ikke en svakere skole. Det er en bedre skole.

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:06:08]: Våre barn og unge skal møte en skolehverdag med mer lek og varierte læringsformer. De første årene på skolen skal gi ungene rom til å leke og være i aktivitet. Ungene skal få være kreative og utfolde seg. De skal være i bevegelse i skolegården og i naturen. De skal bli kjent med andre og trygge på hverandre. Dette er viktig i opplæringen de første årene på skolen.

Som flere av komiteens medlemmer bemerker, beskriver allerede dagens læreplanverk disse ambisjonene. Lokale skolemyndigheter har også et handlingsrom som mange bruker i dag.

Allikevel mener jeg vi må gjøre justeringer for å sikre en praksisendring som er mer i tråd med det vi vet om barn og unges utvikling, behov og ikke minst forutsetninger for læring. Jeg mener opplæringen for de yngste elevene kan organiseres på en bedre måte.

Arbeidet er regjeringen allerede i gang med, og mulige endringer er i emning. Utdanningsdirektoratet arbeider nå med alternative modeller til hvordan strukturen og innholdet i skolehverdagen på 1. og 2. trinn kan organiseres.

Arbeiderparti-regjeringen vil at elevene skal få mer lek og fysisk aktivitet i skolen. Opplæringen skal prioritere det viktigste faginnholdet for aldersgruppen først, med særlig tett oppfølging av elevenes lese-, skrive- og regneferdigheter. Slik sørger vi for en best mulig overgang fra barnehage til skole samtidig som vi legger grunnlaget for utdanning og danning i årene som følger.

Jeg deler forslagsstillernes og komiteens engasjement for at skolehverdagen til de yngste elevene må romme både lek og fysisk aktivitet. At denne ambisjonen synes å være tverrpolitisk, gjør det lettere med politisk samarbeid framover om overordnede rammer for skolehverdagen for de yngste elevene.

Når det kan være behov for større endringer, er det for regjeringen viktig at vi gjør helhetlige vurderinger og forankrer disse. Som omtalt i mitt skriftlige svar er regjeringen opptatt av en skolehverdag for de yngste elevene

som i større grad er preget av lek, fysisk aktivitet og praktisk og variert undervisning. En slik skolehverdag samsvarer bedre med det vi i dag vet om barns utvikling, læring og behov, og gir også elevene en større mulighet til å konsentrere seg om å ha økt læringskapasitet i f.eks. lesing, skriving og regning. For å få til dette på en god måte mener jeg det er avgjørende at vi ser på helhet og sammenheng, slik at ikke enkeltreguleringer og enkelttiltak risikerer å skape motstridende prioriteringer i skolen.

Jeg vil legge til at regjeringen i august mottar en NOU om framtidens fellesskole. Dette vil være et viktig bidrag til vurderingene som skal gjøres om hvordan vi best organiserer opplæringen for de yngste elevene våre.

Presidenten [16:09:06]: Det blir replikkordskifte.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [16:09:29]: For noen måneder siden foreslo kunnskapsministeren at hun ville kutte antall skoletimer for de yngste elevene i skolen og erstatte det med flere timer på SFO. Da jeg møtte kunnskapsministeren i debatt på Dagsnytt 18, var mitt poeng at mange elever sliter med lesing og regning, men at løsningen ikke er at de skal ha mindre tid med kvalifiserte lærere til variert undervisning og mer tid på SFO, hvor det er flere ufaglærte, og hvor vi vet at det er færre voksne. Nå virker det som kunnskapsministeren kanskje har snudd, eller jeg håper det, for i brevet til komiteen skriver kunnskapsministeren, og jeg siterer:

> «Hvis skolehverdagen til de yngste elevene blir kortere, vil det også være mindre tid til lek, praktisk læring og varierte aktiviteter (...). Mindre tid på skolen for de yngste elevene vil mest sannsynlig bety mer tid på SFO.»

Da er mitt spørsmål til kunnskapsministeren: Mener hun at det skal være færre skoletimer for de yngste, eller har hun snudd?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:10:23]: I motsetning til Høyre, som mener at det skal være flere skoletimer for de yngste – det var iallfall det som var budskapet for ti måneder siden – mener vi helt klart at de timene vi har i norsk skole i dag, må brukes på en bedre måte. Det må være mer knyttet til det vi faktisk vet i dag om elevenes forutsetninger for læring. Da vet vi at det å sitte stille og ha kun bokstavlæring i altfor lang tid nettopp kan hemme læring framfor å fremme læring. Vi vet at det å være i lek, være i fysisk aktivitet og trene på sosiale og emosjonelle ferdigheter tidlig i utdanningsløpet, gjør at elevene får kapasitet i hjernen til å ta til seg læring og bokstavinnlæring o.l. når de faktisk må det.

Det ble i forrige måned sendt et oppdrag til Utdanningsdirektoratet nettopp om hvordan vi kan få til dette på en god måte. En av flere modeller vil være inndeling i et bredere og mer overordnet fagområde for disse trinnene, noe som har til hensikt å gi en mer helhetlig skolehverdag.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [16:11:27]: Mitt spørsmål var knyttet til dette med skoletimer, ikke flere skoletimer. Det er det ingen partier som nå foreslår. Forslaget til kunnskapsministeren var jo å kutte i antall skoletimer. I Dagsnytt 18 den 21. november sa hun rett ut: Ja, jeg vil fjerne timer, jeg mener vi må prioritere det aller viktigste først.

Det handlet om å frigjøre penger for å kunne ha mer kvalitet, vil jeg da anta, i de få timene som blir igjen. Nå virker det som kunnskapsministeren sier noe annet, og vi må jo få klarhet i hva kunnskapsministeren mener. Mener hun at de yngste elevene skal tilbringe mindre tid med kvalifiserte lærere og mer tid på SFO, med de konsekvensene som kunnskapsministeren selv har beskrevet i brev til komiteen, nemlig at det vil være mindre tid til lek, praktisk læring og varierte aktiviteter, eller er det ikke lenger hennes forslag at man skal ha færre skoletimer?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:12:16]: Det aller viktigste for meg er at ungene våre lærer mer og lærer bedre, og det som er helt tydelig, er at vi etter de årene Høyre styrte, har sett fallende læringsresultater, fra 2015. Jeg mener at en stor del av grunnen til det nettopp er at vi har hatt en for stillesittende, for teoritung og for digitalisert skole. Vi ser bl.a. enkelte undersøkelser som viser at hvis vi kanskje hadde gjort skolehverdagen lettere for de yngste, bl.a. med noe forsinket skoledag, eller i hvert fall en annen måte å bygge skoleløpet på, hadde f.eks. andelen unger med ADHD blitt betydelig redusert. Vi mener derfor vi må ta grep for dette.

Jeg har ikke konkludert med tanke på hvordan det endelig vil se ut, men jeg er veldig glad for at retningen det store flertallet i denne salen ønsker seg, er riktig: mer lek og mer aktivitet for å skape kapasiteten hos ungene til faktisk å lære bedre når de skal lære. Det er helt åpenbart at Høyre-skolen ikke har ført til bedre læringsresultater. Tvert imot: Det er flere som faller fra enn det det har vært før.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [16:13:21]: Det er ingen her som foreslår stillesitting for seksåringer. En av grunnene til at vi satset enormt på begynneropplæring for dyktige lærere i skolen, var nettopp at vi skulle ha lærere som har kompetanse til å vite hvordan de skal variere undervisningen, hvordan de skal bruke lek for å sikre at vi får med oss alle barna, og støtte barn i lek, også de som ikke har blitt lest for hjemme eller har masse forkunnskap fra foreldrene sine hjemme. Det gjør vi nettopp ved å satse på lærerne og ved å ha læreplaner som har et stort rom for lek.

Kunnskapsministeren skriver selv til komiteen at læreplaner gir stort rom for lek, og at time- og fagfordeling i skolen gir stort rom for lek. Det er kjempebra, det er det ingen uenighet om, men jeg mener at de yngste elevene skal ha tid med læreren sin. Vi satser på femårig lærerutdanning fordi det er lærerne som skal stå i klasserommet og møte barna. Jeg mener faktisk at timer elevene har med læreren sin, er bedre enn timer de er i SFO. Det er rett og slett fordi vi vet at SFO har mye mer varierende kvalitet, flere ufaglærte og færre voksne. Derfor er det ganske relevant at kunnskapsministeren nå eventuelt snur. Vil hun ha færre timer eller ikke?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:14:24]: Det som er ekstremt viktig for meg, er at vi får mer tid med lærerne. Det vi ser, og som er en viktig del av planen for Norge, er viktigheten av å løfte smågruppeundervisning i norsk skole. Vi trenger å få flere kvalifiserte lærere tettere og tidligere på elevene våre, sånn at de faktisk lærer seg de grunnleggende ferdighetene de trenger videre i livet og i utdanningsløpet, som er å lese og regne og skrive skikkelig. Det kan de ikke i dag. Det må vi gjøre noe med, og derfor må vi bruke de timene vi har, på en langt bedre måte enn det vi gjør i dag.

Svaret er ikke flere timer i skolen, sånn som representanten Mathilde Tybring-Gjedde tok til orde for 1. juli 2025 i sin egen facebookpost eller i avisen iTromsø 11. juli 2025. Det er i hvert fall helt klart en annen retning enn det Arbeiderparti-regjeringen ønsker. Vi har nå satt i gang et arbeid i Utdanningsdirektoratet for å sikre nettopp ulike modeller for å få til mer læring, og snu den negative læringsretningen og læringsresultatene vi har sett siden 2015.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [16:15:26]: Høyres mål har aldri vært antall timer i seg selv, men at elevene skal få tid med kvalifiserte lærere til å ha variert, god undervisning, for å unngå at kunnskapshullene forsterker seg, og for å sikre at man klarer å fange opp de elevene som nå sliter med lesing og regning. Det er vårt formål.

Situasjonen ute i Kommune-Norge nå er at det kuttes. Det har vært kjempevanskelige tider. Man har svekket laget rundt elevene, og regjeringen har latt problemene forsterke seg. Derfor har vi sagt at det ikke er en prioritet for Høyre å skulle ha flere timer, men vi må ha høy kvalitet i de timene vi har, og vi må i hvert fall ikke erstatte tid med kvalifiserte lærere med mer tid på SFO – og det er jo det som var kunnskapsministerens forslag. Det var det jeg var i Dagsnytt 18 og debatterte om med kunnskapsministeren – hvis jeg ikke bare fantaserte det hele. Der sa hun rett ut: Ja, vi vil kutte skoletimer. Statsministeren har også sagt at det er deres politikk. Det er derfor jeg mener vi må ha en ærlig diskusjon om hva det vil si, og det det vil si, er at de yngste elevene får mindre tid med dyktige lærere. Det er feil oppskrift, mener jeg. Så igjen: Kan kunnskapsministeren nå si at hun har snudd, og at dette ikke lenger er aktuelt for henne å gjøre?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:16:30]: Hvis målet ikke var flere timer, hvorfor gikk da representanten ut og sa nettopp det, i juli 2025, at de skulle starte i 1. trinn med flere timer og trappe det gradvis opp? Det virker jo vitterlig som målet har vært flere timer.

Det aller viktigste målet for Arbeiderpartiet – og derfor utreder vi nå ulike modeller knyttet til dette – er at ungene våre skal få det bedre på skolen enn de har hatt de senere årene. De skal tidlig i løpet møte en skole som i større grad er bygd på deres premisser, på deres utvikling. Da trenger vi i større grad å ta innover oss at leken er viktig, og at vi må satse enda mer på de grunnleggende ferdighetene og økt lærertetthet i nettopp de grunnleggende ferdighetene – for faktisk å få til kvalitet i undervisningen og bygge sterke, robuste unger for det videre utdanningsløpet og voksenløpet, for det er ikke godt nok i dag.

Erling Sande (Sp) [16:17:36]: Det blei nesten litt freistande å ta replikk på den førre replikanten, men det er det jo ikkje moglegheit for.

Eg synest det som er positivt med innlegget frå statsråden, er at ein viser vilje til å ta eit oppgjer med det Clemet-skulen, Høgre-skulen, har medført, og som vi no ser resultatet av. Vi ser kva konsekvensar det får når ein puttar stadig meir teori inn i skulen, sikkert med gode intensjonar. Resultata blir dårlegare, og vi ser også andre konsekvensar. Vi har i dette forslaget peika på det som er knytt til leik og fysisk aktivitet, og så har vi gjort eit skilje mellom den lærarstyrte leiken og frileiken. Som representanten Bae Nyholt så eminent sa i innlegget sitt: Det er ein stor forskjell, for den frie leiken både aukar kreativiteten og gjev viktige sosiale ferdigheiter for ungane. Spørsmålet er ganske enkelt: Ser statsråden føre seg å dedikere timar til nettopp den frie leiken også i det viktige arbeidet som ho no er i gang med?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:18:41]: Jeg er helt enig i alt det som representanten nå sa i sin replikk. Det er ekstremt viktig med frilek. Jeg var og besøkte skolene i Tønsberg for noen måneder siden, hvor de nettopp påpekte dette. Forskning viser til og med at det at guttene får lov til å lekeslåss, kan redusere sannsynligheten for at de blir voldelige som voksne menn. Så det å få lov til å leke fritt er viktig, men også å ha trygge voksne rundt som noen ganger kan gå inn og veilede. Det en ser i leken noen ganger, er at det av og til kan bli slik at det er de sterkeste som klarer seg best og fort finner fellesskapene, mens noen faller litt utenfor, så noen trenger

mer støtte og veiledning av lærere for å komme inn i leken enn andre. Jeg tror veldig på den balansen, at det ikke er enten frilek eller lærerstyrt lek, men at en kan klare å kombinere og få til det beste. Vi trenger begge deler i skolen.

Erling Sande (Sp) [16:19:38]: Til no er det jo den frie leiken som i størst grad har blitt fortrengd. Då er oppfølgingsspørsmålet til statsråden, etter eit innlegg som eg også kan stille meg bak: Kva vil ein konkret gjere for å snu den utviklinga og sikre at den frie leiken får meir plass i undervisninga?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:20:02]: Det er jo det arbeidet som nå er i gang i direktoratet: å utrede ulike modeller for å få dette til på en god måte. Vi ser heldigvis at veldig mange skoler rundt omkring i hele landet setter dette på dagsordenen og gjør tydelige endringer i sin skolehverdag for å løfte og prioritere leken, og at mange rapporterer at de har svært gode resultater knyttet til dette. De opplever økt grad av konsentrasjon og læringsro når elevene skal sitte med de såkalt tunge, tradisjonelle, teoretiske fagene, så det er vinn-vinn.

Vi må komme tilbake igjen til dette og møtes i en dialog med alle partiene på Stortinget om hvordan vi skal rigge dette på best mulig måte. Jeg mener målet vårt er tydelig: å få til mer lek, mer fysisk aktivitet og styrke de sosiale og funksjonelle ferdighetene for ungene våre.

Erling Sande (Sp) [16:20:51]: Då nyttar eg sjansen til eit oppfølgingsspørsmål knytt nettopp til fysisk aktivitet. Det er igjen eit eksempel der det nok er mange gode intensjonar. Både skular og lærarar seier dei gjerne skulle gjort meir av dette, men dei tydelege regulerte føringane er gjerne på andre område og ikkje knytte til den fysiske aktiviteten. Då er spørsmålet til statsråden: Kan statsråden sjå føre seg at ein gjev tydelegare signal eller på annan måte påverkar dei skulane som i dag av ulike grunnar ikkje prioriterer fysisk aktivitet dagleg for elevane sine?

Statsråd Kari Nessa Nordtun [16:21:25]: Her må vi gjøre et viktig arbeid, og det ble også løftet i stortingsmeldingen En mer praktisk skole. Stortinget har åpnet graden av handlingsrom i kommunene veldig ved å øke det opp til 10 pst. – det er flere hundre timer i et barns liv – som skolene, kommunen, kan disponere fritt innenfor dagens fag- og timefordeling. Vi peker i meldingen nettopp på at skolene bør prioritere de praktiske fagene og fysisk aktivitet, og vi ser som sagt at mange kommuner nå begynner å gjøre dette. Likevel: Når det gjelder å få gode strukturer for dette, og at det ikke blir tilfeldig ut fra hvilken skole en går på og hvilken kommune en bor i, må vi gjøre et arbeid framover. Det kommer mer og mer forskning inn som viser oss tydelig at for å få bedre læringsresultater bør man faktisk være i fysisk aktivitet.

Presidenten [16:22:15]: Replikkordskiftet er da avsluttet.

Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11, Referat, vil bli behandlet ved neste votering, kommende tirsdag.

Dermed er dagens kart ferdigdebattert. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Da er møtet hevet.

Møtet hevet kl. 16.23.

Svanemerket trykksak, 2041 0654